

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

32. ISTUNGJÄRK

25.–28. veebruar 1991

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 32. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

25. veebruar 1991	3
Presiidiumile laekunud seaduseelnõude ja otsuseprojektide kohta	3
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	4
Muudatustest Eesti Vabariigi Ülemnõukogu alatiste komisjonide koosseisus.....	5
Parlamendivähemuse arvamuse arvestamise mehhanismist.....	5
Eesti Vabariigi Riigikogu valimise seaduse eelnõu esimene lugemine	7

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 32. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

26. veebruar 1991	19
Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund.....	19

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 32. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

27. veebruar 1991	54
Eesti Vabariigi seaduseelnõu "Sillamäe Linnavolikogu koosseisust väljalangenud saadiku asendusvalimiste kohta" esimene lugemine	54
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1991. aasta 26. veebruari seadluse "Vastutusest valimis- ja referendumiseadusandluse rikkumise eest" kinnitamine	57
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Referendumi korraldamise kohta Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise küsimuses" muutmine	69
Eelnõude päevakorrast mahavõtmine.....	71

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 32. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

28. veebruar 1991	77
Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduse osalise muutmise kohta" eelnõu teine lugemine	77
Eesti Vabariigi seaduse "Erastamise esimesel etapil riiklikku ja munitsipaalalamufondi kuuluvate elamute ja korterite müümise kohta" eelnõu ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Erastamise esimesel etapil riiklikku ja munitsipaalalamufondi kuuluvate elamute ja korterite müümise seaduse kehtestamise kohta" projekti teise lugemise jätkamine	95
Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduse osalise muutmise kohta" eelnõu teise lugemise jätkamine.....	114

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

32. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

25. veebruar 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere õhtust, lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem töökohtadele. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 79 saadikut, puudub 25.

Lugupeetud kolleegid! Mul on teile selline ettepanek, et enne kui me alustame järjekordse istungjärgu päevakorra arutamist, kutsuksime kokku vanematekogu. Kas ollakse nõus? Kas veerand tunniga saame hakkama, loomulikult ilma teemat teadmata ei oska Ülemnõukogu oma seisukohta avaldada. Lepime kokku, et 15 kuni 20 minutiks, s.t. planeerime istungjärgu töö alustamisega kell 16.20. Vanematekogu ma paluksin ruumi 115!

V a h e a e g

Presiidiumile laekunud seaduseelnõude ja otsuseprojektide kohta

Juhataja

Kohal on 82 saadikut, puudub 22. Alustame päevakorra läbiarutamist. Nagu ikka võtame kõigepealt seisukoha presiidiumisse saabunud seaduseelnõude ja otsuseprojektide kohta. Eesti Vabariigi Valitsus esitas 19. veebruaril k.a. Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi riikliku peasanitaararsti staatuse kohta" projekti. Presiidium otsustas selle projekti Ülemnõukogu sotsiaalkomisjoni anda ning esitada arutamiseks Ülemnõukogu 33. istungjärgule. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et valitsuse otsuse projekt "Eesti Vabariigi riikliku peasanitaararsti staatuse kohta" esitada arutamiseks Ülemnõukogu 33. istungjärgule? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 73 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 8. Otsus on vastu võetud.

Veel on Eesti Vabariigi Valitsus esitanud seaduse "Muudatuste ja täienduste kohta Eesti NSV töökoodeksis" eelnõu. Presiidium teeb ettepaneku esitada see arutamiseks Ülemnõukogu 34. istungjärgul. Panen hääletamisele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et nimetatud seaduseelnõu esitada arutamiseks Ülemnõukogu 34. istungjärgul? Palun hääletada!

Ettepaneku poolt on 75 saadikut, vastu 1, erapooletuid on 2. Otsus on vastu võetud. Eesti Pank esitas 18. veebruaril Eesti rahakomitee moodustamise otsuse projekti. Presiidium teeb ettepaneku esitada see otsuse projekt arutamiseks Ülemnõukogu 33. istungjärgul. Panen hääletamisele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et Eesti rahakomitee moodustamise otsuse projekt esitada arutamiseks 33. istungjärgul? Palun hääletada! Vaja on lihthääaltenamust. Ettepaneku poolt on 69 saadikut, vastu 1, erapooletuid on 4. Eesti Panga otsuse projekt läheb arutamisele 33. istungjärgul.

Ülemnõukogu saadik Enn Leisson esitas 30. jaanuaril otsuse projekti "Inim- ja kodanikuõiguste alaste aktide parafeerimise ettevalmistamise kohta". See teema oli arutusel presiidiumis ning Ülemnõukogu õigus- ja väliskomisjonis. Nende arutelude põhjal teeb presiidium Ülemnõukogule ettepaneku selle otsuse projekti arutelu lõpetada. Panen hääletamisele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et saadik Enn Leissoni otsuse projekti arutelu lõpetada? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 51 saadikut, vastu 10, erapooletuid on 16. Otsus on vastu võetud. Enn Leissoni projekti arutelu lõpetatakse.

Ülemnõukogu kristlik-demokraatlik saadikurühm esitas 19. veebruaril otsuse projekti Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 11 muutmise kohta. Seda teemat arutati haldusreformikomisjonis ja presiidium teeb ettepaneku esitada see arutamiseks Ülemnõukogu 33. istungjärgul. Panen hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kristlik-demokraatliku saadikurühma otsuse projekt esitada arutamiseks Ülemnõukogu 33. istungjärgul? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 61 saadikut, vastu 7, erapooletuid on 11. Otsus on vastu võetud.

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja

Head kolleegid! Naaskem nüüd päevakorra projekti juurde. Nagu te näete, on päevakord reglemendile vastavalt täienenud uue, 10. punktiga. See puudutab alatiste komisjonide koosseisu muudatusi. Teised punktid on kõik vanad, ülekandunud asjad. Kogu see komplekt tuleb meil, kolleegid, koos hääletada. Marju Lauristin palus anda täiendavat informatsiooni nimetatud 10. päevakorrapunkti kohta. See puudutab kahe Ülemnõukogu liikme palvet viia nad ühest alatisest komisjonist üle teise. Jevgeni Kotšegarov palub end üle viia õiguskomisjonist eetikakomisjoni ning Valeri Kois keskkonnakomisjonist eelarve-majanduskomisjoni. Panen nüüd tervikuna päevakorra kinnitamisele.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada Ülemnõukogu 32. istungjärgu päevakord vastavalt presiidiumi esitatud projektile? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 73 saadikut, vastu 1, erapooletuid on 4. Päevakord on kinnitatud.

Kolleegid! Nagu te näete, on päevakorras palju selliseid punkte, mis on siin juba kolmandat korda ja vastavalt reglemendile tuleks neid arutada eelisjärjekorras. On ka mõned väga tähtsad punktid, mille arutelu on mitu korda katkestatud.

Muudatustest Eesti Vabariigi Ülemnõukogu alatiste komisjonide koosseisus

Juhataja

Minul on ettepanek võtta kõigepealt arutamisele just too 10. päevakorrapunkt. Loodame, et ta ei tekita meil erilisi probleeme. Ollakse nõus? Arutame siis 10. päevakorrapunkti "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Muudatustest Eesti Vabariigi Ülemnõukogu alatiste komisjonide koosseisudes" projektist".

Ma küsiksin, kas Ülemnõukogu soovib sellel teemal ettekannet. Kes on projektidega lähemalt tutvunud, ilmselt arvab, et siin ette kanda ei ole midagi. Tegemist on saadikute tahteavaldustega, juhatus on nad läbi arutanud ja vastavalt reglemendile teile otsustada andnud. Kas ollakse nõus need otsused ilma läbirääkimisteta vastu võtma? Panen hääletamisele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 77 saadikut, puudub 28. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus saadik Jevgeni Kotšegarovi kohta? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 78 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid ka ei ole. Otsus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus saadik Valeri Koisi kohta? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 76 saadikut, vastu ei ole keegi, kolm saadikut on erapooletud. Otsus on vastu võetud.

Parlamendivähemuse arvamuse arvestamise mehhanismist

Juhataja

Ja nüüd läheme nende päevakorrapunktide juurde, mida vastavalt reglemendile tuleb arutada eelisjärjekorras. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse kohta parlamendivähemuse arvamuse

arvestamise mehhanismist teeb ettekande õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton. Palume kõnetooli!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Ülemnõukogu otsustas 22. jaanuaril, et otsuse projekt "Parlamendivähemuse arvamuse arvestamise mehhanismist" tuleb suunata seisukohavõtuks õiguskomisjoni. Viimane arutas nimetatud projekti läbi ja komisjoni 12. veebruari otsusest informeerisin ma teid eelmisel nädalal toimunud istungjärgul. Eelmisel nädalal võttis Ülemnõukogu samuti vastu otsuse, et õiguskomisjonil tuleks täna alanud istungjärgul esitada teile läbiarutamiseks otsuse projekt "Parlamendivähemuse arvamuse arvestamise mehhanismist". See dokument on teile välja jagatud ning õiguskomisjoni nimel teen ettepaneku projekt täna vastu võtta. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et ettekandjale küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Sõnasoovijaid ka ei ole. Asugem hääletama. Kohaloleku kontroll. Kohal on 72 saadikut, puudub 32.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Parlamendivähemuse arvamuse arvestamise mehhanismist"? Palun hääletada! Vaja on 53 häält. Selle ettepaneku poolt on 57 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 8. Otsus on vastu võetud.

Lugupeetud Tõnu Anton! Millest me nüüd alustame, kas riigipeast või Ülemnõukogust?

T. Anton

Eelmisel nädalal me alustasime valijate registri seaduse eelnõu arutelu. Nimetatuga paaris tuleks arutada valimisseaduse eelnõu. Seetõttu teen ettepaneku arutada järgmisena kuuendana päevakorras olevat küsimust, see on Eesti Vabariigi Riigikogu valimise seaduse eelnõu esimene lugemine.

Juhataja

Suur tänu!

Eesti Vabariigi Riigikogu valimise seaduse eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Jätkame 6. päevakorrapunktiga: Eesti Vabariigi Riigikogu valimise seaduse eelnõu esimene lugemine. Ettekandeks palume kõnetooli Peet Kase!

P. Kask

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Austatud kolleegid! Juba enam kui 11 kuud tagasi valiti meid Ülemnõukogusse seaduse järgi, mis võeti vastu 17. novembril 1989. Küllap enamik meist on nõus, et see valimisseadus on juba vananenud, ta ei ole kooskõlas meie praeguse riikliku staatusega. Praegu me täpselt küll ei tea, millal toimuvad järgmised parlamendivalimised, ent minu arvates on meil vaja selleks igal juhul valmis olla. Vajadus valimiste järele võib tekkida väga äkki, kas siis välistel või siis sisemistel põhjustel ja olgu need põhjused siis meile meeldivad või ebameeldivad. Tegemist võib olla NSV Liidu keskvõimudega kokkuleppele jõudmisega või näiteks sisekriisiga, mille ületamiseks ei leita muud moodust kui korraldada uued valimised. Ja oleks kahetsusväärne, kui pärast sellist kriisi tuleks valimised läbi viia seaduse järgi, mis ei ole ajakohane. Millised on siis kehtiva Ülemnõukogu valimise seaduse põhilised puudused? Kui ma eelnõu koostama hakkasin, lähtusin ühest põhiprintsiibist: nimelt püüda mitte muuta neid valimisseaduse elemente, mille muutmine pole hädavajalik. Seega on püütud maksimaalselt säilitada kõike seda, mis praegu kehtivas valimisseaduses kaasaja nõuetega karjuvas vastuolus ei ole. Küll aga on kõrvaldatud järgmised puudused.

Esiteks. Rahvusvahelised eksperdid on praegu kehtiva seaduse kohta ekspertiisi teinud. Ja kuuldavasti on neil kaks põhilist pretensiooni. Esimene puudutab § 2, kus on sätestatud 10-aastane paiksustsensuse kandidaadile. Kuna üldiselt ei peeta demokraatlikuks teha vahet valijale ja kandidaadile esitatud nõuete vahel, eriti aga paiksustsensuse osas, siis nähtavasti tuleks sellest meilgi loobuda. See on tekitanud meil ka sisemisi pingeid ja vene kogukond ei ole sellega nõus olnud.

Teine rahvusvaheliste ekspertide märkus puudutab ringkondade ebaühtlast suurust. Selle kohta on ka meil endil nurinat olnud – teatud piirkondades on mandaadi hind valijate rohkuse tõttu liiga suur. Ebaühtlus on tõesti silmatorkav. On piirkondi, näiteks Sillamäe ja Hiiumaa, kus mandaadi hind on mitu korda madalam kui mujal keskmiselt. Tallinnas jälle on mandaadi hind suhteliselt kõrge.

Kolmandaks. § 7 määratleb saadiku staatuse ja ametiseisundi ühitamatuse ja praegu kehtiv valimisseadus ei luba valitsuse koosseisu arvata Ülemnõukogu liikmeid. Oma põhiolemuselt on meie riiklik korraldus parlamentaarne. Ja mujal maailmas kehtib parlamentaarsüsteemides reegel, et inimene võib olla nii parlamendi kui ka kabineti liige. Ma loetlen teile need riigid, mis alates Teisest maailmasõjast on tänini stabiilsed olnud. Neid on 18. Nendest 15-s see reegel kehtib: Austraalias, Austrias, Belgias, Kanadas, Taanis, Prantsusmaal (sel ajal, kui ta oli parlamentaarne vabariik), Saksamaal, Islandis, Iirimaal, Iisraelis, Itaalias, Jaapanis, Uus-Meremaal, Rootsis, Suurbritannias ja ka Soomes, mida ei peeta puhtalt parlamentaarseks vabariigiks. Erandid on ainult Luksemburg, Holland ja Norra. Ja sellest on ka kuluaarides küllalt juttu olnud, et Eesti on selleks liiga väike riik, et lubada endale sellisel viisil ranget vahetegemist parlamendi ja valitsuse vahel, et parlamendi liikmed ei võiks valitsuse koosseisu kuuluda. See ettepanek on ka eelnõus kajastatud.

Neljandaks. § 10 määratleb selle, kuidas pannakse paika ringkonnad. Seni oli kohalikel võimudel võimalik otsustada, kui suured ringkonnad nad moodustavad, kas ühe- või mitmemandaadilised. Selline manipuleerimine ei ole arukas. Mandaadilisus on nii oluline valimissüsteemi lõik, et see tuleks seadusega määratleda.

Viiendaks. Vana valimisseaduse § 28 ja 29 sätestatakse saadikukandidaatide ülesseadmise kord. Seal on liialt rõhutatud EKP, ametiühingute, mittepoliitiliste organisatsioonide ja töökollektiivide osa. Teiselt poolt on steriilselt välditud erakondade nimetamist. Samuti on puuduseks see, et nõuded kandidaatide ülesseadmisel ei ole olnud samad. Oli kandidaate, kelle puhul pidi koguma allkirju nende ülesseadmiseks. Mõne puhul aga piisas protokollivormistamisest.

Kuuendaks. Kehtiva seaduse § 30 ütleb, et nõusolekuavalduses kandideerimise kohta peab olema märgitud, et kandidaat elab või töötab vastava ringkonna territooriumil. See nn. kolklustensus on meil kaua aega arutlusobjektiks olnud. Minul on ettepanek see välja jätta. Eelkõige väärib märkimist, et ta on valimisseaduses täiesti valel kohal. Isegi kui me tolle põhimõttega nõustuksime, tuleks ta kirjutada 2. paragrahvi, mis sätestab aktiivse ja passiivse valimisõiguse.

Seitsmendaks. On veel üks väga oluline puudus. Nimelt on valimisedelil puudunud erakonna nimetus. See käib kokku valitsenud ideoloogiaga saadikukandidaatide ülesseadmisel: konkreetselt sätestati EKP ja mitme mittepoliitilise organisatsiooni osa, erakondi välditi. See põhimõtte kandus ka valimisedelile ning see on tulemusi tugevasti mõjutanud.

Üks praegu kehtiva seaduse küllalt olulisi puudusi on see, et ta ei anna meile asenduskandidaate. Kui keegi langeb meie hulgast välja, siis tuleb korraldada

asendusvalimised. See on lihtsalt ebaratsionaalne. Sellega lõpetangi praegu kehtiva seaduse arvustamise.

Uue seaduse puhul on mul olnud teatud raskusi ühe põhimõttelise valikuga. Nimelt: kas jääda üksiku ülekantava hääle juurde või minna üle nimekirjameetodile. Nagu te märkate, on esimesele lugemisele esitatud siiski eelnõu, mis lähtub üksikust ülekantavast häälest. Ma loetlen põhilised ühe ja teise eelised. Üksikut ülekantavat häält on Eestis juba kasutatud, valija on selle süsteemiga tuttav. Teiseks, üksik ülekantav hääl on väga soodne valija seisukohast. See ei sunni talle peale strateegilist hääletamist, s.t. oma tegeliku eelistuse moonutamist, sest tema hääl ei lähe mingil juhul kaduma. Kui valija esimesena eelistatud kandidaat konkurentsist välja langeb, kantakse tema hääl üle järgmise eelistuse arvele. Nimekirjameetodi puhul aga teatavasti sellistele erakondadele antud hääled, kes üldse mandaati ei saa, lähevad lihtsalt kaduma. Neid hääli valija järgmisele eelistusele üle ei kanta. Kolmas üksiku ülekantava hääle eelis on see, et ta sobib vahest paremini meie praeguse poliitilise süsteemiga. Nimekirjameetodiks on meie praegused erakonnad, meie poliitiline süsteem on veel liiga vähe arenenud. Erakonnad on väga nõrgad ja mitte ainult selles mõttes, et nende liikmeskond piirdub mõnesaja inimesega. Asi on ka selles, et parlamendis ja valitsuses on palju parteituid. Erakondadel on vähe ministrikandidaate ja ka nende sisedistsipliin on erakordselt nõrk. Mujal maailmas aga kasutatakse nimekirjameetodit väga laialdaselt. Üksiku ülekantava hääle süsteemi seevastu eelistatakse praegu vaid paaris-kolmes riigis: Iirimaal, Maltas ja Austraalias, Austraalias seejuures osaliselt. Teine nimekirjameetodi eelis on see, et ta on lihtne, valijale hästi arusaadav ja tulemused saadakse väga kiiresti kätte. Kolmas eelis: asendussaadikud saadakse nimekirjameetodil eriti lihtsal moel, üksiku ülekantava hääle puhul on nende leidmine teatud mõttes kunstlik ja vastavate reeglite valik kõikvõimalike hulgast subjektiivne. Väga raske on põhjendada, miks valiti just see ja mitte mõni teine reegel. Aga asendussaadikuid on siiski võimalik leida, nagu ka eelnõust võib välja lugeda. Ja neljandaks: üksiku ülekantava hääle süsteem stimuleerib erakondade arengut nõrgemini kui nimekirjameetod. Kui me nüüd valimisseadust muudame, algab erakondades kohe väga intensiivne ettevalmistus. Ja mitte ainult erakondades, võib-olla ka liikumistes ja organisatsioonides. Valimisseaduse eelnõuga on kaasas seletuskiri, kus on loetletud kõik põhiprintsiibid, millest eelnõu koostamisel on lähtutud. Eelnõu arutati ka õiguskomisjonis, ma arvan, et härra Tõnu Anton räägib sellest lähemalt. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, Peet Kask! Saadikutel on hulgaliselt küsimusi. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra eesistuja! Lugupeetud hr. Kask! Mul on mõned küsimused. Esimene lähtub teie ettekandest. Nagu ma aru sain, te pooldate põhimõtet, et Ülemnõukogu saadikud võivad olla ka valitsuse liikmed. See on ilmselt tõesti täiesti mõistlik. Ometi teie poolt esitatud eelnõu § 9 d seda ei luba, nii et ettekanne rääkis nagu ühte, eelnõu tekst teist juttu.

Edasi on küsimused järgmised. Palun selgitage § 24 lõiget 10, mis on mulle täiesti arusaamatu. Selle lõike lõpp minu meelest tähendab seda, et ülesseatud kandidaat võib kandideerimisest loobuda mitte hiljem kui 20 päeva enne valimispäeva. Kandideerimisest loobunud isik võib oma kandidatuuri uuesti üles seada üldistel alustel. Täiesti arusaamatu, sest 20 päeva enne valimispäeva ei saa enam mingit kandidatuuri kuskil üles seada.

Ja veel: mulle tundub, et eelnõu läbib põhimõtte diskrimineerida sõltumatuid kandidaate. Tähendab ju § 35 lõige 4 seda, et kõik sõltumatud kandidaadid, kes ei ole esimesel ringil kvooti täis saanud, võetakse kohe mängust välja. Nendele ülekantud hääled enam ei jagune ja loetakse ainult erakondlike kandidaatide hääli. Mina vähemalt saan asjast nii aru. Kas te ei selgitaks selle põhimõtte eesmärki, peale selle tuntud arusaama, et säärane süsteem kiirendab erakonnastumist Eestis?

Edasi veel üks märkus. § 38 lõikes 2 on sätestatud väljalangenud saadikute asemele uute saamise kord. Seda me oleme ammu oodanud ja seda on meil ka praegu vaja. Kui ma õigesti aru saan, käib asi nüüd nii, et kui sellist kandidaati erakonna nimekirjast ei leita, määratakse asendusmandaat mõnes teises ringkonnas suurima häälte arvuga väljalangenud sama erakonna valimisliidu kandidaadile. Tähendab, võib juhtuda, et Viljandimaal saadik langeb välja ja tema asemele määratakse Raplas või Tartus valitud inimene. Kas see aga on päris loogiline – see saadik ei ole ju tolles ringkonnas mitte ühtegi häält saanud?

Ilmselt esitan töö käigus rea muidki parandusi, aga need on nüüd kolm asja, millele paluksin kohe vastata.

P. Kask

Küsimusi oli neli. Esimene puudutas § 9. Härra Allikul on selles mõttes õigus, et ma ei täpsustanud oma ettekandes, kas parlamendi või valitsuse liige võib olla üheaegselt kahes ametis. Ma arvan, et Eesti oludes on targem, kui valitsuse liige ei pea käima istungitel hääletamas, tal on väga palju muud tööd. Kõikides riikides see nii ei ole. Meil aga on kindlasti otstarbekas järgida neid maid, kus parlamenti valitud või määratud valitsuse liige asendatakse asendussaadikuga.

Teine küsimus oli § 24 punkti 10 kohta. Kui ülesseatud kandidaat loobub pärast seda, kui

üllesseadmise tähtaeg on uuesti möödunud, siis ta muidugi ei saa ennast üles seada. Aga kui ta loobub enne seda, siis ta saab ennast üldistel alustel veel kord üles seada.

Kolmas küsimus puudutab sõltumatute kandidaatide diskrimineerimist (§ 35 punkt 4). See on tõesti ettekavatsetud diskrimineerimine ja sedasorti diskrimineerimise tõttu on väiksematel erakondadel vähem võimalusi valimisvõitluses võitjaks osutada. Nii on see peaaegu kõikides riikides. 4% reegel, mida mõnes riigis kasutatakse, on igal juhul sõltumatute kandidaatide diskrimineerimine. Samuti on sõltumatute kandidaatide ja väikeste erakondade diskrimineerimine see, et suured erakonnad saavad protsentuaalselt rohkem mandaate kui hääli. Ja see on jälle valimissüsteemide üldine omadus, nii ta lihtsalt on. Sellel on muidugi ka teatud põhjendus: see soodustab poliitiliste jõudude liitumist, mis on väga vajalik selleks, et parlament üldse tööle hakkaks. Mida enam parlament väikesteks erakondadeks ja saadikurühmadeks liigendatud on, seda raskem on seal tööd teha. Nüüd küsimus, kas kõik kvoodist vähem hääli saanud sõltumatud kandidaadid osutuvad mittevalituks. Võib-olla osutuvad, aga võib-olla ka mitte. Kui ringkonnas on palju selliste erakondade kandidaate, kes teenisid üle kogu Eesti üle 4% hääli, siis langevad kõik need sõltumatud kandidaadid välja, kes kvooti täis ei saanud. Aga kui erakondlike kandidaate on vähe, siis jagub mõnele sõltumatule kandidaadile mandaat ka siis, kui ta sai esimeses voorus hääli alla kvoodi.

Neljas küsimus oli § 38 lõike 2 kohta, et kas on õige määrata mandaat erakonna sellisele kandidaadile, kes oli üles seatud hoopis teises ringkonnas. Sellist süsteemi kasutatakse muu seas mujalgi, näiteks Rootsis. Nende lisakohtadega justeeritakse erakondade kohad proportsionaalselt saadud häälte arvuga ja nii lähevadki lisamandaadid juhuslikesse ringkondadesse. Meil on asi natuke teisiti. Ühe ringkonna kandidaat hakkab hoopis teise ringkonna valijatega suhtlema. Seda küsimust võib muidugi arutada ja kui vaja, siis otsustada hääletamise teel. On ka teisi kandidaatide asendamise reegleid, mina isiklikult eelistasin sellist. Eks igal reeglil ole omad eelised ja omad puudused.

J. Põld

Austatud hr. Kask! Mul on teile küsimus § 10 2. punkti kohta. Eesti Vabariigi Riigikogu on 105-liikmeline. Millest selline arv? Kas ei oleks võimalik näiteks 100 või 101 liiget? Miks just nimelt 105? Aitäh!

P. Kask

Ma juba ettekandes ütlesin, et kui ei ole olnud väga mõjuvat põhjust praegu kehtivat seadust muuta, siis ma olen muudatusest hoidunud. Aga muidugi võib seda arvu muuta, kui vajalikuks peetakse.

T. Mets

Siin oli juttu mandaadi hinnast, et üks mandaat maksab vähem kui teine. Ma tahaksin öelda seda, et mandaadi hinda ei saagi võrdsustada, seda eriti silmas pidades maa ja linna olude erinevust. Põhimõtteliselt linna valimispiirkond peabki tunduvalt suurem olema kui maa oma. Nimelt on linnas saadikukandidaadil oma valijaskonnaga võrratult kergem kokku saada kui maal, kus on raskem liikuda jne. Maal on võimalik rahvaga kokku saada siis, kui sul on Gorbatsõvi või Reagani kuulsus. Seda paluks kindlasti edaspidi arvestada.

P. Kask

Kõigepealt mandaadi hinna kohta. Teil on muidugi õigus, et linnas on kergem valijatega suhelda. Siiski on demokraatlike maade praegune praktika ja üldine seisukoht selline, et kõik mandaadid peaksid olema võimalikult võrdse hinnaga.

V. Lebedev

Lugupeetud esimees! Lugupeetud kolleegid! Pean ettekandja ees vabandama, sest tahan kõigepealt esitada küsimuse austatud spii krile. Kes töötab selle kaamera taga, millega jälgitakse meie tööd? Nüüd aga küsimus lugupeetud ettekandjale. 24. paragrahvi 3. lõike 2. punktis on märgesaadikukandidaadi parteilise kuuluvuse kohta. Lugupeetud rahvasaadikud! Kas teile ei näi, et see on nii-öelda nõiajaht, kui tuleb kirja panna parteiline kuuluvus? Võib-olla ei maksaks seda teha? 4. punktis on öeldud, et saadikukandidaat peab tõendama, kuivõrd ta valdab eesti ja vene keelt, et Riigikogus töötada. Mind teeb see ausalt öeldes pisut valvsaks. Kas ei saa eesti keele mittetäielik valdamine takistuseks näiteks Kirde-Eesti või Tallinna saadikukandidaatidele? Teine küsimus. Kas te peate loogiliseks lülitada valimisseadusesse säte, et kokkuvõttes tehakse vastavalt instruktsioonidele valimiskomisjonides? Mulle näib, et see on mõnes mõttes nonsenss, kui seadus viitab instruktsioonile, mida koguni ei valmista ette seadusandlik organ. Ja veel üks asi. Projekti autorina ei pruugiks te seostada üksikut ülekantavat häält parteiliste nimekirjade alusel hääletamise süsteemiga. Mulle tundub, et valijal on väga raske selles segaduses orienteeruda. Tänan! Aga ikka tahaks teada, kas kaamera jälgib meid. Kes selleks käsu andis?

Juhataja

Praegu just sain selgituse, et see kaamera on vajalik tõlkidele, televiisor on tõlkide toas. Samas panen kõikidele südame peale, et vastavalt reglemendile tuleks küsimuste ja vastustega hakkama saada 2 minuti jooksul.

P. Kask

Esimene küsimus puudutas § 24 lõige 3 punkti 2. Kas parteiline kuuluvus peab kirjas olema või ei pea? Ei pea olema. Kui kandidaat soovib, et tema nime kõrval on ühe või teise erakonna nimetus, kui ta tahab esineda selle erakonna sildi all, siis ta võib seda taotleda. Nüüd sama lõike 4. punkt – keeleoskus. See on kandidaadi suuline kinnitus selle kohta, et ta nõustub nende töötingimustega, mida parlamendis on tehniliselt võimalik rakendada. Te näete, et iga päev toob meie lauale üha rohkem ja rohkem materjalikuhjasid ja see on ka loomulik. Need inimesed, kes on mujal käinud, teavad, kui palju on parlamendiliikmete laudadel dokumente, millega peab tutvuma või mille olemasolu teadma. Ja kõigi nende materjalide tõlkimine ühest keelest teise saab võimalik olla ainult teatud piirini. Ühel hetkel me tunneme, et see koletu tõlkimine ühest keelest teise, mida pole vaja ainult lõppdokumentide puhul, vaid ka kõikide vahepealsete variantide puhul, käib meile lihtsalt üle jõu. Isegi komisjonitöö käib ju praegu kõik tõlkide abil. See muutub lihtsalt koormavaks. Ühel hetkel me ei suuda seda enam korraldada. See ei tähenda, et saadikukandidaat peaks mingisuguse eksami tegema. Kas on loogiline viidata instruktsioonile? See küsimus tuleks esitada juristidele. Viidatud oli sellele aga ka eelmises valimisseaduses ja ma lihtsalt võtsin selle üle. Nüüd viimane märkus üksiku ülekantava hääle ja nimekirjameetodi sünteesi kohta. Ma tean näiteks, kuidas on asjalood Maltas, ja ma ütleksin, et seal on tolle sünteesiga mindud veel palju kaugemale kui meil.

J. Jõerüüt

Härra eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Mul on kaks küsimust. Esiteks, § 35 lõigud 2 ja 3 sätestavad, et ka 4% läve puhul loetakse kokku ainult esimese eelistuse hääled. Miks siin ei arvestada teisi ja järgmisi eelistusi? Teine küsimus puudutab § 38 lõiget 2, kuid natuke teisest vaatenurgast kui Jaak Alliku küsimus. See paragrahv sätestab süsteemi, et samast ringkonnast võib kellegi asemele tulla teise partei või teiste vaadete esindaja. Piltlikult, roheliste asemele kristlane, liberaali asemele maa-keskerakondlane. See on hea. Aga ma siiski küsiksin: miks? Sest on ju selge, et see muudab poliitilise süsteemi ebakindlaks.

P. Kask

Esimene küsimus puudutas häälte arvestust ainult esimese eelistuse järgi. Esimeses voorus loetakse kokku esimesed eelistused ja ma arvan, et see on kõige lihtsam meetod parteid mingisugusesse järjekorda seada, valimistulemuste alusel partei populaarsusele mingisugust hinnangut anda. Ka nimekirjameetodi puhul kehtib ainult esimene eelistus, seal rohkem eelistusi ei lubatagi anda. Nii et selline süsteem on lihtsuse tõttu. Ma ei ole endalt seni kunagi küsinud, kas midagi saaks ka keerulisemalt teha. Teisest küsimusest ma kahjuks ei saanud hästi üldse aru. Mina väidan nii, et kui vähegi võimalik, siis antakse mandaat samale erakonnale. Kui samas ringkonnas sellel erakonnal enam kandidaate ei ole, siis antakse mandaat kuhugi mujale sama erakonna kandidaadile. Aga kui neid kusagil ei ole, siis kellelegi peab ju mandaadi andma.

A. Paju

Austatud juhataja! Lugupeetav ettekandja! Minu küsimus on teie sissejuhatavate sõnade kohta. Te nimetasite sõnaselgelt, et meil tekib vajadus valimised korraldada kahel põhjusel: sisepõhjusel, kui kriis süveneb, ja välispõhjusel, kui sõlmitakse kokkulepe. Kas te näete ette, et need kaks erinevat põhjust eeldavad ka erinevat valitavat organit? Kui jah, siis kas vastavalt muutub ka uue valimisseaduse sisu?

P. Kask

Ma arvan, et teatud kriisisituatsioonis tuleb meil tõesti uuesti valida Ülemnõukogu ja mitte Riigikogu kui iseseisva riigi parlament. Sellest hoolimata ma arvan, et ka meie praeguse riikliku staatusega praegu kehtiv valimisseadus kokku ei sobi ja seaduse muutmine parandab olukorda. Aga üldiselt tuleb seda probleemi vaadelda paralleelselt valijate registri seadusega.

A. Paju

Andestage! Te olete seda meelt inimene, et praktika on tõe kriteerium. Mil määral te näete võimalust teie peas olev teoreetiline mudel praktikas teoks teha?

P. Kask

Kui ma nüüd õigesti aru sain, lähtus küsimus sellest, et kaks erinevat varianti jooksevad sisse juba valijate registri seadusest. Nii et seda küsimust tuleks arutada selle seaduse arutelul. Valimisseadus on üks, sest üldiselt parlamendi valimise reeglid ei sõltu kuigivõrd poliitilisest

olukorrast. Viimasest sõltub majoritaarse või proportsionaalse valimisseaduse valik. Antud juhul ei mängi see rolli, kas me valime Ülemnõukogu või Riigikogu.

R. Järlik

Austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma tuleksin veel kord tagasi Riigikogu 105-liikmelise koosseisu juurde. Kui see 105 ei ole mingite väga rangete reeglite järgi kehtestatud, siis kas ei tuleks seda arvu siiski muuta? Senine 105-liikmelise koosseisuga on näidanud, et saime komisjonid hädavaevu moodustatud. Kaks komisjoni sai täis miinimumarvu liikmeid – 6, üks komisjon jäi 7-liikmeliseks. Me ei suuda arvatavasti tulevase Riigikogu tööd täpselt ette kujutada, aga kas me ei sea selle arvuga Riigikogu üsna raske ülesande ette? Lihtsalt komisjonide moodustamiseks ei pruugi saadikutest piisata. Aitäh!

P. Kask

Aitäh hea küsimuse eest! Parlamendi optimaalset suurust on uurinud hr. Rein Taagepera ja ta on selle kohta ka hulgaliselt artikleid avaldanud. Tema on leidnud, et optimaalne parlamendi suurus on kuupjuur elanike arvust riigis. Nii et Riigikogu liikmete arv võib vabalt kõikuda alates 80–90 kuni 150-ni. Aga mitte ka palju rohkem, nagu Rein Taagepera on lihtsa loogilise mudeliga tõestanud.

Mis puutub nüüd meie raskustesse moodustada küllaldaselt komisjone, siis ma arvan, et varem või hiljem me peaksime tagasi minema selle reegli juurde, et inimesed võivad kuuluda korraka rohkem kui ühte komisjoni. Küllap me suudame oma tööd ka nii hästi korraldada, nii et komisjonide koosolekud ei segaks üldist tööd ega tekiks raskusi puudujate tõttu. Austrias näiteks leitakse, et liikmete kattumine on väga vajalik. See tekitab komisjonide vahel lisasideme. Ja austerlased soovivad meilgi meie praegusest reeglist loobuda niipea, kui see on võimalik.

N. Aksinin

Lugupeetud Ülo Nugis! Täna teid õigluse jaluleseadmise eest!

Lugupeetud ettekandja! Mul on teile kaks lihtsat küsimust. Esiteks. Kas teil oli tõesti vaja tervet aastat, jõudmaks järeltulele, et vastuvõetud valimisseadus on diskrimineeriv, ebaõnnestunud jne.? Teine küsimus. Kellel on õigus parlament ennetähtaegselt laiali saata ja kelle nõudmisel seda tehakse – kas valijate või hoopis Taagepera nõudmisel, kellele te viitate? Kõik. Täna!

P. Kask

Esimene küsimus kõlas, kas me tõesti varem aru ei saanud, et praegu kehtiv seadus diskrimineerib teatud kategooriat elanikke? Mind on südametunnistus algusest peale nagu piinanud, et seda seaduseelnõu ei ole varem esitatud. Lihtsalt oli muid tegemisi. Ja teine küsimus: kellel peaks olema õigus parlamenti laiali saata? See ei ole valimisseaduse küsimus. See on riigi põhiseaduse küsimus. Arutame seda nähtavasti siis, kui tulevad kõne alla seaduseelnõud riigipeast ja Ülemnõukogust.

V. Menšikov

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Tahaksin juhtida tähelepanu 36. paragrahvi 2. lõikele, kus on juttu juhust, kui valimiskomisjon keeldub saadikut registreerimast. Võib-olla ma ei saanud sellest õigesti aru. Seal on öeldud, et komisjon võib keelduda saadikut registreerimast ja tunnistada valimise kehtetuks, kui selle käigus on rikutud kehtivat seadust. Selles suhtes on kõik selge. Aga kahes ülevaatepunktis on öeldud, et see juhtub siis, kui kehtivat seadust on rikutud häältelugemisel või valimiste tulemuste kinnitamisel. Siit tuleb nii välja, et komisjon rikkus häältelugemisel ja tulemuste kinnitamisel manipuleerides seadust ning saadiku valimine tunnistatakse kehtetuks. See on ju valimiskomisjoni, mitte saadiku vastutuse küsimus. Kas mu mõte oli arusaadav? Tänan tähelepanu eest!

P. Kask

Jah, aitäh! Ma arvan, et mingisugused volitused Eesti Vabariigi valimiskomisjonile tuleb siiski jätta. Ka tema on demokraatlikult valitud ja me peame eeldama, et ta on aus ja et otsus, mille ta teeb, vastab sellele, mis tegelikult toimus. Ei ole normaalne, et valimiskomisjoni vea tõttu kandidaat diskvalifitseeritakse ning võetakse talt võimalus parlamenti pääseda. Ma arvan, et sellist asja ei aktsepteeriks ka uus parlament. Aga kui hr. Menšikovil on konkreetne ettepanek, siis on see teretulnud.

Ü. Uluots

Lugupeetud hr. Peet Kask! Me arutame Eesti Vabariigi Riigikogu valimise seadust. Kui meil käis vaba diskussioon, siis ma esitasin küsimuse, mis ja kes on Riigikogu, millega ta on määratud. Kas teile ei tundu, et me jagame juba karu nahka, kuid karu ise on alles metsas? Me arutame mingisuguse kogu valimise seadust, teadmata, mida see kogu endast kujutab. Ma ütlesin juba, et selle asja võib määrata ainult põhiseadus. Ma ootan teie vastust.

P. Kask

Ka mina olen arvamusel, et uut põhiseadust või vähemalt uusi põhiseaduslikke sätteid oleks meile vaja. Mis puutub konkreetseesse küsimusse, siis sel määral, nagu valimisseaduses sellele vastata saab, on sellele vastatud § 1 lõikes 1.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud härra Kask! Kas te olete ka sellel arvamusel, et valimisõigus on ka üks kodaniku põhilisi konstitutsioonilisi õigusi? Kui te seda arvamust jagate, siis ma ei saa aru § 4-st. Sisuliselt annab see ju võimaluse osal inimestel valimisõigus ära võtta, kuna piiritleb ta asja sellega, kas inimene on valijate nimekirja kantud või ei ole. Valijate nimekirjast saab välja lülitada näiteks need inimesed, kes vahetavad elukohta või on saanud 18-aastaseks pärast valijate nimekirja kinnitamist jne. Kuidas te seda kommenteeriksite?

P. Kask

Vanusetsensusega on tõesti nii, et praeguste eelnõude järgi need, kes äsja saanud 18-aastaseks, ei saa valida. Ja seda põhjusel, et valijate nimekirjad kinnitati 5 või 6 kuud tagasi. Mis puutub ülejäänud kategooriate kodanikesse, siis nemad saavad valida, kui nad ennast ikka valijate registrisse on lasknud kanda ja vastava avalduse teinud. Nad saavad valida oma endise elukoha järgi.

A. Maarend

Seadus ei sätesta seda õigust üheselt, kuigi see on tavaliselt konstitutsioonides sees. Ka Eesti Vabariigi konstitutsioonis oli see üheselt sätestatud. Kas te ei arva, et see peaks olema ka siin sätestatud?

P. Kask

Ma arvan, et ei pea, sest ta tekitab arusaamatusi.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Kask! Mul on küsimus 10. paragrahvi 1. lõike kohta. Palun selgitage seda, et kogu Eestist valitakse 50 liiget parteide nimekirjade alusel. Imselt nendest parteidest, kes on spetsiaalselt registreeritud. Kuidas see aga kvantitatiivselt välja näeb, kuidas sõltub kandidaatide arv partei liikmete arvust?

P. Kask

Andke andeks! Ma ei saanud küsimusest aru. Mis paragrahvi ja mis lõike kohta see käis?

S. Sovetnikov

See on 10. paragrahv. Valimisringkondade moodustamine. 1. lõige.

P. Kask

Nagu mulle öeldi, on tegu hr. Hallaste eelnõuga. Mul ei ole § 10.

S. Sovetnikov

Palun vabandust, ma eksisin! Lülitasin valel ajal sisse.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahan korrata Vitali Menšikovi küsimust, sest minu meelest ettekandja ikkagi ei vastanud sellele. Möödunud valimistel, mille tulemusena meid siia valiti, oli kõigis komisjonides vigu kokkuvõtete tegemisel ja rikuti ka seadust näiteks nimekirjade koostamisel. See paragrahv annab võimaluse takistada mittemeelepäraste saadikute valimist. Ettekandja ehk mäletab, hääle ülekandmise süsteemi puhul oli meil isegi juhendites öeldud, et kui andmed ei klapi, siis võib teist ja ka kolmandat korda üle lugeda, ning kolmas otsus on lõplik. See tähendab, et vead pole välistatud. Võib tekkida ka selline olukord, et kusagil tehakse spetsiaalselt väike viga, ja olenevalt sellest, kas kandidaat on meelepärane või mitte, võidakse valimised mittetoimunuks kuulutada. See punkt annab just sellise võimaluse. Miks peab saadikukandidaat kannatama lugemisel tehtud vea tõttu? See viga võib olla tahtlik. Minu arvates tuleb see punkt hästi läbi mõelda.

P. Kask

Ma olen nõus, et juhul, kui valimiste ajal on rikutud valimisseadust, siis on väga raske süütute inimeste õigusi kaitsta. On väga raske kuulutada mõni väga populaarne isik valituks, kui näiteks valimisedelid läksid kaduma või kaotati tahtlikult või põlesid näiteks valimistele järgneval öösel ära. Sellisel juhul tuleb valimised kuulutada mittetoimunuks ja korraldada nad uuesti. Ma arvan, et see on loomulik ja keegi peab seda otsustama. Kellelegi tuleb see õigus anda, aga see asi seaduses detailselt kirja panna on väga raske, sest kõiki võimalikke juhtusid on väga raske ette näha. Ma arvan, et see ei ole küsimus, mida peab esimese lugemise ajal käsitlema, see peaks pigem olema komisjoni arutlusteema.

Juhataja

Suur tänu, Peet Kask! Saadikutel rohkem küsimusi ei ole. Meie ametlik tööaeg ning minu veerand tundi on ka läbi. Homme on plenaaristung nagu ikka kell 10. Alustame valitsuse ja Eesti Panga infotunnist. Seniks head nägemist!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

32. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

26. veebruar 1991

Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikust, lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem töökohtadele! Kohaloleku kontroll. Kohal on 72 saadikut, puudub 32.

Lugupeetud kolleegid! Täna on päevakorras Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund. Kas kõik mäletavad, kuidas me toimime uue reglemendi järgi? Kõigepealt kirjalikud küsimused, mis on eelnevalt ette valmistatud. Nendele lisaks võib küsimuse esitaja esitada täiendavaid küsimusi ja pärast teda ka teised saadikud. Kui kirjalikud küsimused on läbi arutatud, võib valitsusele ja pangale esitada ka lisaküsimusi. Vastavalt reglemendile peaks poole 11-st kuni kella 11-ni vastama peaminister.

Lugupeetud kolleegid! Me alustame Jaak Alliku küsimusele vastamisest. Millised Eesti Vabariigi õiguskaitseorganid peaksid tegutsema, kui selgub, et meie seadusi on rikkunud Eesti Vabariigi Valitsus? Selgitust annab justiitsminister hr. Raidla. Palun kõnetooli!

J. Raidla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Küsimust valitsuse võimalikust ja vajalikust vastutusest tuleb vaadata kolmetasandilisena, nii nagu iga muudki sotsiaalset vastutust. Need tasandid on poliitiline, moraalne ja õiguslik. Kuna härra Alliku küsimus puudutab õiguslikku vastutust, siis peatun mõningatel selle aspektidel.

Valitsuse spetsiifilise vastutuse võti on kirjas seaduses vabariigi valitsuse kohta, mis on võetud vastu 6. detsembril 1990. aastal ja mille § 1 lõige 1 ütleb nõnda: Eesti Nõukogude

Sotsialistliku Vabariigi valitsus on Eesti NSV Ülemnõukogule alluv Eesti NSV kõrgeim riigivalitsemisorgan. Sama § 5 lõige 1 kõneleb, et valitsus vastutab ja on aruandekohustuslik Ülemnõukogu ees. Nendest kahest tsiteeritud paragrahvist tulenevad ka valitsuse vastutuse protseduurilised küsimused, mis puudutavad Ülemnõukogu ja valitsuse vahelisi suhteid. Kui on tegemist seaduserikkumisega, siis nagu ikka tuleb kindlaks teha neli komponenti: subjekt, objekt, objektiivne külg ja subjektiivne külg. Kui on tekkinud kahtlus, et tegemist on kriminaalõigusliku vastutusega, või ka vajadus võtta üks või teine subjekt vastutusele tsiviilõiguslikus korras, siis sellise asja algatamiseks on õigus Eesti Vabariigi Prokuratuuril. See oleks lühike vastus tolele küsimusele. Ilmselt on küsimus mõeldud siiski tunduvalt laiemalt. Täna seis olukorras on meie vabariigi seadusandlus väga mitmetasandiline ja pärineb väga erinevatest aegadest. Ülemnõukogu või valitsuse poolt ühes või teises küsimuses seaduserikkumise fakti tuvastamiseks on vaja üsna tõsist juriidilist ekspertiisi. Kui vaadata antud küsimust maksuseadustiku täitmise seisukohalt, siis selles vallas on õigusliku praktika ja normatiivaktide vahel tekkinud vastuolud. Seetõttu tuleb analüüsi alla võtta kogu maksuseadustik alates 1989. aasta 28. detsembrist. Sel päeval võeti vastu maksukorralduse aluste seadus ning samal päeval kinnitati ka Eesti riigi eelarve 1990. aastaks. Teatavasti ainuüksi juba neid kahte akti võrreldes leiame küllalt palju vastuolusid, mis on kahetsusväärsetel kombel tänaseni päeva üle kandunud. Mis puutub konkreetselt Jaak Alliku küsimusse, siis spetsiifilist protseduuri, mille kohaselt vastutusobjektideks osutuvad valitsus või Ülemnõukogu kui meie riigivõimu- ja valitsemisorganid, kehtivate seaduste alusel kinnitatud ei ole. Aitäh!

Juhataja

Kas Jaak Allik soovib täpsustada? Ei soovi. Teistel saadikutel ei ole küsimusi? Priidu Priks.

P. Priks

Härra minister! Tundub, et Ülemnõukogu on ise jaganud seadused kahte rühma. Ühed on seadused, mida ei tohi keegi mitte mingil juhul rikkuda, kohe tuleb skandaal. Teised aga on seadused, mille rikkumisele isegi Ülemnõukogu vaatab läbi sõrmede. Näiteks Kohtla-Järve linna teavad kõik kui seaduserikkujat. Nüüd ma küsiksingi niiviisi. Missugune organ peaks tegutsema, et ka teist liiki seaduste rikkumisele läbi sõrmede ei vaadataks?

J. Raidla

Selliseid seadusi riigis olla ei tohi, mille rikkumisega lepitakse. Mis puutub omavalitsusorganite otsuste ebaseaduslikkusesse, siis säärase otsuste protsessimise protseduurireeglid on paika pannud kohaliku omavalitsuse seadustega. See annab õiguse neid otsuseid protestida kuni Ülemnõukogu tasandini välja. Konkreetsete õiguserikkumiste lahendamiseks tegutsevad Eestis tavapärased õiguskaitseorganid, need on prokuratuur ja kohus. Mis puutub Kohtla-Järve ametiisikute seaduserikkumisse, siis alates 1. juulist 1990. aastast on protsessiseadusandluses reglementeeritud nende tegevuse peale kaebamise õigus. Olgu märgitud, et viidatud 1990. aasta 1. juuli seadustäiendused on üleliidulised. Möödunud aasta lõpus esitas valitsus Ülemnõukogu Presiidiumile ettepaneku täiendada Eestigi seadusi samas valdkonnas.

L. Arro

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud minister! Praegu käib ajakirjanduses suur poleemika Nõukogude Liidu seaduste järgi kehtestatud maa- ja hoonetemaksu üle. Kas need teie arvates meil ikka kehtivad või ei? Aitäh!

J. Raidla

Oma esimese vastuse alguses viitasin vastuolule, mis tekkis juba 1989. aasta lõpus, kui võeti vastu Eesti maksukorralduse seadus ning samal ajal kinnitati ka 1990. aasta riigieelarve. Kusjuures viimane koostati tollaste NSV Liidu maksuseaduste alusel. Sellest võib teha järelduse, et 1990. aastal kehtestatud maksud tuleb lugeda jõus olevaks. Vastasel korral me satume väga suurde kaosesse ja ka õiguslikult ei oleks see päris korrektne.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Ma juhin teie tähelepanu sellele, et me ei esita praegu küsimusi justiitsministrile mitte kogu tema pädevuse ulatuses, vaid Jaak Alliku küsimuse teemal. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud hr. minister! Millised õiguskaitseorganid peaksid nüüd peatama seaduserikkumise, mida valitsus on maksude kogumisel teinud – see on ju tuvastatud? See on esimene küsimus.

Teine küsimus on järgmine. Kuidas saaksid õiguskaitseorganid kaasa aidata sellele, et valitsus lõpetaks ära tööjõumaksu võtmise? See on ettevõtetele peale pandud Nõukogude Liidu seadusandliku aktiga ja rahva hulgas kutsutakse seda lipsumaksuks. Aitäh!

J. Raidla

Ma juba väitsin, et iga konkreetne seaduserikkumine vajab väga täpset õiguslikku tõlgendamist. Konkreetse juhtumi kohta ma ei väitnud ei ühte ega teist, ei jaatanud ega eitanud seaduserikkumise olemasolu. Ent tõlgenduslikult on tõesti võimalik sellise järelduseni jõuda. Too asi vajab põhjalikumat uurimist, see on üsna selge.

Mis puutub õiguskaitseorganitesse, siis meil on kõigile teada fakt, et praegu meie kohtusüsteemis konstitutsioonikohust, s.t. Ülemkohtu konstitutsioonilist järelevalvekoda pole. See nähakse küll ette üsna peatselt ettevõtetavas reformis, kuid praegu seda ei ole. Ja valitsuse aktide peatamine või tühistamine ei ole õiguskaitseorganite, vaid Ülemnõukogu pädevuses. Sama põhimõtte kehtib ka teie poolt esitatud teise küsimuse puhul.

Ü. Uluots

Lugupeetud minister! Teie esialgne vastus oli küllalt ümmargune, mis teeb ühele juristile muidugi au. Ma küsiksik ikkagi otse tolle valitsusepoolse maksuseaduste rikkumise kohta: kes siis peaks sellega tegelema hakkama, kas prokuratuur või riigikontroll? See on esimene küsimus. Ja teiseks: kes peab selleks initsiatiivi näitama, kas need organid ise või peab vastava avaldusega välja tulema Ülemnõukogu või tema juhatus?

J. Raidla

Nagu ma esialgses vastuses ütlesin, vastavat õiguskaitseorganite protseduuri praegu kehtestatud ei ole. Loomulikult on selline õigus prokuratuuril. Initsiatiivi võib mõistagi üles näidata nii Ülemnõukogu kui riigikontroll.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on küsimus justiitsministrile. Härra minister! Teie olete valitsuse justiitsminister, s.t. mängite härra Savisaare meeskonnas. Kui valitsus rikub seadust, kas tal on siis õigus nõuda teistelt seaduse täitmist? Ja teine asi. Teil lasub vastutus selle eest, et valitsuse poolt vastuvõetud aktid vastaksid juriidilistele normidele. Kas teie ministeerium, teie alluvad teevad juriidilise ekspertiisi kõigile normatiivaktidele, mida meie valitsus välja annab? Tänan!

J. Raidla

Mõistagi, seadust peavad täitma kõik, sealhulgas valitsus. Ja kui on aset leidnud seaduserikkumine, siis peab valitsus tegema kõik, et see kõrvaldada. Teda kontrolliv organ aga peab tegema järeldused, millise raskusastmega seaduserikkumine on olnud. Nagu ma viitasin, antud konkreetne juhtum vajab väga põhjalikku läbitöötamist, kuna Ülemnõukogu poolt vastu võetud maksuseadustik ise on küllaltki vastuoluline. Mõistagi käivad vastavalt kehtivale korrale kõik põhimõttelise tähtsusega seaduseelnõud ja valitsuse normatiivaktide projektid justiitsministeeriumist läbi. Justiitsministeerium annab nendele hinnangu. Siinkohal tahaksin mainida, et selline ebakõla maksuseadusandluses oli ette nähtav. Seepärast justiitsministeerium toetas rahandusministeeriumi initsiatiivi esitada Ülemnõukogule vastavate seaduseelnõude täiendused ja parandused. Käesoleva aasta algul need esitatigi.

A. Ristkok

Lugupeetud õigusminister! Praeguses õiguslikus mänguruumis orienteerumine vajab vist erialast kompetentsi, sellepärast ma olengi sunnitud küsima. Öelge, palun, kas on praegu mõni õiguslik akt, mis sätestab Ülemnõukogu vastutuse oma tegevuse eest ja mis reguleerib Ülemnõukogu liikmete vastutust oma otsuste eest? Me oleme näinud, et siin võetakse vastu üsna vastuoksuslikke otsuseid. Mis peaks seda reguleerima?

J. Raidla

Praegu on Ülemnõukogu ja tema liikmete vastutus põhiliselt sotsiaalne, see on poliitiline ja moraalne vastutus. Ma usun, et on täiesti selgelt olemas ka vajadus Ülemnõukogu saadikute vastutuse järele, kuid see ei ole mitte traditsiooniline õiguslik vastutus, vaid vastutus rahva ja oma valijate ees. Vastavalt sellele, kui seaduspäraselt Ülemnõukogu käitub, langetab ka valijaskond oma otsuse Ülemnõukogu kohta. Mis puutub Ülemnõukogu aktide kehtivusse, siis jõuame sama probleemina tagasi nende kehtivuse peatamise küsimuse juurde. Nende aktide õiguspädevuse saab tegelikult ühes riigis otsustada ainult konstitutsioonilise järelevalve organ – kas konstitutsioonikohus või ülemkohtu vastav kohtupalat.

Juhataja

Suur tänu, härra Raidla! Saadikutel rohkem küsimusi ei ole.

Härra Uluots esitas sõltumatute demokraatide nimel küsimuse härra Rütli ja härra Carlssoni Stockholmi-kohtumise tõlgi Alar Olljumi kohta. Selgitusi palume anda välisminister härra Merel.

L. Meri

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Saadiku esimene küsimus oli: kes on Alar Olljum ja kelle korraldusel surus ta ennast Savisaare, Rüütli ja hr. Carlssoni kohtumisele. Vastus esimesele küsimusele, mis sisaldab kahte küsimust, on järgmine. Alar Olljum on Stockholmi ülikooli doktorant ja Eesti Instituudi stipendiaat, 35 aastat vana. Doktoritöö teemaks on Rootsi–Eesti välispoliitilised suhted. Vallaline. Valdab võrdselt eesti, rootsi ja inglise keelt. Eesti Vabariigi Välisministeeriumi Stockholmi informatsioonibüroo komplekteerimiseni 1. märtsil töötab ta tolles informatsioonibüroos – minu korraldusel – ja täidab ülesandeid, mis eeldavad 3 või enama keele laitmatut valdamist. Alates 1. märtsist on Alar Olljum taas Eesti Instituudi stipendiaat.

Esimese küsimuse teine pool. Kelle korraldusel surus ta ennast tõlgiks hr. Rüütli ja hr. Carlssoni kohtumisel? Surumisest kui füüsilise tegevuse faktist puuduvad välisministeeriumil andmed. Loen ette Alar Olljumi seletuskirja tema tegevuse kohta tõlgina nimetatud kohtumisel. Algab tsitaat: "5. veebruaril 1991 võttis Eesti informatsioonibüroos Stockholmis Alar Olljumiga ühendust Rootsi välisministeeriumi protokolliosakonna ülem ja palus Rootsi välisministeeriumi ning Rootsi peaministri büroo nimel, et Alar Olljum võtaks 9. veebruaril 1991 osa tööldunasöögist, mille pakkus Rootsi peaminister Ingvar Carlsson Eesti Ülemnõukogu esimehele Arnold Rüütlile. Alar Olljunit paluti sellest ametlikult osa võtta Eesti informatsioonibüroo esindajana ja valmistuda tõlkimiseks. Alar Olljum võttis kutse vastu ja nõustus ka Rootsi poole järgmise ettepanekuga, nimelt osa võtta 8. veebruari hommikuks kavandatud Rootsi Riksdagi spiikri Thage G. Petersoni ja Arnold Rüütli kohtumisest. Ka sellel puhul kutsuti teda kui Eesti informatsioonibüroo ametlikku esindajat ja paluti tõlkida tavakohaselt." See on tsitaadi lõpp.

Pöördusin juba pärast nimetatud artikli ilmumist suursaadik Kerstin Asp-Johnssoni poole, kes kinnitas seletuskirjas esitatud faktide tõesust ja juhtis samas tähelepanu ka tõsiasjale, et esimees Arnold Rüütli külaskäigust informeeris Eesti pool Rootsi välisministeeriumi ebatavaliselt hilja ehk tema sõnu kasutades: "Palusin Rootsi kolleegi suuremeelselt arvestada, et välissuhtlemises Eesti pool ja Eesti poliitikud alles õpivad tundma protokollilisi tavasid."

Saadik Ülo Uluotsa teine küsimus: kelle korraldusel ja mis eesmärgil hakkas härra Olljum organiseerima härra Mere visiiti Stockholmi?

Vastab välisministeeriumi Stockholmi informatsioonibüroo juhataja Aadu Must, algab tsitaat: "Sain korralduse teha ettevalmistused Mere saabumiseks 8. veebruaril Stockholmissse 2. veebruari õhtul. 3. veebruaril asus Alar Olljum seda ülesannet täitma. Teate Arnold Rüütli Stockholmi-visitidist saime Rootsi välisministeeriumist 5. veebruaril." Tsitaat lõpeb.

Selgituseks tuletan meelde, et võtsin veebruari algul osa ÜRO inimõiguste komisjoni 47. istungjärgust Genfis. 4. veebruari õhtul korraldas seal viibiv ja energiliselt Balti kriisi kui inimõiguste rikkumist käsitlenud Rootsi välisminister Sten Andersson Rootsi residentsis vastuvõtu, kus ta esitles mind Genfi akrediteeritud ÜRO misjonite suursaadikutele. 4. veebruaril teadis Rootsi välisminister Sten Andersson, et jõuan 8. veebruari hommikuks tagasi Stockholmi ja sealt naasen nädalavahetusel Eestisse. Kuid ei Andersson ega mina teadnud Arnold Rüütli samaks päevaks kavandatud visiidist Stockholmissa, mis, nagu te mäletate, sai teatavaks alles järgmisel päeval. Kui Rootsi välisministeeriumile sai teatavaks, et esimees Rüütli ühepäevane visiit langeb kokku minu tagasipöördumisega Stockholmi, saatis Rootsi välisministeerium lennuväljale mulle vastu oma auto, et jõuaksin osa võtta peaminister Carlssoni korraldatud lõunasöögist, kuhu oli kutsutud ka välisminister Sten Andersson. Tsiteerin Alar Olljumi seletuskirja. Tsitaat: "Suursaadik Asp-Johnssoni kohaselt kinnitas peaministri büroo 8. veebruari töölõunale kutsutud külaliste nimekirja lõplikult 6. veebruaril 1991. Rootsi poolelt võtsid sellest osa peaminister Ingvar Carlsson ja tema abi ning välisminister Sten Andersson ja tema abi. Peaminister Carlsson saatis kutsed järgmistele isikutele: esimees Arnold Rüütel, esimehe abi Rein Kivi, Eesti välisminister Lennart Meri, informatsioonibüroo esindaja, töölõunal ka välisministri abi Alar Olljum." Tsitaat lõpeb. Selgituseks minu poolt niipalju, et majandusministeeriumi poolt välisministeeriumile eraldatud napid komandeerimissummad ei võimalda Eesti välisministril ametisõitudele kaasa võtta sekretäri ja protokollija ülesandeid täitvat abi. Seepärast võlgnen tänu välisminister Genscherile, kes andis Bonnisis mulle abiks Saksa välisministeeriumi atašee, ning Rootsi välisministrile Sten Anderssonile, kes andis Genfis mulle abiks Rootsi missiooni sekretäri. Ma jätkan tsitaati Alar Olljumi seletuskirjast: "Suursaadik Asp-Johnssoni kohaselt kinnitavad Rootsi välisministeerium ja Rootsi peaministri büroo, et härra Andres Küngi ei olnud kutsutud osa võtma kummastki 8. veebruari kohtumisest."

Saadik Ülo Uluotsa kolmas küsimus: kas Eesti Vabariigi välisesinduste infobüroo juhatajate jne. määramine välisriikidesse toimub kooskõlastatult Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimehega või ei pea te seda vajalikuks? Vastan. Välisesindaja määramine toimub kooskõlastatult vastuvõtva riigiga, kes määrab välisesindaja staatuse. Viimane sõltub vastuvõtva riigi poliitilisest otsusest. Ma toon teile järgmised näited. Soome ja Prantsusmaa on vastu võtnud ja Šveitsi Föderatsioon kavatseb vastu võtta Eesti Instituudi esindaja, kelle staatus on kõigist võimalikest madalaim. Tema ülesannete hulka kuulub kahe valitsuse vahel informatsiooni vahendamine sedavõrd, kui võrd vastuvõttev pool seda soovitavaks peab. Eesti Instituudi esindaja määrab tööle Eesti Instituudi peasekretär, seejuures Eesti välisministriga

kooskõlastatult. Prantsusmaaga, olgu teile teada, on kokkulepe, et Eesti Instituudi esindaja staatus tõstetakse aasta teisel poolel välisministeeriumi esindaja staatuseks. Taani ja Rootsi on vastu võtnud Eesti välisministeeriumi esindaja, aga ka nende kahe riigi vahel on vahe. Rootsi puhul lahendab administratiivsed küsimused SIDA. Taanis töötab meie informatsioonibüroo otseses kontaktis Taani välisministeeriumiga. Need esindajad määrab tööle välisminister oma käskkirjaga. NSV Liit, Leedu Vabariik, Läti Vabariik ja Vene Föderatsioon on vastu võtnud Eesti Vabariigi Valitsuse esindaja. Need määrab kohale vabariigi valitsus oma otsusega. USA on vastu võtnud Eesti Vabariigi esindaja. Selleks on peakonsul saadiku ülesannetes Ernst Jaakson. Riigi esindaja määrab rahvusvahelise tava kohaselt välisministri esildusel riigipea. Seda menetlust on aga rakendatud üksnes kahe riigi vahel täieliku demokraatliku diplomaatilise vahekorra puhul, seepärast praeguse Eesti Vabariigi esindajaid mujal maailmas ei ole.

Saadik Ülo Uluots juhatab oma küsimused sisse sõnadega: saime teada järjekordsest välispoliitilisest skandaalst. Välisministeeriumil ei ole teada mitte mingisuguseid fakte, mis kinnitaksid saadiku väidet. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ülo Uluots soovib täpsustada.

Ü. Uluots

Härra minister! Teie vastus ei rahulda mind. Te andsite mitu korda mõista, et teie ei teadnud seda või teist. Näiteks mulle on täiesti arusaamatu, kuidas välisminister ei tea, et meie riigi kõrgeim ametiisik sõidab välisvisiidile. See, et teie olite tol ajal Genfis või Pariisis, ei ole põhjendus.

Teiseks. Meie kuuleme siin, et on loodud Eesti infobürood, mis on nagu meie sümbolised saadikud. Tuleb aga välja, et välisminister ei tea, mis toimub nendes infobüroodes. Minule on see täiesti mõistetamatu. Ja paratamatult hakkab küpsema mõte, kas meil on tarvis niisugust ministrit, kes midagi ei tea.

L. Meri

Ma ei saa vastata küsimusele, mis teil küpseb peas ja mis ei küpse. Aga mis puutub minu töösse Genfis, siis ma tuletan teile meelde, et Eesti Vabariigi Genfi saatkonna villa asub praegu Nõukogude missiooni territooriumil ja ei ole mulle kättesaadav. Järelikult on Genfis töötades mõnevõrra raske olla pidevas kontaktis kõigi infobüroodega, mis meil on avatud, ja

Eesti välisministeeriumiga. Pidagem meeles, et Eesti välisministeeriumi me praegu alles ehitame üles. Kui te aga mõtlete ministeeriumi all seda kulissi, mis meil on 45 aastat siin kõrvaltiivas olnud, siis ma tahaksin teid hea meelega vastu võtta ja jutustada sellest, kuidas üks tõeline välisministeerium peaks töötama. Te olete alati teretunud.

J. Allik

Lugupeetud härra minister! Nagu ma aru saan, küsiti selle järelepärimise kolmanda küsimusena, kas vabariigi valitsus peab vajalikuks kooskõlastada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimehega välisesindajate kandidatuurid. Nende välisesindajate staatus, nagu te väga hästi seletasite, sõltub muidugi sellest, kui palju meid üks või teine riik tunnustab. See on meie häda. Kuid tegelikult on need välisesindajad ju siiski Eesti Vabariigi ja mitte ühe või teise ametkonna ainsad täievolilised esindajad. Juhin tähelepanu asjaolule, et Eesti ja Vene Föderatsiooni vahelise lepingu artikkel 10 ütleb, et Vene Nõukogude Sotsialistlik Vabariik ja Eesti Vabariik peavad otstarbekaks vastastikuste täievoliliste esinduste asutamist, tähendab, vabariigi esinduste asutamist. Seega ma küsin konkreetselt: kas vabariigi valitsus või välisministeerium pidas vajalikuks kooskõlastada konkreetsed kandidatuurid – näiteks Rootsi infobüroo juhataja ja Eesti valitsuse esindaja Vene Föderatsiooni valitsuse juures vabariigi Ülemnõukogu esimehega või ei peetud seda vajalikuks?

L. Meri

Ma oma viimases vastuses andsin täpse informatsiooni selle tava kohta, mis tänaseks on välja kujunenud. Kui tegemist on ministeeriumist alama esindajaga, siis on arusaadav, et selle kinnitab Eesti Instituudi peasekretär. Kui esindaja ülesandeks on esindada vabariigi välisministeeriumi, kinnitab tema vabariigi välisministeerium. See on asja juriidiline külg. On täiesti enesestmõistetav, et see toimub kõigi välissuhtlemises osalevate isikute kaastadmisel ja heakskiitmisel. Mul on rõõm teile teatada, et Ülemnõukogu esimehe Arnold Rütli praeguse Kopenhaageni-visitide ettevalmistamisel on eeskujulikult töötanud Arvo Alas, välisministeeriumi esindaja Taani välisministeeriumi juures. Ma tahan ühtlasi lisada, et meie kõigi ja mõistagi välisministeeriumi üheks ülesandeks on käsitleda praegust süsteemi kui üleminekuajale tüüpilist süsteemi, mis on selles mõttes praktiline, et ta on avatud süsteem ja võimaldab meil oma staatust pidevalt kõrgemale tõsta. Te mõistate ka, et normaalsete diplomaatiliste vahetõrgete sisseseadmine on riigiõiguslik akt ja selle teokssaamine sõltub seadusandja tahtest.

V. Pohla

Härra minister! Ma tahaksin siiski lõplikku selgust selles esimeses küsimuses, mis härra Uluots esitas. Ma tahaksin kontrollida ajakirjanduses ilmunud artikli pädevust. Kas vastab tõele härra peaminister Ingvar Carlssoni kommentaar selle kokkupõrke kohta, et see on tema peaministripraktikas esimene selline arusaamatus? Ja kuidas sai see vahejuhtum siiski tekkida? Kas härra Andres Küng trügis omavoliliselt sinna vahele või milles asi oli? Ma saan nüüd aru, et härra Olljum oli täielikult volitatud seal tõlkima, aga kuidas sai tekkida see konflikt, mis oma olemuselt on ikka väga inetu? Kas sellise konflikti selgitamiseks ei peaks välisministeerium tegema ajakirjanduses avalduse?

L. Meri

Ma tahaksin teile väga rõhutada, et see konflikt elab ja kannab oma pisut mürgiseid vilju ainult Eesti ajakirjanduse veergudel. Minu järelepärimised Rootsi kolleegidele on tehtud niisuguses vormis, mis ei heida varju meie välissuhtlemisele. Ma hindan Andres Küngi, kes on teinud ja teeb kindlasti ka tulevikus väga palju nende sidemete tugevdamiseks ja laiendamiseks, mis on kahe naabermaa vahel nii loomulikud. Nüüd, lugupeetud saadikud, ma astun faktide pinnalt ära ja esitan oma oletuse, kui te lubate ja kui teil selle vastu huvi on. Ma tuletan teile meelde, et Rootsis on praegu käimas valimisvõitlus ja hr. Carlsson ja hr. Küng kuuluvad vastandlikesse parteidesse. Kahetsusväärset kombel on nüüd Rootsi sisepoliitilised kired tolle maa olude pealiskaudse tundmise tõttu Eesti ajakirjanduse veergudele üle kantud. Ongi kogu vastus.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud hr. Meri! Suur tänu põhjalike vastuste eest! Kuid viimases vastuses kõlas ka kaudne kriitika meie ajakirjanduse aadressil. Kas teile tundub, et meie ajakirjanduskomisjon ja isiklikult hr. Veidemann on ajakirjanduse täielikult kontrolli alt ära lasknud? Aitäh!

L. Meri

Kallis Tiit! Ma olen ka praegu heas vahekorras Toomas H. Liiviga. Ja ma olen avalikult ütelnud, et ma hindan tema tööd ja kahetsen, et sellel korral ta ei võtnud vaevaks ammutada fakte kahelt eri poolelt.

Juhataja

Suur tänu, hr. Meri! Saadikutel rohkem küsimusi ei ole.

L. Meri

Täna teid!

Juhataja

Härrad Hallaste ja Laar esitavad kristlike demokraatide saadikurühma nimel küsimuse peaministri poolt USA Senatisse senaator Alan Dixonile telefaksiga saadetud kirja kohta. Selle kohta annab selgitust hr. peaminister isiklikult.

E. Savisaar

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud rahvasaadikud! Saadikud Hallaste ja Laar on esitanud küsimuse 5. veebruaril USA Senatisse telefaksiga saadetud kirja kohta, mida on korduvalt ajakirjanduses tsiteeritud. Seetõttu ma ei hakka seda siin ette lugema. Küll aga loen ette küsimuse. "Seoses sellega küsime: esiteks, millisele Eesti Vabariigile taotletakse diplomaatilist tunnustust? Teiseks, millistel kaalutlustel taotleb Edgar Savisaar okupatsiooni ja anneksiooni mittetunnustamise poliitika lõpetamist? Kolmandaks, kas nimetatud pöördumine oli kooskõlastatud Eesti Vabariigi välisministeeriumiga või oli sellest vähemalt eelnevalt informeeritud? Neljandaks, milliseid konkreetseid samme on Eesti Vabariigi Valitsus astunud a) detsentraliseerimiseks, b) tõelisele turumajandusele üleminekuks ja c) 1938. aasta põhiseaduse aluste taastamiseks? Viimane osa küsimusest võib tunda kontekstist välja langevat. Seda see siiski ei ole, ilmselt on asi seotud kirjaga USA senaatoritele, kus on sees niisugune lause: võin teile kinnitada, et Eesti Vabariigi praegune valitsus on end täielikult sidunud demokraatliku arenguga, detsentraliseerimisega, tõelise turumajandusega ja sõjaeelse põhiseaduse aluste taastamisega.

23. veebruari "Postimehes" on pealkirja all "Balti vabariikide tunnustamisest" intervjuu minister Endel Lippmaaga. Minu arvates on ta selles ammendavalt vastanud enamikule nendest küsimustest ja see nagu vabastaks mind vastusest. Aga kuna küsimus on esitatud, siis ma heameelega kasutan seda tribüüni mõningate asjade seletamiseks, ka üleseletamiseks.

Kõigepealt esimene küsimus: millisele Eesti Vabariigile taotletakse diplomaatilist tunnustust? Vastavalt Ülemnõukogu otsusele 30. märtsist 1990 taastatakse meil kuni 16. juunini 1940 eksisteerinud Eesti Vabariik ja tema konstitutsioon. See tähendab, et praegu saab olla juttu vaid Eesti Vabariigi praeguse valitsuse ning Ülemnõukogu kui legaalselt moodustatud

organite tunnustamisest. Kindlasti kunagi meie riiki tunnustatakse ja Ülemnõukogu otsuse kohaselt saab see olla Eesti Vabariik 1938. aasta konstitutsiooniga. Ma ei kahtle, et Ülemnõukogus on ka teistsuguseid seisukohti kui see, mille ma praegu esitasin. Mul on meeles, kuidas lugupeetud rahvasaadik Ülo Uluots mõni aeg tagasi lõpetas ühe jutuajamise sõnadega: "Ja pange tähele, Savisaar, me kirjutame koos teiega veel alla lepingule." Sellega ma ei saa muidugi nõustuda. Võib-olla tõepoolest keegi taotleb Eestile tunnustust ka Nõukogude Liidu koosseisus, aga saadikute enamiku tahe, Ülemnõukogu tahe on fikseeritud Ülemnõukogu 30. märtsi otsuses ja millestki muust lähtuda ei ole meil alust.

Edasi, teiseks: millistel kaalutlustel Savisaar taotleb USA okupatsiooni-anneksiooni mittetunnustamise poliitika lõpetamist? Ma ei taotle seda. Okupatsiooni ja anneksiooni mittetunnustamise poliitika jätkub ka Eesti valitsuse ja Ülemnõukogu tunnustamise korral. See lõpeb alles riigi tunnustamisega. Rahvusvahelises praktikas tunnustatakse ju isegi rahvuslikke vabadusliikumisi ja seoses sellega ma ei näe praegusel Ülemnõukogu ja valitsuse tunnustamises ning toetamises midagi taunimisväärset. See peaks kõigi meie huvidega kokku langema.

Nüüd järgmine küsimus: milline on nimetatud pöördumise seos Eesti Vabariigi välisministri, välisministeeriumiga? Kuidas see pöördumine tekkis? See pöördumine oli reaktsiooniks Eesti ja Läti pagulasorganisatsioonide mõningate juhtide kampaaniale USA poolt Leedu Vabariigi tunnustamise vastu. See selgub ka kirja kontekstist. On öeldud, et need mured, mis pagulasorganisatsioonid Senatis esile tõid, on alusetud. Millised need mured siis olid? Näiteks minister Lippmaa andmetel teatati Senatis ühel mitteametlikul jutuajamisel: kui USA peaks tunnustama Baltikumi praegusi valitsusi, siis kohe pärast seda tunnustamist kõrvaldatakse nendest valitsustest kõik mittekommunistid ja jäetakse alles ainult kommunistid. Ning siis on need kommunistid juba ära teeninud Lääne tunnustuse. Me arvame tõepoolest, et selline mure on alusetu.

Arutelu välisministriga ei toimunud – ta viibis ju välismaal. Aga ma tahaksin rõhutada, et tollest kirjast Senatile saadeti ära kirjad kohe Ülemnõukogu esimehele, Ülemnõukogu juhatajale, Ülemnõukogu väliskomisjoni esimehele ja välisministrile. Seda selleks, et nad saaksid oma seisukoha võtta. Keegi neist ei ole selles kirjas väljendatu suhtes oma negatiivset arvamust esitanud.

Nüüd edasi: milliseid konkreetseid samme Eesti Vabariigi Valitsus ühes või teises küsimuses on astunud? Mitmes küsimuses on meid saatnud edu, hoolimata sellest, et valitsus on tegutsenud lühikest aega. Peamine rõhk on asetatud nimelt agromajandusliku regulatsiooni muutmisele. Esimene detsentraliseeritav lõik on olnud eelarvepoliitika. See avaldus

kõigepealt kohalike eelarvete eraldamises riigieelarvest. Põhimõtteline muudatus on ka kohalike eelarvete baasi iseseisvam kujunemine. Väheneb riigi tulude ümberjaotamine riigieelarve kaudu.

Edasi. Sel aastal suureneb tunduvalt kohalike omavalitsuslike eelarvete osatähtsus, see on 38,1%. Kui nüüd võrrelda eelmiste aastatega, siis 1986. aastal oli see arv 21%, 1988. aastal sama palju, 1989. aastal 23,6%. Näete, 5%-line kasv. Kuidas seda siis veel nimetada kui mitte väga tugevaks edasiminekuks detsentraliseerimise teel.

Detsentraliseerimine avaldub ka eelarveväliste fondide moodustamises. Nii näiteks on sotsiaalsfääri finantseerimiseks moodustatud iseseisev sotsiaalfond, mille maht on enam kui miljard rubla. Milline on selle osakaal võrreldes riigieelarvega, seda te teate, see osakaal on arvestatav. Niisiis, sotsiaalsfääri kulutused sellest aastast ühises riigieelarve katlas enam ei ole.

Ma arvan, et tänu detsentraliseerimisele eelarvepoliitikas oleme saavutanud märksa suurema selguse just makromajanduslikus regulatsioonis. See ongi esimene detsentraliseerimise suund. Teine on halduspoliitika. Ma võin teile, lugupeetud rahvasaadikud, teatada, et viimase poole aasta jooksul on teadlased koostanud küllalt põhjaliku töö halduspoliitikast Eesti Vabariigis ja sellest, mida taotleme praegu meie. Võin öelda, et juba praegu on suund omavalitsuste detsentraliseerimisele neile andnud märksa suuremad õigused kui need, mis kehtisid Eesti Vabariigis. Ja nii on juba praegu, rääkimata sellest, mis saab tulevikus. Võib-olla me peame seda protsessi kunagi isegi pidurdama, aga see on rohkem teie küsimus. Alates möödunud aasta oktoobrist kuni tänaseni on Eestis iseseisva omavalitsuse staatuse saanud 31 linna ja valda, täpsemalt 10 linna, 14 valda ja 7 alevit. Ning prognoosi kohaselt saab sel aastal iseseisvuse veel 100–120 esmatasandi omavalitsusüksust. Näiteks Rapla maakonna 13 esmatasandi omavalitsusüksusest juba 8 on esitanud oma arengukava, oma iseseisvumisega seotud põhimõtted. Oma mõju sellele on olnud ka Pirgu arenduskeskusel. Ka Saaremaal on protsess väga edukalt kulgenud, kusjuures esmatasandi omavalitsusorganite iseseisvumine ei ole olnud mitte formaalne protsess. Kunagistest külanõukogudest erinevad nad põhimõtteliselt.

Edasi, detsentraliseerimise kolmas suund: on see olnud ettevõtluse detsentraliseerimine. See protsess on eri majandusharudes erinevalt kulgenud, kõige edukamalt vahest transpordisfääris, eelkõige autotranspordis. Oma tegevuse lõpetas selline suur autofirma nagu "Tallinna Autoveod". Tema baasil moodustati 10 iseseisvat ettevõtet. Spetsialistide hinnangute järgi on ettevõtete ja elanike vastav teenindamine mõnevõrra paranenud.

Teise näitena võiks tuua Tallinna Autobussikoondise, millest eraldus iseseisev bussiettevõtte "Mootor". Temagi tegevus on olnud edukas. "Kohtla-Järve Autovedude" baasil moodustati neli iseseisvat ettevõtet.

Tööstuses otsene detsentraliseerimine nii edukalt kulgenud ei ole, aga siiski. Asi on selles, et tööstuses on paralleelselt kulgenud kaks erinevat protsessi. Ühelt poolt kontsentratsioon, mis inertsina on jätkunud ka praeguse valitsuse ajal. Ma pean silmas seda, et Eesti tööstuses on praegu neli suurt monopoli: kontsernid "Estar" ja "Eesti Metsatööstus" ning assotsiatsioonid "Eesti Tööstus" ja "Asto". Need neli on moodustatud endiste haruministriumide baasil ja loomulikult kannavad endas ka palju endisaegset ideoloogiat. Aga Eesti ettevõtlusseaduse järgi on koondumine kontsernidesse ja assotsiatsioonidesse lubatud ega ole põhjust seda siinkohal taunida. Samas on tööstuseski paralleelselt toimunud detsentraliseerimine, küll suhteliselt aeglasemini. Siiski on sel positiivne tendents olemas. Iseseisvaid ettevõtteid on moodustatud eelkõige väljaspool vabariikliku alluvusega linnu tegutsevate tsehhide baasil, näiteks "Baltika" ja tema Valga tsehhi baasil tekkinud uus ettevõtte "Valko", edukalt kulgejad asjad "Normas".

5. juulil möödunud aastal arutas vabariigi valitsus seda küsimust ja võttis vastu määruse, mille kohaselt 53 eraldi asuvat tsehhi ja filiaali muutuvad maakondade ja linnade ettepanekul iseseisvateks ettevõteteks. Selles nimekirjas olnud ettevõtted iseseisvuvad vastavalt konkreetsetes tsehhides ja filiaalides tehtud plaanidele. Osa neist, näiteks gaasimajanduse, kergetööstuse ja toiduainetetööstuse ettevõtted, on juba iseseisvunud. Teiste osas on saavutatud kokkulepped konkreetsete tähtaegade ja vormide kohta. Ja üldiselt kõik nimekirjas olnud ettevõtted saavutavad iseseisvuse k.a. esimesel poolel. Jätkaksin detsentraliseerimisega teeninduses, kus see on kulgenud edukalt. Toimub juba üleminek detsentraliseerimise teisele etapile, s.o. privatiseerimisele. Erakätesse müüakse seejuures üksikud töökojad ja teeninduspunktid, mitte aga näiteks kogu "Junor" tervikuna. Nii nagu me võrdlesime autotransporti ja tööstust, võiks võrrelda ka teenindust ja kaubandust. Teeninduses lähevad asjad edukamalt, kaubanduses aeglasemalt. Võib-olla üheks põhjuseks on ka see, et juba eelmise valitsuse ajal likvideeriti Eestis teenindusministeerium. Sel suvel on meil plaanis jätkata valitsuse reorganiseerimist.

Järgmine detsentraliseerimise etapp on juhtimise detsentraliseerimine. Selle käigus annavad senised ministeeriumid oma funktsioone üle kohalikele võimuorganitele. Kõige aktiivsemalt aetakse neid asju praegu põllumajanduspoliitikas. Võiksin tuua rea näiteid, millised funktsioonid näiteks ressursside jaotamisel on antud üle maakondadele. Eriti edukalt on see läinud näiteks Pärnumaal ja ka mitmes vallas, kus on tunda kohalikku initsiatiivi. Edasi,

maakonnad võtavad praegu üle turukaitse funktsioone. Senine talongimajandus, millele üleminek on olnud sundkäik, on lähtunud kaubadefitsiidi suurenemisest Nõukogude Liidus. Kogu talongimajandus on praktiliselt kohaliku võimu kompetentsis. Edasi, maakondadele on üha rohkem antud otsustada samuti sotsiaalabi vallas, ka kompensatsiooniküsimusi. Riigieelarvest eraldati maakondadele lisaks 315 miljonile veel 36 miljonit, mida maakonnad jaotavad sotsiaalabi vajavatele inimestele nende kriteeriumide järgi, mis nad ise otstarbekaks peavad. Võiksin tuua veel terve rea näiteid praktilistest sammudest detsentraliseerimise vallas. Osa neist on ka eksperimentaalse iseloomuga. Näiteks politsei on meil üldiselt rajatud siiski keskele juhtimisele. Samas võttis valitsus teatavasti pool aastat tagasi vastu määruse eksperimentaalkorras munitsipaalpolitsei loomise kohta. Me arutasime veel eile Tartu uue politseiprefektiga selle eksperimendi käiku ja tundub, et see on läinud suhteliselt rahuldavalt. Peatusin detsentraliseerimisel nii põhjalikult ka selle pärast, et ma olen lugenud vähemalt 4–5 artiklit nii kahe nimetatud rahvasaadiku kui ka mõningate teiste sulest, kus millegipärast ilma mingitele faktidele toetumata ja täiesti vastuolus tegelikkusega väidetakse, et detsentraliseerimisega valitsus ei tegele. Mina väidan vastupidist ja seda faktidele tuginedes. Edasi, lugupeetud rahvasaadikud Hallaste ja Laar küsivad, milliseid konkreetseid samme on Eesti Vabariigi Valitsus astunud tõelisele turumajandusele üleminekuks. Tooksin välja mõned üldised põhimõtted nii makro- kui ka mikromajanduslikus regulatsioonis. Plaanimajandusega võrreldes oleme põhimõttelisi muudatusi teinud eelkõige hinnapoliitikas. Oleme põhiliselt loobunud kunstlikest hindadest, see tähendab, et ka eelarvedotatsioonidest, mille abil hindu kunstlikult madalal hoiti. On veel säilinud mõningad dotatsioonid näiteks korteriüüridele, nendest kavatseme vabaneda selle aasta jooksul. Nimetasin hinnapoliitikat esimesena sellepärast, et turumajanduse seisukohalt on see ülimalt oluline ja praegu ei sõltu asjade käik enam sellest, kas hinnad vahepeal on mõneks nädalaks külmutatud või ei. On olemas konkreetset andmed, kui palju oli kinnitatud, reguleeritavaid ja vabu hindu aasta tagasi ja kui palju neid on nüüd. Need arvud on ka lugupeetud rahvasaadikutele ette kantud ja ma ei tahaks teid nendega uuesti koormata.

Nüüd teine tähtsam samm: selleks nimetaksin kaubavahetuse strateegias tehtud muudatusi. Meie peamine kaubavahetus toimub endiselt NSV Liidu regioonidega, aga teatud nihke oleme saavutanud. Üha vähemal määral on meie kaubavahetuspartneriks keskus, see tähendab tsentraliseeritud fondid, mille kasutamise otsustab keskus. Sellel aastal on Eesti Vabariigil teiste liiduvabariikidega hulk horisontaalpepinguid, otsekokkuleppeid nii vabariikide kui firmade tasandil. Nende kaalukus aastatega kasvab ning see tähendab, et me oleme,

pikkamööda küll, aga siiski hakanud omal initsiatiivil kauplema ega oota ainult seda, mida meile jaotatakse.

Milliseid konkreetseid samme on vabariigi valitsus astunud 1938. aasta põhiseaduse aluste taastamiseks? Kõigepealt tooksin välja selle, et Eesti Vabariigi Valitsus järgib oma tegevuses Ülemnõukogu 8. mai otsust, milles on fikseeritud mõningad paragrahvid 1938. aasta konstitutsioonist. Rõhutaksin eriti § 1, mis ütleb, et võim lähtub rahvast. Väärib meeldetuletamist, et ettepanek nende 1938. aasta põhiseaduse paragrahvide taastamiseks tuli seadusandliku initsiatiivi korras valitsuselt. Teiseks tahaksin rõhutada, et me lähtume Ülemnõukogu 30. märtsi üleminekuperioodi käsitlevast otsusest, mis ei ole suunatud ju millelegi muule kui taastatavale Eesti Vabariigile. Muidugi, me ei pea silmas 1938. aasta põhiseaduse mehhaanilist ülevõtmist. Juba kas või seetõttu, et meil puudub mehhanism kõigi selles ettenähtud riigivõimuorganite moodustamiseks. Aga ma usun, et 1938. aasta põhiseaduse põhimõtted on olnud aluseks suurema osa meie seaduste ettevalmistamisel. Näiteks need valitsuse määrused ja Ülemnõukogule üle antud seaduseelnõud, mis on suunatud eraomandusliku tootmisviisi taastamisele. Pean eriti silmas möödunud aasta juunis vastuvõetud valitsuse määrust erakaubanduse kohta, aga on olnud teisigi: valitsuse seaduseelnõu väikeprivatiseerimise kohta, elamispinna müügi eelnõu jne.

Ma tänan lugupeetud rahvasaadikuid huvitava küsimuse eest, mis mul võimaldas avaldada mõtteid nii aktuaalsete probleemide üle! Suur tänu!

Juhataja

Suur tänu! Kõigepealt kristlikud demokraadid ja ka sellises järjekorras, nagu küsimused olid esitatud. Illar Hallaste.

I. Hallaste

Lugupeetud eesistuja! Austatud peaminister! Meie küsimus puudutas valitsusele diplomaatilise tunnustuse taotlemist. Te rääkisite, et peatselt võib saabuda ka aeg, kus meie riiki tunnustatakse. Selline aeg võib saabuda Nõukogude Liidu jaoks, kes ei tunnusta siiani Eesti Vabariiki. Kuid ma tahaksin juhtida tähelepanu sellele, et USA tunnustab Eesti Vabariiki ja on jätkuvalt tunnustanud teda kogu okupatsiooniaja. Valitsuse poolt diplomaatilise tunnustuse taotlemine valitsusele tähendab seda, et palutakse juba tunnustatud riigi seadusliku valitsuse staatuse tunnustamist. Kas see tähendab üleminekuperioodi lõppemist? Sest vastavalt Ülemnõukogu otsusele lõpeb üleminekuperiood riigi võimuorganite taastamisega. See on üks küsimus.

Teine küsimus lähtub 1938. aasta põhiseaduse aluste taastamisest. Ja nimelt: kas valitsuse määruse nr. 35 18. veebruarist Narva vabamajandustsooni loomise kohta on samm Eesti Vabariigi põhiseaduse § 2 täitmiseks, mis ütleb, et Eesti Vabariigi maa-ala on lahutamatu tervik? Või on see samm taganemine Eesti Vabariigi põhiseadusest?

Kolmas küsimus. Te teatasite USA senaatorile, et ei Moskva-meelne ega Eesti-meelne kommunistliku partei tiib osale valitsuskoalitsioonis, et nende liikmeid valitsuses ei ole. Mul on küsimus: kui palju on valitsuse koosseisus isikuid, kes pole kunagi kuulunud kommunistliku partei ridadesse? Ja lõpuks väga lühike küsimus, millele saab väga lühidalt vastata. Kas ma sain õigesti aru, et välisministeeriumi selle kirja saatmisest eelnevalt ei informeeritud? Jah või ei? Aitäh!

E. Savisaar

Mida meil praegu reglement ette näeb?

Juhataja

Reglement on seekord väga liberaalne ja reglementeerib ainult seda, et küsimustele vastuste aeg on 3 minutit.

E. Savisaar

Mul on hea meel, et lugupeetud rahvasaadikud on võtnud ette otsustavaid samme reglemendi demokratiseerimiseks või liberaliseerimiseks. See annab ka mulle võimaluse palju põhjalikumalt teie küsimustele vastata.

Esiteks härra Hallaste küsimus Narva vabamajandustsooni kohta. Narva vabamajandustsoon ei ole mitte kuidagi vastuolus põhimõttega, et Eesti Vabariik on lahutamatu tervik. Ta on seda ja ta peab selleks ka jääma. Narva vabamajandustsooni määruses on selgelt öeldud, et need, teised või kolmandad maksusoodustused, mis kehtestatakse, kehtivad juhul, kui Narva piir lähtub Eesti Vabariigi seadustikust. Praegu teatavasti ta ei lähtu sellest, härra Hallaste.

Maksusoodustusi on tehtud ka teistele piirkondadele. Ma tahaksin küsida: kas nad kõik siis selletõttu langevad Eesti Vabariigist välja? Ja mingeid muid soodustusi ju Narvagi piirkonnale ette nähtud ei ole. Ma arvan, et see arusaamine on väga ohtlik. See ei vasta tänasele reaalsusele ega meie edasimineku strateegiale.

Teine moment. Me ei palunud tunnustust, vaid me väljendasime suhtumist USA senaatorite initsiatiivi, avaldada tunnustust legitiimsele Ülemnõukogule ja valitsusele.

Kolmas moment. Me rääkisime eeskätt *de jure*, mitte *de facto* tunnustamisest. *De jure* tunnustus on Eesti Vabariigil tõepoolest olemas. *De facto* tunnustus aga eeldab kahtlemata teatavate protseduuride olemasolu.

Otsuse pöörduda USA Senati poole võtsime vastu koos minister Lippmaaga. Lähtusime sellest, et Leedu Vabariigi Ülemnõukogu esimees Landsbergis pöördus meie poole, kui ma õigesti mäletan, siis 5. kuupäeval, ja meil oli vaja vastata veel sama õhtu jooksul. Kuna see kiri ei ole mingil määral vastuolus Eesti Vabariigi üldise välispoliitikaga, siis me selle ka saatsime.

Neljandaks. Ma arvan, et küsimus endistest ja praegustest kommunistidest on sisutu ja juhib meie tähelepanu kõrvale nendest probleemidest, mille ees me praegu tegelikult seisame. Vaadake endast vasakule ja paremale, ning te näete, kui palju endiseid ja praeguseid kommuniste selles reas istub. See käib valitsuse kohta samamoodi kui Ülemnõukogu kohta. Ajal, millal kommunistlik partei oli ainus võimulolev partei, ainus lubatud partei, sai poliitikas osaleda tõepoolest vaid kuuludes selle partei koosseisu.

Edasi. Tuleb eristada koalitsioonis olemist ja isiklike poliitilisi veendumusi. Ei iseseisev EKP ega ka NLKP-meelne kommunistlik partei kuulu valitsuskoalitsiooni koosseisu, sõltumata sellest, kas mõni valitsuse liikmetest on oma veendumustelt kommunist või ei ole seda keegi. Valitsuse koosseisus teatavasti on ministreid ka teistest ühiskondlikest organisatsioonidest, liikumistest, parteidest. Näiteks kas või "Vabast Eestist", kuigi "Vaba Eesti" tervikuna on kuulutanud ennast opositsiooniliseks. Meil oleks kindlasti hea meel arutada nii EKP kui "Vaba Eesti" kuulumist valitsuskoalitsiooni koosseisu. Paraku nende mõlema partei või organisatsiooni suhtumine on väljendunud just nimelt opositsioonilisuses ja seetõttu me ei saa tõepoolest nendest rääkida kui valitsuskoalitsiooni koosseisu kuuluvatest.

M. Laar

Austatud härra spiiker! Austatud härra peaminister! Ma tahaksin kristlike demokraatide nimel kõigepealt avaldada rõõmu selle üle, et härra peaminister on võtnud vaevaks meile nii põhjalikult vastata. Ma ei tahakski praegu puudutada detsentraliseerimist, turumajandust ja 1938. aasta põhiseadusest lähtumist, sest nendes küsimustes ilmselt meie arvamused jäävadki erinevaks. Läheksin hoopis tagasi sellesama kirja juurde, mis meis ärevust tekitas. Küsimus on nimelt sõnastuses, konkreetse tekstis. Ja tolles konkreetse tekstis ei ole juttu mingist *de facto* tunnustusest valitsusele, vaid on otseselt juttu riigi tunnustamisest, mida teatavasti juba tunnustatakse. Just sellest meie küsimus tekkis. Ja võib-olla härra peaminister võtab vaevaks ja saadab senaatorile ühe täpsustava kirja, kus ta oma vaated selgemalt välja ütleks. Tundub,

et need olid lihtsalt ebatäpselt sõnastatud, vähemalt sain ma vastusest nii aru. Ja teine küsimus, mis minus tekitab veel suurematki muret, on üldse selle kirja saatmisest ja vastustest väljaloetav arusaam Eesti välispoliitika ajamisest. Nagu mina aru saan, määrab Eesti Vabariigi välispoliitikat Leedu president Landsbergis. Eestil on praegu kaks välisministrit. Ja mul on küsimus, kas peaminister peab vajalikuks selle praktika jätkamist. Üsna autoriteetsete väljastpoolt tulnud hinnangute kohaselt ei ole kahe välisministri olemasolu Eesti välispoliitikale, välispoliitilisele autoriteedile kasu toonud. Otse vastupidi, see on tekitanud suurt segadust. Kolmandaks tahaksin siiski küsida, kas see teie rünnak välisbaltlaste vastu (minu arvates ei olnud teie tsitaadid ka päris täpsed, ma olen ka näinud selle nõupidamise tekste ja neid esildisi, mis välisbaltlased USA Esindajatekojale on esitanud) on aidanud kaasa paremateks kontaktideks pagulasorganisatsioonidega või mitte. Lätil ja Leedul, eriti Leedul on omad kontaktid üsna tõhusad. Kahjuks mulle tundub, et kõnealune kiri rikkus ära suure osa tööst, mis välisminister Lennart Meri on viimase aasta jooksul edukalt teinud. Aitäh!

E. Savisaar

Lugupeetud rahvasaadik Laar! Ma kutsun teid siiski üles lõpetama intrigeerimine ja peaministri vastandamine üksikutele ministritele, nii ahvatlev kui see teile parteipoliitilistest ambitsioonidest lähtudes ka ei oleks. Nii peaminister kui välisminister lähtuvad oma tegevuses Ülemnõukogu poolt välja töötatud ja vastu võetud seadusandlikest aktidest, valitsuse määrustest ning valitsuse programmist. See ei tähenda, et me peaksime kogu aeg käsikäes käima ja kõiki samme omavahel kooskõlastama. Ma juhin härra Laari tähelepanu veel kord sellele, et ükski neljast institutsioonist, kellele see kiri kohe 5. veebruarikuu päeval välja saadeti, ei ole seda vaidlustanud ega valeks pidanud. Kui teie arvate teisiti, siis loomulikult on teil see õigus.

Edasi, tunnustamise küsimus. Loomulikult peame oma eesmärgid jaotama kaheks. Ühed on lähimad eesmärgid, milleni me peame kohe jõudma. Teised on perspektiivsed eesmärgid, põhimõttelised ja strateegilised suunad. Kui te seda kirja vaatate, siis põhiosa sellest on pühendatud nimelt praegustele vajadustele, selle hulgas praeguse Ülemnõukogu ja valitsuse tunnustamisele. Kirja lõpus on üks lause, mis räägib perspektiivsetest eesmärkidest, see on diplomaatiliste kontaktide laiendamisest kuni Balti riikide täieliku diplomaatilise tunnustamiseni. Ükski senaator ei ole selle kirja kohta täpsustusi nõudnud ning mulle tundub, et neile on see vahe siiski selge.

Nüüd mõningate Balti organisatsioonide juhtide kohta. Ma siiski asetaksin küsimuse vastupidi. Mitte meie ei rünnanud mõningaid Balti organisatsioonide juhte, vaid vastupidi: me

tõrjusime antud juhul alusetut rünnakut, mis oli ohtlik meie poliitikale. Kahtlemata aitas see täpsustada meie suhteid pagulastega välismaal, seejuures soodsas suunas. Selles veendusin kõige paremini oma äsjasel Rootsis käigul, kus kohtusin ka pagulastega. Mitte pagulasorganisatsioonidega, vaid just nimelt inimestega, pagulastega, ja nemad väljendasid väga selget toetust meie praegusele poliitikale.

J. Allik

Härra peaminister! Oma kirjas senaator Dixonile te kirjutate: "Kuna ei kommunistliku partei Moskva-meelne ega ka Eesti-meelne tiib ei osale valitsuskoalitsioonis, ei ole ka valitsuses nende liikmeid." Mul on küsimus: kas te viisite senaator Dixoni teadlikult eksiteele või ei tea te ise oma valitsuse liikmete parteilist kuuluvust?

E. Savisaar

Ma vastasin sellele küsimusele juba, tegin selgeks, missugune vahe on koalitsioonis olemise ja isiklike veendumuste vahel.

Mul on küsimus lugupeetud spiikrile: kas tegu on diskussiooniga üksikute parlamendisaadikute ja minu vahel või on tegu siiski küsimustele vastamisega? Mida reglement ette näeb, ega me ei ole ka selles asjas muutunud liiga liberaalseks ja demokraatlikuks?

Juhataja

Ma jälgin täpselt reglemendist kinnipidamist ja praegu ei ole kõrvalekaldeid olnud.

E. Savisaar

Täna, härra spiiker!

H. Valk

Härra juhataja! Härra peaminister! Kas teile on teatavaks saanud hiljutine eestlaste, lätlaste ja leedulaste kesknõukogu ühine avaldus, millele eestlaste poolt on alla kirjutanud Mäido Kari? Selles avalduses tunnustavad kõik kesknõukogud Baltikumi praegusi valitsusi ning ühtlasi teevad Ameerika Ühendriikide valitsusele ettepaneku Balti riikide tunnustamiseks. Täna!

E. Savisaar

Ma muidugi väljendan siin oma isiklikku arvamust, aga ma usun, et üks põhjus, miks kesknõukogud niisuguse avaldusega esinesid, oli nimelt ka kõnealune kiri. Selles on siiski üsna selgelt väljendatud meie suhtumine tunnustuspoliitikasse. Samuti on paljudes intervjuudes ja dokumentides püütud selgitada, miks see praegu meile nii oluline on.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud peaminister! Esitan oma küsimuse suure hirmuga, sest ma ei tea, kas ma teen seda õigesti, õigel ajal ja õiges kohas. Kas Eesti Vabariigi Valitsusel on juba tihedamad koostöösidemed Ameerika Ühendriikide advokaadibürooga "Donovan, Leisure, Rogavin, Huges & Schiller", kelle abi te olete kasutanud? Kas see advokaadibüroo on vabariigi valitsuses registreeritud kui koostööpartner? See oli esimene küsimus. Teiseks tahan peaministrile edasi anda väliskomisjoni informatsiooni, et väliskomisjonini ei ole koopia sellest teie kirjast Ameerika senaatoritele jõudnud. Kuskile on ta siis kaduma läinud. Küll on seda väliskomisjon mõttevahetuse korras põgusalt arutanud, ilma mingile järeldusele jõudmata. Mis te arvate, kas väliskomisjon peaks selle küsimuse ümber tekkinud probleematikat arutama? Aitäh!

E. Savisaar

Kallis Tiit! Ma arvan, et suurt hirmu ei ole sul vaja tunda. Need on täiesti huvitavad ja head küsimused, millele ma heameelega vastan. Mul on ainult palve Krista Kilvetile: olge hea, palun selgitage välja, mis kuupäeva seisuga ja kuhu läks see kiri väliskomisjonile ning kuhu ta on jõudnud. Ma loodan, et minu pinginaaber saab asjas selgusele veel enne, kui ma oma vastamise lõpetan. Oleneb, kui kiiresti me suudame kirja üles otsida. Edasi, advokaadibüroo. Nagu ma ütlesin, me saime järelepärimise Leedu kaudu ühe päeva õhtupoolikul ja me tahtsime vastata veel samal õhtul. Minister Lippmaa kasutas seda advokaadibürood antud juhul kui kirja kiire edasitoimetamise võimalust, mitte mingisugusel muul eesmärgil. Ja see, kas selle küsimusega tegeleda või mitte, on väliskomisjoni oma otsustada. Mul on hea meel, kui selle probleemi läbiarutamisel ka väliskomisjon oma panuse annab. Valitsuse arvates oleks hea, kui nende asjade käsitlemisse lülituks rohkem inimesi, rohkem spetsialiste. Olgem ausad, kogu see tunnustamise küsimus, kogu see meie vabadusvõitlus on ju võrdlemisi unikaalne, meil ei ole analooge, meil ei ole valmis lahendusi. Tegelikult me peame ju siduma praegu kaks sellist nähtust, mida seni seotud ei ole. Ühelt poolt kahtlemata on meil vaja säilitada mittetunnustamispoliitika. Teiselt poolt aga on vaja leida võimalus rahvusvaheliselt

aktsepteerida siinseid demokraatlikult valitud võimu- ja valitsusorganeid. See on üsna keeruline kokku viia ja mul on väga hea meel, kui väliskomisjon võtab selle asja edasiviimisest osa.

A. Novohatski

Lugupeetud presiidium! Lugupeetud kolleegid! Lugupeetud valitsuse esimees! Mul on kaks küsimust ja üks repliik. Alustan viimasest. Toetan samme, mille eesmärk on suurendada tootjate ja ettevõtjate iseseisvust. Kuid mulle teeb suurt muret see, et valitsus ei kiirusta koostama seaduseelnõu monopoolse tegevuse piiramise kohta. Monopoolne tegevus võimaldab monopolistil tarbijalt raha välja pressida, et ülikasumit saada. Mulle näib, et siin tuleks kiiremini tegutseda.

Ja nüüd on mul teile teie loal kaks küsimust. Kas teie valitsus peab Nõukogude Liiduga mingisuguseid läbirääkimisi Eesti osavõtu kohta Liidu eelarve koostamisest, ja kui ta seda teeb, siis millises staadiumis töö on?

Juhataja

Anatoli Novohatski! Praegu me esitame küsimusi kõnealuse kirja kohta. Me ei käsitle teemaringi, mis kuulub valitsuse pädevusse.

A. Novohatski

Kui spiiker ja valitsuse esimees on nõus, siis ma esitaksin ikkagi ka teise küsimuse, vaatamata sellele, et ma teemast kõrvale kaldun. Ma luban, et edaspidi enam selliseid kõrvalepõikeid ei tee. Unustasin täielikult reglemendi, palun vabandust! Teine küsimus. Kas valitsus on valmis viima Eesti majandussidemeid Liiduga – nn. vertikaalsidemeid – ja liiduvabariikidega – horisontaalsidemed – uuele tasandile, s.t. võtma aluseks konverteeritava valuuta ja maailmaturu hinnad? Küsimus on tingitud sellest, et ma tutvusin Eesti energeetika arenguprogrammiga aastani 1995, mis meile välja jagati ja mille on koostanud valitsus. Sellest nähtub, et 1995. aastal on ainuüksi kivisöe, masuudi, petrooleumi ja diislikütuse jm. ostmiseks vaja umbes 700 miljonit dollarit. Tahaksin saada vastust nendele küsimustele. Ja palun veel kord vabandust!

E. Savisaar

Kõigepealt monopoolse tegevuse piiramisest. Vastav seadus on valmimas. Analooge eeskujuks meil kasutada ei ole, neid ei leia ei Eestist ega Liidust. Ja ma tahaksin teid juba ette

hoiatada, et ega see Ülemnõukogus kergelt läbi ei lähe. Ma ennustan, et see on vähemalt pooleaastane, kui mitte aastane protseduur. Meil on ikkagi piisavalt palju erinevate huvidega grupe. See on peegeldunud juba detsentraliseerimisprogrammi elluviimisel. Pealtnäha on kõik poolt, aga nii pea kui jutt läheb kas või ühegi konkreetse ettevõtte puhul selle rakendamisele, tekib üüratu vastuseis. Seetõttu, lugupeetud rahvasaadikud, loota, et monopoliseerimisvastase seadusega asi paraneb, ei ole minu arvates päris õigustatud. Vähemalt erilisi illusioone ei maksa teha. Mäletate, augustis me esitasime eelnõu elamute privatiseerimise kohta. Praeguseni on see aga vastu võtmata ja mitte sellepärast, et te aeglaselt töötaksite, vaid seepärast, et tegu on tõepoolest väga vastuoluliste huvidega. Väikeprivatiseerimise akt ka võeti vastu alles detsembris.

Nüüd suhetest Nõukogude Liiduga. Läbirääkimised temaga toimuvad: toimusid NSV Liidu rahandusministri Pavloviga, siis kui ta veel rahandusminister oli, ja katkesid pärast seda, kui oli võimuvahetus. Ei olnud selge, kes Liidu poolt hakkab neid funktsioone täitma. Järgmised mehed ei olnud huvitatud kõneluste jätkamisest või vähemalt püüdsid nendega venitada. Praegu püüame me neid taas elustada. Üldiselt mulle tundub, et me maksame teatud teenuste eest, mida Liit meile osutab, või ka maksame teatud maksu, näiteks nende toorainete või maavarade kasutamise eest, mida me saame maailmaturuhindadest odavamalt. Mis puutub maailmaturuhindadele üleminekusse, siis mind kütteinete maailmaturuhind eriti ei kohuta. Kui meie poolt väljamüüdava elektrienergia eest makstakse ka maailmaturuhinna järgi, siis tuleksime omadega välja. Ja niipalju kui me oleme siin Tallinnas konsultatiivkohtumistel teiste vabariikidega neid asju arutanud, siis kõik on leidnud, et see on vajalik. Samal ajal me ei pea õigeks, et see toimuks nüüd kohe ühel hoobil, ütleme, käesoleva või järgmise aasta jooksul. Kui majandus seda võimaldab, siis see nõuab ikka mitmeaastast protsessi.

Juhataja

Suur tänu! Ma juhiksin, kolleegid, teie tähelepanu sellele, et peaminister on valmis vastama täna veel kahele järelepärimisele, kuid praegu me ootame küsimusi ainult kirja kohta, mis on saadetud senaator Alan Dixonile. Tõnis Mets.

T. Mets

Härra peaminister! Andke andeks, et küsimus teemast ikkagi kõrvale kaldub, aga see puudutab meid kõiki ja mitte iga päev ei ole võimalik teile küsimust esitada. Viimase paari aasta jooksul on Eesti poliitilis-majanduslik seisund NSV Liidu suhtes muutunud. Me läheme vastu riiklikule sõltumatusele. Muutunud olukorraga ei käi kaasas aga vabariigi tööstus, mille

seotus Liiduga on saavutanud maksimumi. Leian, et vabariigi valitsus on pööranud vähe tähelepanu meie tööstuspoliitika muutmisele Eesti-keskseks. Milliseid abinõusid peab härra peaminister vajalikuks, et olukorda selles olulises majandusharus muuta? Vabandan veel kord, et läksin teemast kõrvale!

E. Savisaar

Ma olen põhimõtteliselt selle hinnanguga nõus ja seepärast on ka tehtud ettepanek tööstus-energeetikaminister välja vahetada ning tuua valitsuse koosseisu "Talleksi" peadirektor Paul Treier.

V. Lebedev

Lugupeetud härra peaminister! Tahan vabandada oma kolleegide nende küsimuste pärast, mis näitavad nende antidemokraatlikkust ja antikommunismi. See puudutab teie valitsuse koosseisu ja mõnede selle liikmete kuuluvust kommunistlikku parteisse. Järelikult härra peaministri arvates on tema kabineti töötajate puhul kõige tähtsam professionaalsus, mitte aga kuulumine ühte või teise partei organisatsiooni. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid! Nagu öeldud, peaminister on valmis vastama veel kahele küsimusele.

Härra Panfilov esitab võrdsete õiguste saadikurühma nimel küsimuse, kuidas on teostatud Eesti Vabariigi juhtide kaitse.

E. Savisaar

Mul on palve Panfilov väljast sisse kutsuda. Küsimus on väga ulatuslik ja ma ei tahaks pärast uuesti hakata asju üle rääkima, kui ma nad nüüd juba ära vastan. Loomulikult ma vastan ka siis, kui teda ei ole.

Juhataja

Jah, võrdsete õiguste saadikurühm esindajana on saalis Vladimir Lebedev. Palun!

V. Lebedev

Härra peaminister! Saadik Panfilov palus teie ees vabandada oma puudumise pärast ja andis mulle üle kõik need küsimused, mida ta veel esitada tahtis.

E. Savisaar

Küsimus on järgmine. Esiteks: keda Eesti Vabariigi kõrgemast juhtkonnast on ette nähtud füüsiliselt kaitsta ja missuguste normatiivaktidega see on seadustatud? Kolmandaks: kui palju inimesi on hõivatud juhtkonna kaitsega? Neljandaks: millised olid üldised kulud juhtkonna kaitsel jaanuaris ja missuguse eelarve kuluartikli alla need käivad? Edasi: milline on kulude kogusumma üldse ja palutakse ka ülevaadet eraldi kulutuste lõikes: palk, autotransport, tehnilised vahendid, väljaõpe, ruumide rent. Kuuendaks, missugune on kaitse materiaaltehniline varustus? Sealhulgas palutakse ära näidata autode hulk, kinnitada tulirelvade olemasolu, granaatide olemasolu, lõhkeainete olemasolu, erivahendite olemasolu: kumminuiad, käerauad, pisargaas, närvigaas, kuulikindlad vestid, raadiojaamad, raadioülekande aparaadid. Kellel vabariigi juhtkonnast on isiklik relv? Edasi: kuidas ja milliste jõududega kaitstakse vabariigi juhtkonna elu- ja puhkekohti? Kuidas kaitsti varasemaid peaministreid Sauli ja Toomet? Kui suured olid koosseisud ja aasta keskmised väljaminekud kaitse ülalpidamiseks? Alla on kirjutatud: lugupidamisega võrdõiguslaste saadikugrupi juht Pavel Panfilov.

Hr. Panfilov ja teda esindav hr. Lebedev! See on väga huvitav küsimus, millele ma hea meelega vastan, kuigi see nõudis mult endalt enne mõningates asjades selgusele jõudmist. Ma pean ütleva, et mõne välisluure agent näeks aastate kaupa vaeva ja kulutaks ära üsna suure summa kõva raha, et analoogilistele küsimustele vastusi anda ja need siis Moskvasse või, vabandust, mõnda välisriiki saata. Pavel Panfilov on valinud lihtsama tee, tema esitab lihtsalt arupärimise hr. Arnold Rüütlile ja Edgar Savisaarele. Ent osa palutud informatsioonist kuulub operatiivandmete hulka ega kuulu avaldamisele ei NSV Liidu ega Eesti NSV seaduste järgi, samuti Eesti Vabariigi normatiivaktide järgi. Teatud osas aga saan ma lugupeetud Pavel Panfilovi uudishimu rahuldada. Ma pean tunnistama, et minus äratab tõsist imetlust hr. Panfilovi küsimustest kumav professionaalsus, peegeldub see kaitsemeeskonna materiaaltehnilise varustuse loetelus.

Nüüd asja juurde. Ülemnõukogu esimehe ja valitsuse esimehe kaitse kohta on möödunud aasta maikuu teisel poolel vastu võetud Ülemnõukogu Presiidiumi otsus. Lisaks presiidiumi otsusele on riigitegelaste ohutuse tagamine politseitalituse ühe põhiülesandena fikseeritud teie poolt vastuvõetud politseiseaduses § 10 lõikes 4. Kaitse on tehtud ülesandeks siseministeriumi eritalitusele, see on reglementeeritud valitsuse otsusega ja siseministeriumi eritalituse põhimäärusega. Ülemnõukogu esimeest ja valitsuse esimeest kaitseb 4 inimest, kes töötavad vahetustega ja kelle töötasu on 400 rubla. Aga see sõltub muidugi ka aastast. Eritalitus loodi k.a. mai teisel poolel ja selle koosseisu ühendati juba kaks varem olemasolevat

organisatsiooni. (Ahhaa, kõneks olnud kiri on edasi saadetud käsipostiga allkirja vastu Ülemnõukogu Presiidiumile ja adresseeritud härradele Rüütlile, Nugisele, Toomele. Kirja number on 1-1/260 ja see on üle antud 7. veebruaril. Nii, rahuldab see teid? Tänan!)

Tähendab, 1945. aastal loodi üksik valvedivisjon, 1979. aastal see formeeriti ümber miilitsaüksikpataljoniks ja selle koosseisus oli tol ajal 168 inimest. Praegu, pärast reorganiseerimist, on 155 inimest. Teiseks, 1977. aastal moodustati vabariigi autoinspektsiooni juures liiklusjärelvalve erirühm, mis samuti eritalitusega liideti. Selle koosseisus oli varem 30 inimest, nüüd on 20. Eritalitusel on kolm põhifunktsiooni. Esiteks: Ülemnõukogu ja valitsuse hoonete, riigikantselei allasutuste kaitse, nüüd lisaks ka välisesinduste kaitse. Kuna siin tunti huvi suvilate vastu, siis suvilate kaitse on Keila-Joal, 2 inimest on korraka valves. Edasi on talituse ülesanne ka parlamendi ohutuse tagamine. Suurem osa inimesi, umbes 100–115 töötajat, on kõik seotud just valveteenistusega. Teiseks: välisdelegatsioonide ja nende juhtide saatmine, julgeoleku tagamine korteežis. Kolmandaks: liikluskorraldus ja liiklusjärelvalve Ülemnõukogu ja valitsuse hoonete juures. Kõigele lisaks siis ka vastavalt presiidiumi otsusele kahe mehe isiklik kaitse. Kuidas oli see kõik organiseeritud varem? Nõukogude Liidu tegeleb sellega teatavasti NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee 9. valitsuse allüksus. Eestis oli see nn. devjataja grupp ülesanne. Viimane allub otse KGB ülemale ja minu teada mingil määral tegeleb ka praegu kompartei juhtide ohutuse tagamisega. Nendel andmetel, mis mul olemas on, olid 1988. aastani kolmel esimesel mehel eraldi valve majade vestibüülides, puhkekohtades, massiüritustel. Lisaks sellele "devjataja gruppale" tegelesid isikukaitsega ka mitmed teised osakonnad. Näiteks 5. osakond, poliitiline osakond saatis oma esindajad erinimekirjadega Ülemnõukogu istungjärkudele, partei kongressidele, pleenumitele, massiüritustele, et kindlustada seal juhtide kaitse. Tahan öelda, et ei julgeolek ega miilits olnud selles valdkonnas ainsad tegelased. Kuna tegu oli ikkagi Moskva tahte elluvijatega, siis oli Eesti esimeste meeste kaitseks valmis kogu kohalik Nõukogude garnison.

Kui palju see kõik maksma läks ja läheb, seda on vahest härra Panfilovil lihtsam teada saada kui minul. Igal juhul on need kulutused Eesti Vabariigi eelarves suurusjärgu võrra väiksemad, kui on praegu. See on kõik, mis ma momendil oskan teile vastata. Mis puutub granaatidesse ja pisargaasi, siis mul selle kõige kohta andmed puuduvad.

V. Lebedev

Lugupeetud härra peaminister! Kui me selle küsimuse esitasime, siis me ei tahtnud neid andmeid sugugi mitte välismaa eriteenistustele edasi anda. Ma arvan, et kui te spioone otsima hakkate, siis leiate neid enda kõrvalt – see on teine jutt. Meie küsimus oli üldiselt dikteeritud

suurest hoolitsusest valitsuse ja isiklikult härra peaministri eest. Seepärast palun mitte mõelda, et me oleme mingisugused spioonid. Asi on selles, et üks küsimus puudutas seda, kui palju ikkagi lähevad sellised kaitseabinõud valitsusele maksma praegu ja kui palju läksid näiteks Sauli ajal. Minu meelest ei ole see eriti suur saladus, mis huvitaks väga LKA-d või KGB-d. See on esimene küsimus. Ma kordan, et muretseme väga teie julgeoleku pärast, ja seepärast on teine küsimus järgmine. Kui palju läks valitsusele maksma nende naeruväärsete lastebarrikaadide ehitamine ja milleks kasutatakse edaspidi neid võimsaid tõkkeid, mis peavad ei tea kelle eest kaitsema? Ükskord need vist ikka viiakse ära. Tänan!

Juhataja

Ma pean sekkuma. Teine küsimus, mis puudutab barrikaade, tuleb arutamisele siis, kui see küsimus päevakorda tuleb. See on meil päevakorras.

E. Savisaar

Mulle teeb härra Lebedevi küsimus suurt muret. Väidab ta ju, et minu kõrval on spioonid. Tahaksin küsida: kas võrdsete õiguste saadikugrupil on olemas konkreetseid andmeid, et nad saavad seda praegu siin väita? Kardan nimelt, et paljud saadikud ja valitsuse liikmed võivad ennast sellest puudutatuna tunda. Mul oleks hea meel, kui me saaksime seda küsimust täpsustada. Võib-olla te ütleksite konkreetset, kellest on jutt.

V. Lebedev

Ma rääkisin ainult oletustest, arvestades viimaseid kirjutisi "Eesti Ekspressis" jne. Kui te võtsite neid andmetena, siis vabandage, need ei ole andmed, vaid oletused, mis tulenevad mõningatest publikatsioonidest Eesti ajakirjanduses. Tänan!

E. Savisaar

Milliseid "Eesti Ekspressis" avaldatud materjale te silmas peate?

V. Lebedev

Neid materjale, mis puudutasid härra Rüütli ja kus oli mainitud teie nime. Me isegi arutasime ükskord seda küsimust, mida hiljem hakati nimetama Eesti Watergate'iks, ja ma arvan, et ei tasu asja enam teravaks ajada.

E. Savisaar

Ei, ma arvan, et mõningatele saadikutele meeldiks seda küsimust lõpmatuseni arutada ja see võimalus on teil täiesti olemas, kui teil nii palju aega ja tahtmist on. Lõppude lõpuks selles küsimuses ei ole ju midagi salajast. Järelikult ka spioon oma leiba sellega ära ei teeniks, eks ole, härra Lebedev, on ju nii?

Eelarve kohta ütleksin veel niipalju. Te saate aru, et pärast seda, kui meie siseministerium tuli Eesti alluvusse, olukord põhimõtteliselt muutus. Enne seda läksid meie eelarvemaksed Moskvasse ühisesse katlasse ja kui palju sellest summast Eestisse julgeolekule määratud raha näol tagasi tuli, seda ma tõepoolest ei tea. Ausalt öelda, ega see mind väga ei huvita ka. Kui palju läheb praegu konkreetselt vaat nende kahe inimese kaitse peale, seda ma juba nimetasin.

Juhataja

Suur tänu! Sellel teemal saadikutel rohkem küsimusi ei ole.

Jätkame. Vladimir Lebedev esitab küsimuse Toompea barrikaadide kohta ja kultuuriministri mõtteavalduse kohta valitsuse moodustamisest eksiilis. Ka sellele küsimusele ootame vastust peaministrilt.

E. Savisaar

Härra Lebedev viis mind segadusse. Tahaksin saada täiendavat selgitust, et küsimusele ammendav vastus anda. Nimelt ühes ja samas lauses nimetas ta neid kaitseehitisi kord võimsaks ja samas lapsikuks, mis mitte kedagi kinni ei pea. Mis nad siis teie arvates siiski on?

V. Lebedev

Ma selgitan lugupeetud härra peaministrile. Asi on selles, et pealtnäha on need barrikaadid muidugi väga võimsad, aga tegelikult, eriti sõjalises mõttes on need umbes sama tugevad kui mängukuubikutest laotud torn, mille laps kergesti ümber lükkab. Härra peaminister ilmselt teab, milline on nende barrikaadide väärtus sõjalisest seisukohast lähtudes. Kui ma kasutasin sõna võimsad, siis tegin seda ironiaga.

E. Savisaar

Hr. Lebedev! Ma ei ole teiega põhimõtteliselt nõus. Mõningad saadikud on juba varemgi avaldanud arvamust, et need kindlustused kedagi ei kaitse, et need on laste mänguasjad ja seetõttu ei ole neil mõtet. Tegime selle kohta koos mõningate sõjaväelastega ekspertiisi. Leitakse, et nad on küllalt heaks kaitseks ka tänapäeva sõjatehnika vastu. Nii. Kui teile on

sõjaväelased avaldanud teistsugust arvamust, siis me võime ju need kaks seisukohta kõrvutada. Aga sel juhul ma eeldan ka teie poolt tõelist ekspertiisi, sest meil on see tehtud.

Teine moment. Saadiku järelepärimine kõlas nii: kui suure summa läks valitsusele maksma barrikaadide ehitamine Toompeal ja kui valitsus koristab need hiidplokid ära, siis milleks neid kasutatakse? Kõigepealt arvan, et väljend "koristab ära" on üleolev ja minu arvates riivab see oluliselt eesti rahvast, kaasa arvatud ka siin saalis olijaid.

Teiseks tahaksin teada anda, et barrikaadid ja muud kaitserajatised tehti vastavate organisatsioonide omavahenditega, ilma riigieelarvet puudutamata. Kuigi ma arvan, et eesti rahvas oleks toetanud nende rajamist ka maksumaksjate raha eest. Tööjõuga abistas "Kodukaitse" ja veel mõni linna asutus. Kui tekib võimalus kaitserajatised kõrvaldada, siis ka otsustatakse, milleks neid edaspidi kasutada. Ma saan aru, et võib-olla mõnele siin saalis istujale kõlab uskumatuna, et too asi tehti tasuta, aga nii ta tõesti on.

Nüüd edasi. Kommenteerige kultuuriministri sõnu, et vaja on luua uus valitsus pagenduses, eksiilis. Ma näen, et lugupeetud hr. rahvasaadik Lebedev tugineb oma järelepärimistes põhiliselt ajalehes "Eesti Ekspress" avaldatud sahinatele. Võib-olla parlament, sh. lugupeetud Veidemann oma ajakirjanduskomisjoniga tunnistaks "Eesti Ekspressi" üldse Eesti Ülemnõukogu häälekandjaks – nii sageli viidatakse talle siin saalis, igatahes märksa sagedamini kui Ülemnõukogu ja valitsuse ametlikule ajalehele "Rahva Hää", ja nii sageli satub see leht meie debattide aluseks. Rahvasaadik Lebedevi ekslik järelepärimine eksiilvalitsuse moodustamise kohta on tingitud ilmselt infost, mida ta kuulis saatest "Vremja". Ma ei ole seda saadet ise näinud, aga "Komsomolskaja Pravda" Tallinna korrespondendi andmetel tugines seal avaldatu 15. veebruari "Eesti Ekspressi" sahinatele. Nii ka "Vremja" tugineb "Eesti Ekspressile". Tähelepanelik lugeja leiab aga "Eesti Ekspressis" Lepo Sumerale omistatavates mõtteavaldustes päris mitu vastuolu. Kõigepealt, ta olevat eitanud oma sõidu poliitilist eesmärki, samal ajal aga rääkinud sellest, et ta peab moodustama või et tal on volitused moodustada eksiilvalitsus, mis on ju selgelt poliitiline eesmärk.

Lepo Sumera vastus Soome ajakirjanikele oli tegelikult niisugune, et valitsuse liikmena ta loomulikult esindab Soomes ka Eesti Vabariigi Valitsust ja täpselt sama loomulikult säilib see õigus ka siis, kui Eesti valitsuse tegevust Tallinnas vägivaldselt peaks takistatama. Ma olen kultuuriministri säärase vastusega päri. Kui Ülemnõukogu ja valitsuse tegevust Tallinnas peaks võõrvõim takistama, siis tõepoolest muutub aktuaalseks küsimus eksiilvalitsuse moodustamisest. Ainult et ma võin ka öelda, et antud juhul Lepo Sumera sõit Soome ei olnud sellega kuidagi seotud.

V. Lebedev

Lugupeetud peaminister! Mulle meeldib väga teie oskus küsimustele vastamisest kõrvale hiilida. Tahan ainult kommenteerida teie vastust eksiilvalitsuse kohta. See ei olnud mitte "Eesti Ekspressi" ega programmi "Vremja" väljamõeldis. Minu teada rääkis sellest Soome ajalehe korrespondent. Teiseks, lugupeetud peaminister, kui te mäletate, siis keeldus Ülemnõukogu rakendamast abinõusid oma liikmete kaitseks ja minu teada ei ole mitte mingisuguseid barrikaade Kadriorus, kus Ülemnõukogu Presiidium asub. Sellest võib teha järelduse, et Ülemnõukogu ei karda mingeid seadusandliku võimuorgani vastu sihitud aksioone mitte kellegi poolt. Kas teile ei näi, et need barrikaadid on väga kummalised? Kelle eest nad peavad valitsust kaitsma? Kas oma rahva eest?

E. Savisaar

Lugupeetud härra Lebedev! Ma hindan kõrgelt teie oskust pigistada küsimusi välja ka sealt, kus midagi küsida ei ole. Pean teile ütlema, et antud juhul oli tegu "Vremja" materjaliga ja Soome ajakirjanduse ebatäpse tsiteerimisega. Viimane on muutunud Nõukogudemaal muuseas juba reegliks, seda võtet kasutatakse mis tahes kuulduste levitamiseks. Teiseks, kui Ülemnõukogu arvab, et seadusandlikku kogu tõepoolest mitte mingid aksioonid mis tahes jõudude poolt Eestis ja väljaspool Eestit ei ähvarda, las ta siis avaldab selles küsimuses oma tahet. Ma usun, et isiklikult härra Lebedevi ei ähvarda mitte miski, aga ma ei usu, et mitte miski ei ähvarda 18. märtsi valimistel valitud demokraatlikku Eesti Vabariigi Ülemnõukogu.

J. Allik

Härra peaminister! Kasutades teie enda väljendust: millal siis teie arvates avanevad võimalused kaitserajatiste kõrvaldamiseks ajaloolisest Tallinna vanalinnast?

E. Savisaar

Kallis Jaak Allik! Mulle meenub, kuidas mitmeid aastaid tagasi, kui Eestis oli võimul veel Karl Vaino, istusime teie kabinetis ja tegime prognoose Eesti tuleviku kohta. Tavaliselt olid teie prognoosid pessimistlikud ja minul natuke optimistlikumad. Ma usun siiski, et teil kui kommunistliku partei juhtival funktsionääril Eestis on praegu minust märksa täpsemini teada, millal võib avaneda võimalus need kivid siit ära koristada.

Ü. Uluots

Lugupeetud peaminister! Ma jätkaksin sealt, kus lõpetas Lebedev. Mulle tundub samuti, et need barrikaadid on ehitatud valitsuse kaitseks, sest teie ei ole küsinud meie arvamust, kas me tahame neid või mitte. Te lihtsalt lasite nad ehitada. Isiklikult ütlen, et te olete minust teinud vastu minu tahtmist argpüksi, mida ma oma eluaeg kunagi olnud ei ole, ja ma tunnen suurt alandust, kui ma iga päev siia tulen. Sellepärast ma nüüd küsin uuesti: keda nad kaitsevad, teid või meid?

E. Savisaar

Ma tahaksin öelda kõigepealt seda, et minu arvates hr. Uluots jätkab sageli sealt, kus lõpetab hr. Lebedev, ja see, et need küsimused niimoodi üksteisele järgnesid, ei tulnud mulle sugugi üllatusena. Mina tunnen siiski suurt alandust hoopis teiste asjade pärast. Ja kui meie aeg ei oleks ammu juba läbi, siis ma võiksin ka sellest üht-teist rääkida. Aga teile, hr. Uluots, vastan ma seda, et ma tunnen mõnikord ausalt öeldes suurt alandust ka sellepärast, mida teie siin, seal ja kolmandas kohas rääkinud olete. Aga midagi ei ole parata, nii ta juba kord on. Ma arvan, et Ülemnõukogu on väljendanud tahet oma kaitse kohta piisavalt mitmesuguste avalduste ja deklaratsioonidega, millest valitsus on teinud täitev-korraldavad järeldused. Hea meelega me võime teile, hr. Uluots, teha väljavõtted vastavatest materjalidest, kus Ülemnõukogu on väljendanud oma muret nii praeguse Eesti demokraatlikult valitud Ülemnõukogu pärast kui ka praeguse situatsiooni pärast tervikuna. Võib-olla teie ei ole vastavast hääletamisest osa võtnud, võib-olla te ei ole sel ajal saalis olnud – see ei ole mulle teada. Aga kindlasti olete nende materjalidega vähemalt tagantjärele tutvunud.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Ma juhin vahepeal teie tähelepanu kellale. Seda esiteks. Teiseks, reglement ütleb, et infotund lõpeb selleks ettenähtud ajal. Ning meil on veel 4 küsijat. Mul on palve, et peale Sergei Volkovit küsimusi ei esitataks.

I. Hallaste

Austatud eesistuja! Lugupeetud peaminister! Teie viimased vastused küsimustele ei ole olnud mitte vastused, vaid isiklikud rünnakud küsijate vastu. Me oleme jälle omaks võtnud väga inetu kombe. Aga minagi tuleksin tagasi barrikaadide juurde. Nende üle, nende sõjalise kasulikkuse üle võib vaielda. Kuid päris kindlasti ei väljenda nad muule maailmale sinise olukorra suhtelist stabiilsust. Kui palju on teie hinnanguil Eesti Vabariigi ettevõtlus kaotanud

välisinvesteeringuid, kui palju on barrikaadid mujalt siia saabunud ärimehi eemale hirmutanud? Ometi nad tulid ehk kavatsusega Eesti majandusse midagi investeerida. Teie hinnang, palun! Aitäh!

E. Savisaar

Ma ei ole, lugupeetud pastor Hallaste, hinnanguga nõus. Ma arvan, et praegu on tegelikult siiski tegu kaitsega isiklike rünnakute eest. On ju nii? Need rünnakud ei ole seejuures kuigi kompetentsed ja professionaalsed. Ma ei räägi hr. Madest, vaid teistest. Ja seetõttu on võrdlemisi lihtne nende eest kaitsta ja ma ei saa tõesti sellele ahvatlusele kuidagi vastu panna. Seda esiteks. Teiseks, muidugi, need kivid ei näita meie olukorra stabiilsust. Aga ega seda stabiilsust ei olegi. Ja kolmandaks, barrikaadid ei ole mitte põhjus, vaid tagajärg. Ja seetõttu ma ei arva, et me barrikaadide tõttu oma ettevõtluses midagi kaotanud oleme. Tänan teid!

T. Made

Austatud eesistuja! Väga kallis Edgar! Ma olen sügavalt meelitatud. Tänan! Mulle meeldivad need barrikaadid, ma ei ütle midagi nende vastu. Need on üks väheseid kaasaegseid vaatamisväärsusi, mis Eesti Vabariigi pealinnas on, ja nad on mõneti ka sümbol. Nii et las nad olla. Ja ei maksa ennast nende pärast nii väga äraropsituna ja allasurutuna tunda. Küll tuleb aeg nende ärakoristamiseks. Aga üks asi teeb mind küll murelikuks, tekitab isegi mõningast hirmu. Tahaksin seda teiega, kallis Edgar, jagada. Nimelt oli teie vastuses nagu üleskutse, et hr. Lebedev peaks organiseerima nende barrikaadide tugevuse kontrolli. Seda saaks teha ainult kohalviibivate Nõukogude vägede abil. Kas te ka kuupäeva ütlesite? Mina küll ei tuleks siis Toompeale, kui need manöövrid algavad. Aitäh!

E. Savisaar

Ma arvan, et lugupeetud saadikud kuulsid hr. Lebedevi väidet, et kui seda soovitakse, siis võib kivide tugevust kontrollida. Kas ma pean sellest nii aru saama, et Eesti Vabariigis asuv Nõukogude armee allub hr. Lebedevile ja viib hea meelega niisuguse kontrolli läbi? Ma tänan selle täpsustuse eest! Ma tahaksin ka tänada lugupeetud Tiit Madet mõistliku ja rahuliku toetuse eest valitsusele, mida me nii sageli oleme tema käest saanud. Tegelikult pidasin tugevuse kontrolli silmas teoreetilises plaanis, insener-tehniline ekspertiis on täiesti võimalik ka ilma sinna tanke peale saatmata.

E. Tupp

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud peaminister! Mul on väga kahju, et me peame siin vassimise ja retoorika peale aega raiskama. Aga ma olen lasknud ka ennast sellest kaasa kiskuda ega saa jätta sõna sekka ütle mata. Kõigepealt, mida valitsus kardab? Valitsus kardab minu arvates mitte sõjaväge, vaid ülekantud mõttes OAS-i, seda tegelikult tähendasid need pisiplahvatused, mis jaanuari keskel olid, et ta olemas on. Edasi, kui 29. jaanuaril arutati hr. Panfilovi ihukaitse küsimust, esitas Aksinin ühe teravmeelsema siin saalis kõlanud küsimuse. Nimelt: mis vahe on Panfilovi individuaalkaitse nõudmisel ja lossi kollektiivkaitse organiseerimisel? Hr. peaminister vastas täna, et lossi barrikaadid on kinni makstud sponsorite poolt. Säärasel juhul ma leian, et ka võib-olla hr. Panfilovi ihukaitse tuleks kinni maksta tema sponsoritel. Kas see asi vastab tõele – peaminister võiks vastata, kas ei või jah. Tänan!

E. Savisaar

Ma pean ütlema, et päriselt ei saanud ma sellest küsimusest aru. Aga kui jutt on sellest, milliste jõududega kaitstakse seda maja, siis vastan, et endise miilitsa-üksikdivisjoni või nüüd eritalituse jõududega. Vajaduse korral saab appi kutsuda ka siseministeeriumi muud jõud või "Kodukaitse". Kui hr. Panfilovil on andmeid, et teda ähvardab tõsine oht, siis, ma kordan, temal kui Eesti Vabariigi väljapaistval poliitikategelasel on täiesti loomulik sellisel juhul pöörduda siseministeeriumi poole. Vajaduse korral tuleb talle loomulikult kaitse tagada. Ainult et seni ei ole ta minu teada siseministeeriumi poole pöördunud. Ma arvan, et sageli me teemegi sellise vea, et võtame asja üles vales kohas. Selle asemel, et minna siseministeeriumi, pöördub ta parlamenti.

S. Volkov

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud peaminister! Tahan väga selle keskustelu tõsiselt lõpule viia. Sõjalises mõttes ei kujuta need barrikaadid endast midagi tõsist. Mul on kõrgem sõjaline haridus, olen õppuste ajal tegelnud fortifikatsioonirajatistega ja nende vallutamiseks loodud masinatega jne. Seepärast oleksite võinud mõne komisjoni asemel pöörduda minu kui saadiku poole. Arvan, et oleksin teile täiesti kompetentse hinnangu andnud. Mul on üks küsimus. Kas ma võiksin tutvuda selle ekspertkomisjoni otsusega nende barrikaadide tegevuse kohta? Rääkides suhetest relvajõududega, te kinnitasite siin kaks korda kindlalt, et need barrikaadid ei ole püstitatud sõjaväelaste vastu. Järelikult on need relvastatud inimese vastu, kelle käsutuses pole tehnikat. Sellise inimese vastu on aga vaja hoopis teistsuguseid rajatisi. Need võivad olla kaitseks hoopis snaiiperile, s.o. teisele poolele kasu tuua. Seoses sellega on mul kui

rahvasaadikul üks palve. Kui vaja, võin selle kirjalikult vormistada. Et seda otsust ei teinud mitte Ülemnõukogu, siis võib-olla ei maksaks sellest rääkida. Lihtsalt teie võite ka vastu võtta otsuse mittevajalike asjade likvideerimise kohta, sest poliitilist kapitali oleme sellest ilmselt juba saanud. Kuna ma töötan rahvussuhete komisjonis, siis tean, kui raske on välismaalt tulnud ametiisikutele seda kogu aeg selgitada ja püüda asjast naljaga üle saada, kinnitades, et olukord on meil normaalne ja me katsume kõiki tekkivaid probleeme poliitiliste meetodite abil lahendada. Kui te saate anda sellise korralduse, siis kaob vajadus eksperthinnangu järele. Tänan!

E. Savisaar

Vaadake, asi ongi erinevates hinnangutes. On inimesi, kes näevad nendes barrikaadides lihtsalt katset teenida poliitilist kapitali. Ja on inimesi, kes teavad, et meie hulgas on ka niisuguseid, kes on valmis seda maja ja seda võimu kaitsma mis tahes ründe vastu ja nemad hindavad seda kõike hoopis teisiti.

Nüüd küsimus, kas oht on olemas ja kas kõike on võimalik lahendada ainult poliitiliste vahenditega. Ma loodan, et on, aga ma ei ole selles sugugi kindel. Ja ma tean, et teie hulgas on päris mitu inimest, kes teavad ka nende asjade kohta hoopis rohkem, kui nad siin saalis välja räägivad.

Loomulikult ei ole barrikaadid mõeldud sõjaväe vastu. Ma arvan, et meil siin Eestis on sõjaväelastega üsna normaalne vahekord. Ka oli vabariigi valitsuse istung, kus arutati sõjaväe olme-, korteri- ja muid probleeme. Võeti vastu otsus, mis minu arvates rahuldab mõlemaid pooli. Niisiis pole kivid sõjaväe vastu, kuid samas ma tahaksin vaidlustada tolle väite, et need on laste mänguasjad. Ei, need on asjad, mis peavad vastu ka sõjaväetehnikale. Kui hr. Lebedev esitab ekspertiisimaterjali, et tegu on laste mänguasjadega, siis olen ma heameelega valmis esitama vastupidise materjali. Aga ma loodan väga, et meil praktikas ei tule seda kontrollida.

Minagi olen väga huvitatud, et need barrikaadid saaks võimalikult kiiresti siit ära viia, ja ma loodan, et poliitiline olukord üsna pea seda ka võimaldab. Eriti siis, kui teie, lugupeetud Lebedev ja lugupeetud Allik ja kõik teised lugupeetud härrasmehed, sh. need, kes saalist juba väljunud on, hoogsalt sellele kaasa aitate. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Sergei Volkov tahab täpsustuse teha. Aeg on läbi, Sergei Volkov.

S. Volkov

Mul on ainult täpsustus. Võib-olla on härra peaministril sel juhul lihtsam võtta vastu otsus, just teie otsus Eesti siseministeeriumi ja garnisoni ühispatrullide kohta Toompeal ning need kivid ära koristada.

E. Savisaar

Meie parlamendi suhtumine sõjaväesse on siiski nii selgelt väljendatud, et me ei saa niisuguseid otsuseid vastu võtta. See on juba põhimõtteline küsimus, mitte ainult konkreetse valvetalituse küsimus.

Juhataja

Suur tänu, hr. Savisaar! Saadikutel rohkem küsimusi ei ole.

E. Savisaar

Ma tänan lugupeetud saadikuid, eriti hr. Lebedevi, hr. Madet, hr. Uluotsa ja hr. Allikut, kes nagu ikka esitasid mulle palju küsimusi, millele vastates ma sain teile seletada oma positsioone! Tänan väga!

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! 11-st kavas olnud küsimusest saime vastused viiele. Ülejäänud kantakse järgmisesse infotundi. Kas Vladimir Lebedevil on teadaanne? Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on väga lühike teade: olen vaimustatud tänasest valitsuse infotunnist ja loodan, et mul ei tule edaspidi härra peaministrile enam küsimusi esitada, sest ma ei saanud ühelegi küsimusele vastust. Tänan!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

32. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

27. veebruar 1991

Juhataja

Tere õhtust, lugupeetud Ülemnõukogu! Jätkame istungjärgu tööd. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 72 saadikut, puudub 32.

Head kolleegid! Lubage enne päevakorra juurde minekut teha mõned ettepanekud. Teen seda mitteametlikult. Esmaspäeval arutasime vanematekogus peale muude probleemide ka seda, kuidas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikud võtavad vastu neid oma kolleege teiste maade parlamentidest, kes on saabunud referendumile vaatlejatena. Nüüd on nad saabumas, mõned on juba kohal, suurem hulk tuleb homme ja ülehomme. Me peame oma kolleegide vastu külalislahked olema. Saadan nüüd saalis ringi käima ühe komplekti pabereid, mis sisaldab infot, kes meile külla tulevad, kus hotellis nad asuvad jms. Mul on palve, et saadikud märgiksid ära, millise külalisdelegatsiooniga nad tegelda sooviksid. Suur tänu!

Nüüd naaseme ametliku osa juurde. Pean teile teatama, et on tehtud ettepanekuid arutada sellel istungil kiireloomulisena mitut päevakorraküsimust.

Eesti Vabariigi seaduseelnõu "Sillamäe Linnavolikogu koosseisust väljalangenud saadiku asendusvalimiste kohta" esimene lugemine

Juhataja

Eile arutas Ülemnõukogu Presiidium päris mitut pakilist teemat, mis on seotud saadikute asendusvalimistega. Nagu te mäletate, võtsime hiljaaegu vastu otsuse, et asendusvalimised viiakse kohalikes omavalitsuse seadusandlikes organites läbi 7. aprillil. Kuid nüüd on tekkinud probleeme, mis tuleb lahendada seadusandlikus korras. Presiidium esitab vastavalt paragrahvile 16 kiireloomulise küsimusena päevakorda ühe seaduseelnõu, mis puudutab Sillamäe volikogu koosseisust välja langenud saadiku asendusvalimisi. Kui Ülemnõukogu seda aktsepteerib, siis kogu sisuline arutamine toimuks esimesel lugemisel.

Ma panen asja hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada vastavalt paragrahvile 16 täiendavalt päevakorda kiireloomulise küsimusena Eesti Vabariigi seadus Sillamäe linnavolikogu koosseisust välja langenud saadiku asendusvalimise kohta? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 75 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 1. Päevakorda on täiendatud.

Ettekande selles küsimuses teeb Ülemnõukogu Presiidiumi osakonnajuhataja härra Advig Kiris. Palume kõnetooli!

A. Kiris

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud rahvasaadikud! Meie Ülemnõukogu 29. istungjärgul määrati kohalikest volikogudest väljalangenud saadikute asendusvalimised 7. aprillile. Seda tähtaega silmas pidades on kogu asendusvalimiste mehhanism käivitatud kõikides maakondades ja muudes volikogudes, kus asendusvalimisi vaja. Kuid ilmnes, et Sillamäe linnavolikogu asendusvalimistel ei ole kinni peetud ettenähtud tähtaegadest, mis on määratud kohalike rahvasaadikute valimise seaduse paragrahvis 44. Muidugi, asendusvalimised on meie vabariigis niisugusel kujul esimest korda. Ja sellepärast on see viga mõnevõrra arusaadav. Asusime Sillamäe volikoguga kooskõlastatult seisukohale, et viga annaks parandada, ja nimelt sel teel, et võtta vastu seadus niisugusel kujul, nagu ta projektina on teile kätte antud. Seadusprojekti punkti 1 alapunkt 1 sätestab, et saadikukandidaatide ülesseadmise tähtaega lühendatakse 30 päevalt 24 päevani. Alapunkti 2 kohaselt lühendatakse valimisjaoskonna komisjoni moodustamise tähtaega 40 päevalt 37 päevani. Ja saadikukandidaatide registreerimise tähtaega lühendatakse 15 päevalt 13 päevani. Küsimus tuleb lahendada seadusega, teisiti seda teha võimalik ei ole.

Juhataja

Suur tänu! Nagu öeldud, kogu sisuline arutamine peab toimuma nüüd 1. lugemisel. Nüüd küsimused. Genik Israeljan.

G. Israeljan

Lugupeetud ettekandja! Mul on järgmine küsimus. Kas tõesti ei saa kohalik nõukogu ise neid küsimusi lahendada? Miks peab Ülemnõukogu nende küsimustega tegelema, kui on olemas kohalike nõukogude valimise seadus? Vastavalt seadustele võiksid nad võtta vastu otsuse, millega siis Ülemnõukogu Presiidium kas nõustub või mitte. Kui nad seadust on rikkunud,

siis tuleb neid karistada, kui aga sellel seadusrikkumisel ei olnud olulist tähtsust, siis miks me peame praegu Ülemnõukogus paranduse tegema? Tänan juba ette vastuse eest!

A. Kiris

Küsimus on selles, et nii asendusvalimiste enda kui ka nendega seotud korraldavate toimingute tähtjad on valimisseaduses täpselt ära määratud. Ei kohalik volikogu ega ka Ülemnõukogu Presiidium pole pädev neid tähtaegu korrigeerima. Seda võib teha ainult Ülemnõukogu, kes on valimisseaduse vastu võtnud.

P. Jermoškin

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud ettekandja! Palun pöörata tähelepanu sellele, et dokument, mille peame vastu võtma, on Eesti Vabariigi seadus saadiku valimise kohta. Asi on selles, et dokumendi tekstis pole märgitud valimiste läbiviimise tähtaega ega muudki. Ilmselt oleks seda dokumenti pidanud kuidagi teisiti nimetama.

A. Kiris

Asendusvalimised on asendusvalimised, ja nii on neid ka valimisseaduses nimetatud. Asendusvalimiste ajaks määras Ülemnõukogu üle vabariigi 7. aprilli ja see on märgitud ka seaduse sissejuhatavas osas.

Juhataja

Suur tänu, härra Kiris! Saadikutel rohkem küsimusi ei ole. Lugupeetud Ülemnõukogu! Avan läbirääkimised. Või on tegemist nii ilmselge asjaga, et neid ole vaja? On? Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud spiiker! Lugupeetud rahvasaadikud! Tahaksin ikkagi korrata, et me peaksime natuke muutma. Asi on selles, et kõik 1. paragrahvis nimetud allpunktid – esimene, teine, kolmas – kätkevad endas valimiskampaania protsessi ja ilmselt seal tulebki rääkida saadiku valimiskampaania läbiviimisest. Selline on minu ettepanek. Me muudame tegelikult kõik valimiskampaania tähtjad.

Juhataja

Kui see on parandusettepanek, siis palun ta esitada kirjalikult! Kas on veel sõnasoovijaid? Ei

ole. Seega võime esimese lugemise lõppenuks pidada. Kui on parandusettepanekuid, palun need reglemendis ettenähtud aja jooksul härra Kirisele esitada!

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1991. aasta 26. veebruari seadluse "Vastutusest valimis- ja referendumiseadusandluse rikkumise eest" kinnitamine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Presiidium võttis eile vastu seadluse "Vastutusest valimis- ja referendumiseadusandluse rikkumise eest". Presiidium teeb ettepaneku lülitada vastavalt paragrahvile 18 kiireloomulise küsimusena päevakorda Eesti Vabariigi seadus Ülemnõukogu presiidiumi 26. veebruari seadluse "Vastutusest valimis- ja referendumiseadusandluse rikkumise eest" kinnitamise kohta. Paragrahv 18 näeb ette, et seadlus kinnitatakse seadusena esimesel lugemisel ja et seadluse teksti ei muudeta. Ta kas võetakse seadusena vastu või mitte. Panen nüüd asja hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et too küsimus lülitada täiendavalt päevakorda? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 69 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 1. Päevakord on täiendatud. Ettekande nimetatud küsimuses teeb meile Ülemnõukogu Presiidiumi osakonnajuhataja Eenok Kornel.

E. Kornel

Lugupeetud daamid ja härrad! Eesti kriminaalkodeksis on juba aastaid kehtinud sätted vastutusest valimisõiguse vaba teostamise takistamise eest ning valimisdokumendi või valimistulemuste võltsimise või hääletamissaladuse rikkumise eest. Samas aga puuduvad õigusnormid, mis tagaksid referendumil läbiviimise ja võimaldaksid referendumil takistajaid või selle tulemuste võltsijaid vastutusele võtta. Nimetatud lünga täitmiseks võttis Ülemnõukogu Presiidium eile, 26. veebruaril Eesti Vabariigi valimiskomisjoni initsiatiivil vastu teile tutvumiseks jagatud seadluse. Selle järgi muudetakse kriminaalkodeksi paragrahve 131 ja 132 ning nähakse ette, et valimis- või hääletamisõiguse teostamise takistamise eest nii rahvasaadikute valimisel kui Eesti Vabariigi seaduse järgi korraldataval referendumil võidakse karistada kuni 1-aastase vabadusekaotusega või kuni 2-aastase parandusliku tööga või tuhande rubla trahviga. Valimistel või referendumil dokumentide või tulemuste võltsimise, teadvalt valesti hääle lugemise või hääletamissaladuse rikkumise eest võib karistada analoogiliste karistustega või jätta süüdlane kuni kolmeks aastaks ilma teatud

ametikohtadel töötamise või teatud tegevusalal tegutsemise õigusest. Samas näeb meie valimisseadus ette kõrgendatud kriminaalvastutuse kriminaalkodeksi paragrahv 132 1. järgi rahvasaadikukandidaadi laimamise või solvamise eest. Sel puhul võidakse karistada vabadusekaotusega kuni 1 aastani või parandusliku tööga kuni 2 aastani või rahatrahviga kuni 500 rubla. 3. märtsi referendumi edu sõltub referendumikomisjonide häireteta töö tagamises, nende komisjonide seaduslike otsuste kõrvalekaldumatus täitmises. Seda arvestades on Ülemnõukogu Presiidiumi 26. veebruari seadluses ette nähtud peale kriminaalkodeksi veel administratiivõigusrikkumise koodeksi täiendamine uute paragrahvidega 214¹ ja 214². Nende järgi võetakse valimis- või referendumikomisjonile materjalide esitamata jätmise ning nende komisjonide otsuste mittetäitmise eest vastutusele administratiivkorras ja karistatakse kuni 1000-rublase rahatrahviga. Sama suure rahatrahvi võib määrata valimis- või referendumipäeval tehtava agitatsiooni eest eesmärgiga mõjustada hääletamise tulemust. Teatavasti keelab meie valimisseaduse paragrahv 37 lõige 4 igasuguse agitatsiooni valimispäeval, välja arvatud varem üles pandud trükised väljaspool hääletamisruumi. Meie Ülemnõukogu k.a. 31. jaanuari otsuse järgi kohaldatakse 3. märtsi referendumi korraldamisel ka Ülemnõukogu valimise seadust. Seega ei tohi referendumipäeval lubada mis tahes agitatsiooni, isegi mitte uusi loosungeid või plakateid, sest säärane tegevus võib mõjutada referendumi tulemuste objektiivsust. Niisuguse asja vältimiseks ongi kehtestatud administratiivvastutus kuni 1000-rublase trahvina. Ma nimetaksin veel, et peaaegu analoogiline säte on ka Läti Vabariigis 11. veebruaril vastu võetud vastavas seaduses. Kõnealuses Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadluses käsitletud administratiivõigusrikkumise asju hakkavad seadluse teise osa paragrahvide 2–4 järgi arutama rahvakohtunikud. Seda tehakse protokollide alusel, mida võivad koostada kas valimis- või referendumikomisjonid või kohaliku omavalitsuse täitevorgani ametiisikud või politseinikud või miilitsad. Karistusmäärust võib protestida prokurör või muuta ülemkohtu esimees või tema asetäitja. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et on küsimusi. Genik Israeljan.

G. Israeljan

Lugupeetud ettekandja! Kas teile ei näi, et selle seadluse projektiga tõukate te meid järjekordsesse anekdootlikku olukorda? Asi on selles, et Ülemnõukogu võttis juba ammu vastu otsuse, et ei eksisteeri seda vabariiki, kelle kriminaalkodeksit me püüame täiendada.

Seepärast on arusaamatu, miks peaksime tegema parandusi võõra riigi kriminaalkoodeksisse. See on esimene küsimus. Teine puudutab 131. paragrahvi, kus on juttu pettusest ja valimisõiguse vaba kasutamise takistamisest. Kas see tähendab rünnakut mingi tulemuste poolt agiteerimise vastu? Kolmas küsimus puudutab 214. paragrahvi, kus on juttu 1000-rublasest trahvist. Kelle kohta see käib? Ja lõpuks, kas paragrahvis 214² peetakse silmas loosungeid ja plakateid, mis olid väljas juba enne valimispäeva, ning nõutakse nende mahavõtmist valimiste või referendumipäeva eel? Täna vastuse eest!

E. Kornel

Ma vastan küsimusele, aga juhin siiski hr. Israeljani tähelepanu sellele, et minu personaalse arvamuse pärimine ei ole õigustatud. Kollegiaalseid arutelusid on juba mitu olnud ja mina esindan siin Ülemnõukogu Presiidiumi poolt juba vastuvõetud dokumenti. Minu arvates on päris loogiline, et Ülemnõukogu asus lahendama referendumiga seotud küsimusi. Meie seadusandluses teatavasti seda lõiku üldse veel käsitletud ei ole ja nii tekkis kohe küsimus õiguskorra tagamisest referendumil, õiguskorra vastavast täiustamisest. Riiklikult läbiviidaval referendumil ei saa olla mingisugust vaba tegutsemist selles mõttes, et mõni inimene või rühmitus võib kodanikke hääletamisel vahetult mõjutada. See oleks esimese punkti kohta.

Mis puutub paragrahvi 131 sisulisse tõlgendamisse, siis selle kohta arvan niimoodi. Ka teiste riikide kriminaalkoodeksis on sõnaselgelt kirjas, et tuleb välistada vägivalda, pettust, ähvardust ja muul viisil hääletaja takistamist. Minu arvates ei ole vajadust üles lugeda, millisel juhul millises vormis tegutsemine võib kõne alla tulla, mille puhul aga tekib karistamise küsimus. Peale selle on minu arvates projektis kõik selgelt kirjas, mõtlen seda, mis käsitleb agitatsiooni ja mõjutamist kohapeal. Kordan veel, referendumipäeval on keelatud mis tahes agitatsioon, isegi uute loosungite ja plakatite ülespanemine.

Juhataja

Suur tänu! Juhin teie tähelepanu veel kord sellele, head kolleegid, et antud juhul võite oma küsimustega ainult saada täpsema ettekujutuse seaduseelnõust. Seda muuta me ei saa. Me võime talle ainult vastu hääletada. Nikolai Zahharov.

N. Zahharov

Lugupeetud ettekandja! Mul on kaks lühikest küsimust. Esimene puudutab 131. paragrahvi. Palun kuulake väga tähelepanelikult! Selles on öeldud, et keelatud on mõjutamine pettuse või ähvarduste teel või muul viisil, agiteerimine valimiste või referendumipäeva eel, samuti valija või

hääletaja hääle äraostmine. Tegelikult võib paljusid Ülemnõukogu liikmeid, sealhulgas presidenti ja spiikrit täna vastavalt sellele paragrahvile 1000 rublaga trahvida. Kas ma olen sellest paragrahvist õigesti aru saanud? Kõik ju tegid teatud propagandat hääletamise suhtes referendumil eel – selles paragrahvis pole täpset tähtaega märgitud. Ma loen veel kord ette, kui pole arusaadav. Tegelikult ei tohi teha agitatsiooni valimiste või referendumil eel, nii on öeldud 131. paragrahvi lõpus.

E. Kornel

Ma juhin veel kord teie tähelepanu sellele, et on vaja läbi lugeda kogu projekt, mis teile on esitatud. Vastus sellele, mis te küsisite, on selgelt viimasel leheküljel 3. osas ära öeldud: seadlus kehtib vastuvõtmise päevast, tähendab, vastutus saab kõne alla tulla sellest ajast, kui ta kehtib.

N. Zahharov

Siin on suur vastuolu, vastavalt sellele paragrahvile võib kohus meid kõiki juba täna vastutusele võtta. On vaja muuta redaktsiooni.

E. Kornel

Teeme siiski niimoodi, et ma ei hakka teile praegu kriminaalõiguslikku loengut pidama. On teada, et organ, kes seadluse või seaduse vastu võtab, annab selle kohta ka tõlgendusi. Viimast võib teha ka kohus ja see võib olla ongi õiglasem. Ma juba ütlesin teile, et antud vastutuse üle otsustab ainuisikuliselt kohtunik. On paika pandud terve protsess, kuidas tagatakse õiglane karistus, ent ärge minu käest palun selle kommenteerimist küll praegu nõudke. Juhi veel tähelepanu sellele, et ka NSV Liidu ja Vene Föderatsiooni kriminaalkoodeksis on peaaegu analoogilised sätted ja kuskil ei ole nende kohaldamisel tekkinud niisuguseid probleeme, nagu te praegu tõstasite. Nii et ma paluksin juriidilistesse finessidesse mitte laskuda! Me peame usaldama kohut. Ja loomulikult on kõige üle ka prokuröri järelevalve. Kõik needki momendid on sellesamas seaduses ilusasti kirjas.

N. Zahharov

Mul on teine küsimus, palun vabandust! Asi on selles, et vaatamata 30. märtsil vastu võetud deklaratsioonile on praeguseni vabariigis ikkagi prokuratuur, kes teostab järelevalvet seadusandluse üle. Seoses sellega, et Ülemnõukogu ei võtnud tegelikult üldse vastu mitte mingisugust otsust üleliidulise referendumil läbiviimise kohta, tekib küsimus, kes kannab

vastavalt sellele seadusele vabariigis vastutust üleliidulise referendumi läbiviimisest keeldumise eest.

E. Kornel

See on hoopis teine küsimus. Ma sidusin vist algusest peale selle asja Ülemnõukogu enda otsusega referendumi läbiviimise kohta. Ja minu teada ei ole teie veel 17. märtsi referendumi kohta mitte kui midagi otsustanud. Ma mõtlen riiklikku otsust selle kohta, kas vabariik võtab osa või mitte. Sellepärast too seadlus, mis vastu on võetud, käsitleb vaid kõiki neid juhtusid, kus referendum korraldatakse meie vabariigi seaduste järgi.

J. Allik

Lugupeetud härra Kornel! Ma tuleksin veel kord paragrahvi 214 lõike 2 juurde. Te osaliselt vastasite selle kohta härra Israeljanile, aga ma tahaksin väga täpset tõlgendust saada, sest see muudab oluliselt kogu senist valimispraktikat. Kas see lõige tähendab seda, et valimispäeval ei tohi valimisjaoskondades olla mitte mingeid reklaamivaid või tutvustavaid materjale kandidaatide kohta? Seni on meil olnud täpselt vastupidine praktika. Edasi, siin räägitakse valimise päevast, aga meil toimub ka eelhääletamine. Ka referendumil toimub eelhääletamine. Viimastel valimistel oli selle aeg koguni kaks nädalat. Ja valimisjaoskonnad olid muidugi reklaammaterjale täis. Aga kui ma käin nädal enne hääletamas, pean olema täpselt samas olukorras kui see valija, kes tuleb valimispäeval. Nii et seadluses on täiesti puudu, kuidas me suhtume eelhääletamise päevadel ja kohtadel tehtavasse propagandasse. Aitäh!

E. Kornel

Mul on sellele natuke raske vastata põhjusel, et tollest istungist, kus seda projekti valimiskomisjonis arutati, ma osa ei võtnud. Kuid põhimõte on ikkagi niisugune, et hääletamise päeval peavad jaoskonnad olema puhtad igasugusest agitatsioonist. Ja ma mäletan selgesti, et varasematel valimistel korjati ka valimispäevaks agitatsioon ja saadikute plakatid valimisjaoskondadest ära. Detailselt oskaks teile ilmselt vastata valimiskomisjoni esindaja, nemad on ikkagi professionaalid. Mina ütlesin niimoodi, et kõike neid paragrahve arutas ka Ülemnõukogu Presiidium ja tema leidis, et seaduse täpse rakendamise koormus langeb õigusorganitele, kes peavad õiglaselt seda tegema. Ja ma arvan, et iga väikese asja pärast ei hakka keegi ka protokolle koostama.

J. Allik

Mulle tundub, et see ei ole väga väike asi.

V. Jermolajev

Lugupeetud kolleegid! Minu meelest on väga tähtis see, et Ülemnõukogus vastu võetud dokumendid oleksid juriidiliselt ja grammatiliselt õiged. Sellega seoses on mul kaks küsimust või soovi. Üks on seotud 131. paragrahvi, millest meil täna juba oli juttu. Seal räägitakse pettuse teel takistamisest. Mis on pettus? Kui minult näiteks tänaval küsitakse, kus asub valimisjaoskond, ja ma näitan kogemata vales suunas ning valija ei jõuagi hääletama, kas see on siis pettus? Kui ma enne valimisi ütlen, et ärge selle kandidaadi poolt hääletage, sest ta ei täida teie lubadusi, kas see on siis pettus? Kas ta oma lubadused täidab või mitte, see selgub ju alles viie aasta pärast. Seepärast on mul palve, et te pööraksite tähelepanu sõnastusele, mis võimaldab seda punkti nii laialt tõlgendada, et põhimõtteliselt võidaks meid kõiki võtta vastutusele.

Nüüd veel sellest, mis puutub agitatsiooni valimiste eel. Põhimõtteliselt on seal kõik õigesti kirjutatud, kuid sõnastus – kui venekeelsest variandist rääkida – on nii raskepärane, et jääb mulje, nagu kuuluks karistamisele agitatsioon valimiste eel. Teen ettepaneku panna kirjavahemärk sinna, kus on juttu valija või hääletaja õiguse vaba elluviimise takistamisest pettuse ja ähvarduste teel või mõnel muul viisil. Edasi aga tuleb loetelu ja siis saadakse aru, et agitatsiooni takistamist valimiste eel karistatakse mainitud korras. Aga mis puutub sõnasse "pettus", siis ma tahaksin ikkagi, et oleks kindlaks määratud, mida me peame pettuseks. Sest muidu võidakse nende kahe näite põhjal, mis ma esitasin, inimene vastutusele võtta. Tänan!

E. Kornel

See oli juba päris pikk traktaat. Te oleks võinud sama edukalt lihtsalt küsida, mida vägivald ja ähvarduse all mõelda. See on, lugupeetud daamid ja härrad, tõlgendamise küsimus. Ja selle seaduse tõlgendamise raskus jääb kohtule. Kui sinna laekub kaebus, et nii- ja niisugune asi on aset leidnud, tehakse iga üksikjuhtum selgeks. Kui tegu tõepoolest kvalifitseeritakse kui vägivald, ähvardus või pettus, võib sellele järgneda karistus. Ärge nõudke, et mina üksi annan siin kõikidele nendele mõistetele konkreetse sisu ja ütlen, millised teod lähevad karistuse alla, millised mitte. Selleks on meil, head inimesed, olemas õigusemõistmine. Mis puutub agitatsiooni valimispäeval, siis minu arvates me peame seda sätet aktsepteerima. Kuidas seda võiks täpselt rakendada, selle otsustamisel kutsun üles usaldama kompetentseid instantse.

J. Jõerüüt

Härra eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Ma jagan täiesti teie üleskutset usaldada kohut. Kuid samal ajal te võiksite aru saada, et saadikud on usinasti televiisorit vaadanud ja pannud kõrva taha arvamuse, et nad teevad seadusi halvasti – just juristid heidavad seda neile ette. Seetõttu tunnemegi väga suurt huvi detailide vastu ja seda ei maksa siiski ette heita. Mul on kaks küsimust. Esiteks tahaksin tõesti oma kvalifikatsiooni tõsta ja küsimus pole mõeldud iroonilisena: paragrahvis 132 väidetakse, et teatavatel ametikohtadel töötamise või teatavatel tegevusaladel tegutsemise õigus võetakse ära. Kas te oskaksite mulle, diletandile, seletada, mis tähendab "teatavatel"? Teiseks on mul põhimõtteline ja vene kolleege toetav küsimus. Nimelt, hulk nende küsimusi siin saalis on tulnud sellest, et juba eestikeelne tekst on raske, ning venekeelne ilmselt hoopis raske. Mul on küsimus: kas juristid on neid tekste sõnastades konsulteerinud nii eesti kui ka vene keele spetsialistidega? Tänan!

E. Kornel

Nii, võtame küsimuste kaupa. Esimene puudutas paragrahvi 132, mis sätestab teataval tegevusalal tegutsemise õiguse äravõtmise. Kõne all on isikud, kes puutuvad kokku valimis- või hääletamisdokumentide vormistamise ja nende koostamisega. Võib juhtuda, et nende hulka on sattunud ka niisuguste ametkondade või elualade esindajaid, kelle puhul tekib küsimus: kui ta siin võltsis, kuidas saab ta töötada oma põhikohal? Ma arvan, et ei saa meilt praegu nõuda mingit tegevusalade loetelu. Aga kui säärane küsimus kellegi puhul üles kerkib, siis see paragrahv annab võimaluse keelata tollel inimesel tema oma põhitöökohal töötamise. Nüüd venekeelse teksti kohta. Ma usun, et hr. Jõerüüt saab väga hästi aru, et see venekeelne tõlketekst tehti eile hilisõhtul kiiruga, et jõuda täna hommikuks teile need materjalid välja jagada. See vist seletab kogu selle asja ära. Mis puutub juriidilisse külge, siis see on meil justiitsministeeriumiga kooskõlastatud. Aga keele seisukohalt tõesti pole jõudnud teda arutada. Selle tõlke me vaatame veel enne avaldamist läbi.

J. Allik

Lugupeetud hr. Kornel! Ma olen valmis selle seaduse poolt hääletama ainult sel juhul, kui Ülemnõukogu Presiidium annab kinnituse, et seesama paragrahv 214 lõige 2 arutatakse kiires korras uuesti läbi ja tehakse ümber. Peale referendumi läbiviimist ta küll eriti ei sega, aga sellisel ebamäärasel kujul tekitab ta valimiste läbiviimisel hulga pahandusi. See, millest rääkis hr. Israeljan – kas valimispäeval tuleb ka plakatid maha võtta või ei tohi neid enam uusi üles panna –, see on väga oluline. Teine moment on see, et valitakse ka eelnevatel päevadel.

Lisaks pakub väga palju erineva tõlgenduse võimalusi sõna "valimisruum". Valimisseaduses on kirjas "valimisruum". Kas see on terve suur maja või ainult see ruum, kus on hääletuskastid? Järgmistel valimistel on põhirõhk nimelt valimispäeval ja siis jaoskonnas agitatsiooni tegemine tuleks täpselt sätestada. Aitäh!

E. Kornel

Seda paragrahvi arutas Ülemnõukogu Presiidium eraldi ja väga kaua. Ja praegust sõnastust Ülemnõukogu Presiidium minu mäletamise järgi isegi hääletas. Mis puutub agitatsiooni, siis valimispäeval ei tohiks seda üheski valimisjaoskonnas teha – ei aktiivsel ega passiivsel viisil. See tähendab, et ka plakatitega mitte. Sellest oli juttu ka valimiste keskkomisjoni ja vabariikliku valimiskomisjoni esindajatega. Käiakse läbi kõik valimisjaoskonnad ja tagatakse hääletamispäevaks nullseis. On muidugi tõsi, et seda ei jõua teha eelhääletamise ajal. Ma siiski ei arva, et praegune sõnastus on nii halb, et selle poolt hääletada ei saa. Ehk on ka härra Allik nõus, et me ei saa toda paragrahvi sõnastada väga pikalt ja väga detailselt, siis me peaksime siia lülitama kõik muudki üksikasjad. See on füüsiliselt võimatu.

Juhataja

Suur tänu! Ma vabandan presiidiumi liikmena oma ninatarkuse pärast, kuid kui mina seal hääletasin, siis pidasin silmas ja ilmselt tegid seda ka teised presiidiumi liikmed, et kõik see käib valimis- või referendumipäeva kohta, mitte eelvalimiste päevade kohta.

E. Kornel

Jaa. Jutt oli tõesti referendumipäevast.

M. Laar

Austatud härra eesistuja! Austatud ettekandja! Ilmselt on selle paragrahvi 214 midagi tõsist lahti, kuna ka minul on selle kohta teatavad kahtlused. Näiteks mulle tundub, et siin on alguses üks näpuviga. Kui varem oli väga korrektselt kirjas, et tegu on Eesti Vabariigi seadusandluse järgi korraldatava referendumiga, siis siit on see millegipärast välja jäänud. Pean seda siiski näpuveaks ja seda on kerge parandada. Kuid tahaksin selgitust näiteks selles küsimuses, millistes piirides siis aktiivse ja passiivse agitatsiooni eest vastutusele võetakse. Kas see käib ainult valimisjaoskonna kohta või trahvitakse mind 1000 rublaga ka siis, kui ma kusagil panen referendumipäeval üles mingid plakatid, mis vahepeal oli küll maha võetud, aga üks või kaks päeva enne referendumit võisid seal rippuda? See on esimene küsimus. Ja

teine: mis asi on see hääletamistulemuse mõjutamine? Kas näiteks plakatid tekstiga, et me nõuame Nõukogude okupatsiooni lõpetamist Eestis, on hääletamistulemuse mõjutamine või ei ole? Me võime ju usaldada kohut, kui ta neid asju arutama hakkab, aga ma kardan, et meie miilits või politsei toimetab sellel päeval kinnipidamiskohtadesse liiga palju inimesi. Kardan, et see võib jätta meie referendumist väga imeliku mulje. Nii et igal juhul on vaja selle punkti juurde vähemalt põhjalikke selgitusi.

E. Kornel

Ma näen, et probleemid hakkavad korduma. Esimese märkuse kohta ma arvan, et kõiki pikki juriidilisi konstruktsioone, nagu "Eesti Vabariigi seadusandluse järgi korraldatav referendum", ei pea kõikides paragrahvides kordama. Praegu on see punkt lülitatud nii kriminaalkoodeksisse kui administratiivõiguserikkumise koodeksisse ja minu arvates on selge, et juttu saab olla ainult nendest referendumitest, mis viiakse läbi Eesti Vabariigi seadusandluse alusel. Antud juhul korraldatakse see erandina Ülemnõukogu otsuse alusel.

Nüüd see paragrahv 214. Ma saan aru, et poliitiliste rühmituste esindajatel kipitab hinge peal, millise plakati ja kas üldse võib hääletamispäeval agitatsiooni teha. Kuid üldine mõte on ju selles, et igasugune hääletamist mõjutav tegevus peab hääletamispäevaks lõppenud olema. Ja kõiki üksikjuhtumeid, seda, millise plakati eest võetakse vastutusele ja millise eest mitte, hakkab otsustama kohus. Me ei saa panna seadusandlikus aktis kirja kõiki võimalikke nüansse ja tõlgendusi.

N. Aksinin

Lugupeetud Ülo Nugis! Lugupeetud ettekandja! Ma olen pisut nõutu. Praegu on kogu linn täis plakateid, millele on kirjutatud "Jah". Inertsiseadusi arvestades võivad need plakatid olla väljas ka valimiste päeval, referendumipäeval. Tuleb välja, et me seame rohkem ohtu neid, kes tahavad öelda jah. Kas see plakat käib siis 3. märtsil selle seadusesätte alla? Kas 2. märtsil laotud ajaleht kannab selle seaduse järgi vastutust referendum poolt agiteerimise eest? Kui ma esitan teile kolmandal märtsil faktid ja toon ajalehe, kuidas te sellesse asjasse suhtute? Tänan!

E. Kornel

Vastaksin selle peale nii. Kui teie või mina läheme hääletamiskasti juurde, võib meil ju kaasas olla mõni lemmikartikkel, mis olukorda hästi seletanud on. Jutt ei ole mitte sellest, et me kõikides linnades ja maakohtades kõikvõimalikud varem riputatud plakatid ära korjaksime.

Jutt on sellest, et otseses hääletamise kohas ei tohi olla mingit mõjutamist. Selles on kogu akti mõte. Härra Allik tõstis õigusega üles küsimust, kuhu see agitatsioon siis sellel päeval ulatuda tohib. Arvan, et valimiskomisjon vaatab selle küsimuse eraldi läbi, et oleks ühene instruksioon selle kohta, kui laialt see keeld kehtib – kas ainult tolles ruumis, kus on urn, või ka koridorides ja mujal majas. Neid nõudeid ei saa mingil juhul laiendada kogu asulale, kus plakatid on juba varem üles riputatud.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Söandan veel kord vahele segada ja palun härra Kornelilt selle eest tuhat korda vabandust. Presiidiumi liikmed said selle seadluse rakendamisest aru nii, et kui näitlik agitatsioon – üleskutsed, plakatid jms. – on üles pandud eelnevatel päevadel, siis neid ei pea maha kiskuma. Valimis- ja referendumipäeval ei tohi ainult juurde panna. Mart Laari konkreetse küsimuse peale vastaksin aga nii. Kui tema poolt varem ülesriputatud agiteeriv plakat võeti hääletuspäevaks maha, siis sellel päeval seda uuesti üles riputada ei tohi. Ma vabandan! Viktor Jermolajev.

V. Jermolajev

Lugupeetud ettekandja! Minu seisukohad on lähedased minu kolleegi Jürisoo seisukohtadele. Olen valmis selle seadluse poolt hääletama ja palun mind õigesti mõista – ma ei taha midagi kahtluse alla seada, kuid kahes asjas tahaks siiski selgust saada. 2. paragrahvis on juttu teatud ametikohtadest ja teatud tegevusest. Tahaks teada, mis tegevus see on. Kui jutt on valimisdokumentidega seotud tegevusest ja ametikohtadest, siis peaks nii ka kirjutatud olema. Tuleb välja, et rahvasaadikult võetakse selliste asjaolude tõttu õigus saadikutööga tegelda. See tähendab, et tekib võimalus tõlgendada kahte või kolme moodi. Pöördun veel tagasi ka oma esimese küsimuse juurde: see puudutas takistuste tegemist pettuse teel. Kui oleks öeldud, et takistamine mingisuguste vägivaldsete vahenditega, siis oleks arusaadav. Aga kui rääkida pettusest, siis on jällegi võimalik kahe- või kolmesugune tõlgendus. Võib-olla ootame mõne päeva, viimistleme seda teksti ja võtame siis seaduse vastu. Tänan!

E. Kornel

Tuleme selle pettuse juurde siis veel kord tagasi. Kui see pettus ei oleks siin paragrahvis eraldi nimetatud, siis ei oleks nähtavasti mingisugust küsimust. Ma ütlen veel kord: kui selgub, et kedagi on meelega valesti informeeritud ja ta seetõttu hääletab nii, nagu ta muidu poleks hääletanud, tekib küsimus, kas teda peteti või mitte. Kui niisugune fakt tuleb avalikuks

ja selle kohta tehakse ametlik pöördumine, siis hakkab seda küsimust arutama kohus. On selge, et see "muul viisil" sisaldab ka pettust, kuid võib olla ka teisigi mõjutusteid.

Nüüd sellest, kes siis võivad kaotada õiguse oma ametis edasi töötada. Sellest ma õieti juba rääkisin. Nendes komisjonides, kes hääletustulemusi kokku arvavad, peavad tõepoolest olema väga ausad inimesed. Kui selgub, et keegi, kes töötab mõnel väga auväärsel ametikohal, on tahtlikult andmeid võltsinud, võib küsimus päevakorda kerkida. Asja hakkab arutama kohus. Vastavat ametipostide loetelu aga praegu keegi anda ei saa.

V. Kois

Aitäh! Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Vaatamata seadluse mõningatele puudustele, hääletaksin üldiselt selle vastuvõtmise poolt. Siin oli juttu, et ei maksa kiirustada. Aga me ei jõua niikuinii 3. märtsi referendumiks valmis, paremal juhul kinnitame selle seadluse 17. märtsi referendumiks. Vastavalt meie reglemendi 16. paragrahvile, mille kohaselt me praegu lõpetame esimese lugemise. Teise lugemise juurde saame asuda alles järgmisel Ülemnõukogu istungjärgul. Me tegime vist ühe vea, mida oleks saanud vältida ja võtta see seadlus juba tänasel istungil vastu, kui me oleksime kasutanud 16. paragrahvi 1. punkti, mis oleks meil kindlustanud erandjuhtumil muuta selliste küsimuste vastuvõtmise korda. Kuid seda oleksime pidanud otsustama enne arutelu algust. Kuna me seda võimalust ei kasutanud, siis pöördume selle juurde nädala pärast ikkagi tagasi. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid ja lugupeetud Valeri Kois! Kui te ei ole vaevaks võtnud reglementi selgeks õppida, tuleb muidugi kõik üle küsida. Ma nimetasin, et me lülitame küsimuse päevakorda paragrahvi 16 järgi, kuid arutame paragrahvi 17 järgi. On nüüd selge? Suur tänu, hr. Kornel! Enn Põldroos.

E. Põldroos

Härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on väga kahju, kui ma praegu reglementi rikun, sellisel juhul on teil õigus mult sõna ära võtta. Kuid ma tahaksin siiski puudutada paragrahvi 214, kuna ma presiidiumis tegin küllaltki palju selleks, et ta kujundada selliseks, nagu ta on. Mulle tundub, et sellega seoses on üles võetud terve rida probleeme, mis üldse temaga seotud ei olegi. Härra Kornel arutas pikalt seda, et need plakatid, mis ripuvad mujal linnas, võivad jääda, kuid need, mis on valimisjaoskonnas, tuleks maha võtta. Sellega seoses tekkis küsimus, mis on valimisruum jne. jne. Kahjuks tolles paragrahvis üldse sellest juttu ei ole, samuti pole

eraldi käsitletud plakateid, mis ripuvad linnas, ja neid, mis ripuvad valimisruumis. On ainult selgelt öeldud, et sel päeval ei tohi neid juurde panna. See tähendab, et kõik plakatid, mis on kas valimisruumis või linnas või ükskõik kus mujal, võivad rahulikult edasi rippuda. Kas valimiskomisjon peab vajalikuks neid valimisruumis maha võtta või mitte, see on tema asi. Täna!

Juhataja

Suur tänu, kolleegid! Loomulikult on selline aktiivsus kiiduväärt. Tegemist ei ole ju tavalise seadusega, vaid muudatusega koodeksis. Kuid lähtugem reglemendist. Me viime praegust menetlust läbi esimese lugemise reeglite järgi, mis näevad ette ettekande, küsimused ettekandjale, vajaduse korral komisjonide seisukohavõtu. Sellest lähtudes me läbirääkimisi ei ava. Samas panen teile südame peale, et tõepoolest, referendum on 3-ndal ja kui me oma referendumit kaitsta ei taha, siis ka vastavalt hääletame. Kohaloleku kontroll. Kohal on 71 saadikut, puudub 33.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus Ülemnõukogu Presiidiumi käesoleva aasta 26. veebruari seadluse "Vastutusest valimis- ja referendumiseaduse rikkumise eest" kinnitamise kohta? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 64 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 5. Seadus on vastu võetud. Kas Valeri Kois soovib midagi öelda? Palun!

V. Kois

Ma tahaksin ikkagi, et pöördutaks reglemendikomisjoni poole. See jälgib pidevalt meie reglementi. 16. ja 17. paragrahvis on ikkagi teatud vastuolud. Sellest oli juba juttu ja ma ei hakka küsimust enam tõstatama, aga tulevikule mõeldes oleks vaja täpsemalt määratleda, mis on kiireloomuline küsimus ja mis on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadluste kinnitamise kord. Täna!

Juhataja

Minu jaoks ei ole siin midagi ebaselge. Vastavalt paragrahvile 16 lülitan küsimuse päevakorda. Ja samas on öeldud niimoodi, et vastavalt paragrahvile 17 kinnitatakse seadlused esimesel lugemisel. Seadlus ei pea kinnitamiseks läbi tegema üldse neid protseduure, mida tavaline seaduseelnõu. Nagu ka paragrahv 17 p. 2 ütleb: Ülemnõukogu Presiidiumi seadlused kuuluvad kinnitamisele või kinnitamata jätmisele tervikuna. Sellega on täpselt ära piiritletud

protsesside erinevused. Kui teil on veel kahtlusi, palun pöörduge Jaak Alliku poole, tema tunneb reglementi hästi. Lehte Sööt.

L. Sööt (Hainsalu)

Härra juhataja! Sooviksin sotsiaalkomisjoni nimel päevakorda parandusettepaneku teha, kas tohib?

Juhataja

Kas kiireloomulisena?

L. Sööt (Hainsalu)

Jaa.

Juhataja

Tohib küll, kuid, lugupeetud Lehte Hainsalu, mul on ka kiireloomulised küsimused praegu järjekorras.

L. Sööt (Hainsalu)

Teen siis oma ettepaneku pärast kiireloomulisi.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Referendumi korraldamise kohta Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise küsimuses" muutmine

Juhataja

Võtame järgmise kiireloomulise päevakorrapunkti, milleks on ettepanek tulnud õiguskomisjonilt, ja siis läheme sotsiaalkomisjoni oma juurde.

Õiguskomisjon teeb ettepaneku lülitada vastavalt paragrahvile 15 kiireloomulise küsimusena Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Referendumi korraldamise kohta Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise küsimuses" muutmine. Panen hääletamisele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada täiendavalt päevakorda Ülemnõukogu referendumiotsuse muutmine? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 57 saadikut, vastu ei ole

keegi, erapooletu on 1. Päevakorda on täiendatud. Ettekande teeb õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton.

T. Anton

Ülemnõukogu Presiidium suunas komisjoni läbi arutamiseks rahvusvahelisest nõupidamisest "Eesti ja inimõigused" osavõtjate pöördumise. Viimase tekst on teile välja jagatud ja selles tehakse Ülemnõukogule ettepanek muute referendumioitsuse paragrahvi 4 p. 3, mis ei vastavat rahvusvahelisest nõupidamisest osavõtjate arvates rahvusvahelisele õigusele. Väidetavasti ei saa inimeselt võtta õigust referendumil osaleda üksnes sel põhjusel, et ta referendumipäeval on vahi all või arestis. Õiguskomisjon arutas tänasel istungil toda pöördumist ja otsustas esitada teile järgmise otsuse projekti: tühistada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Referendumi korraldamise kohta Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise küsimuses" paragrahv 4 lõige 2 punkt 3. Ma loen teile ette, milline osa referendumioitsusest oleks sellisel juhul tühistatud. Paragrahv 4 loetleb need isikud, kes ei võta referendumist osa. Ja lõige 2 on järgmise tekstiga: referendumist ei võta samuti osa p. 1 – psüühiliselt haiged isikud, kelle kohus on seadusega kehtestatud korras tunnistanud teovõimetuks; p. 2 – isikud, kes referendumipäeval kannavad kohtu poolt mõistetud vabadusekaotust, ja p. 3 – isikud, keda referendumipäeval peetakse seaduse alusel vahi all või arestis. Õiguskomisjoni ettepanek on tühistada ettelõetud tekstist kolmas punkt. Selgitan natuke. Ka nende isikute suhtes, keda referendumipäeval peetakse seaduse alusel vahi all või arestis, kehtivad kõik teised antud seadusega esitatud piirangud. See tähendab, et referendumist on õigus osa võtta vaid 18-aastaseks saanud isikutel, kelle passis on kehtiv kanne alatise sissekirjutuse kohta Eestis või kelle passis on kehtiv kanne ajutise tähtjalise sissekirjutuse kohta Eestis. Täna!

Juhataja

Avan läbirääkimised. Ei ole sõnasoovijaid. Parandusettepanekuid ka laekunud ei ole. Panen otsuse eelnõu hääletamisele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 66 saadikut, puudub 38. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu otsus Ülemnõukogu otsuse "Referendumi korraldamise kohta Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise küsimuses" muutmise kohta? Palun hääletada! Vaja on 53 häält. Ettepaneku poolt on 58 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 3. Otsus on vastu võetud.

Eelnõude päevakorrast mahavõtmine

Juhataja

Palun, Lehte Hainsalu!

L. Sööt (Hainsalu)

Toetudes Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi juures asuva riigi- ja rahvusvahelise õiguse ekspertide komisjoni arvamusele 7. jaanuarist 1991, teeb Eesti Vabariigi Ülemnõukogu sotsiaalkomisjon ettepaneku:

Punkt 1. Eelnõud Eesti Vabariigi Ülemnõukogust, Eesti Vabariigi üleminekuperioodi riigipeast ja Ülemnõukogu juhatusest ning Eesti Vabariigi Riigikogu valimise seadusest päevakorrast maha võtta.

Punkt 2. Eesti Vabariigi valijate registri koostamise edasine arutamine lõpetada.

Punkt 3. Palun ettepanekud panna salajasele hääletamisele! Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! (Hääled saalist.) Kolleegid! Mul on nüüd vaja hästi põhjalikult järele mõelda, mida me peaksime tegema. Tegu on reglementeerimata protseduuriga. Kas me avame läbirääkimised või mitte? Kas saalis on Jaak Allik? Minu meelest on mul praegu õigus rakendada paragrahvi 18. Kas Peet Kask on saalis?

P. Kask

Austatud hr. juhataja! Ma palun väga vabandust, aga ma ei ole antud küsimuses erapooletu isik!

Juhataja

Vana reglemendi järgi oli komisjonil õigus nõuda salajast hääletamist. Nüüd tuleb taotleda kolmandiku saadikute nõusolekut. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Rahva-keskfraktsioon palub vastavalt reglemendile enne hääletamist 8,5-minutilist vaheaega.

Juhataja

Praegu on vaja otsustada, kas me üldse avame sellel teemal läbirääkimised või mitte. Vaheaja nõue rahuldatakse enne seda, kui asutakse hääletama. Illar Hallaste.

I. Hallaste

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Austatud kolleegid! Me oleme juba hakanud arutama, millise reglemendi paragrahvi järgi seda teemat tuleks käsitleda, ometi me ei ole veel otsustanud, kas see sotsiaalkomisjoni ettepanek üldse kiireloomulisena päevakorda võtta.

Juhataja

See'p see asi ongi, et praegu on tegemist päevakorrast mahavõtmisega, mitte päevakorda võtmisega. Kui oleks päevakorda võtmine, siis oleks vaja vaid lihthälteenamust.

I. Hallaste

Kui me sotsiaalkomisjoni ettepanekut hääletama hakkame, siis järelikult on ta päevakorras. Ometi on too ettepanek praegu päevakorraline. Seepärast ongi mul ettepanek kõigepealt hääletada, kas nende ettepanek päevakorda võtta. Ja kui võetakse, siis lahendada see küsimus reglemendi paragrahvi 18 järgi. Aitäh!

Juhataja

Mina sellega nõus ei ole ja ärme sellel teemal rohkem vaidle. Reglemendivälist protseduuri ma hääletusele ei pane. Lähtume paragrahvist 18. Ma teen nüüd ettepaneku kuulata ära kolme saadiku sõnavõttud. Palun, Rein Järlik, kaks minutit kohapealt!

R. Järlik

Austatud juhataja ja lugupeetud kolleegid! Ma ei kavatse sõna võtta, vaid tahan esitada palve anda rahvarinde saadikuühendusele veerand tunniks vaheaeg. Usun, et rahva-keskfraktsioon kasutab selle vaheaja ära ja omaette vaheaga ei vaja. Aitäh!

Juhataja

Vaatamata sellele, et tegu on reglementeerimata protseduuriga, ei saa tõesti enne hääletamist keelata vaheaega. Leppige nüüd ainult omavahel kokku, kas veerand tundi või pool tundi, sest Ignar Fjuki ettepanek poole tunni kohta oli sihitud sellele, et tööaeg otsa saaks. Enn Põldroos.

E. Põldroos

Härra juhataja ja kallid kolleegid! Proua Hainsalu pani mind väga raskesse seisu. Ühelt poolt ma toetan tuliselt kahe esimese punkti päevakorrast äravõtmist, kuid sama tuliselt olen jälle selle poolt, et kaks ülejäänut, see tähendab valimisseadus ja valijate register, jääksid arutusele. Pakun nüüd kahte võimalust, olgu see siis vastuettepanek. Juhul, kui me käsitame proua Hainsalu poolt esitatud ettepanekut otsuse projektina, siis ma teeksin sinna paranduse: jätta esimesest paragrahvist välja sõnad "Eesti Vabariigi valijate register ja Eesti Vabariigi valimisseadus". Ja teiseks: paragrahv 2 ära jätta ja muuta vastavalt projekti nimetust. Juhul, kui seda ettepanekut ei vaadelda otsusena, siis ma palun lihtsalt need neli päevakorrapunkti ükshaaval hääletusele panna. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma avaldan teile saladuse, et ma ei söanda üksipäini otsust teha. Selleksaamal vaheajal, mil rahvarinne nõu peab, palun mina laua juurde vanematekoguga. Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Suur tänu, härra juhataja! Kuna vaheaega on juba palutud, siis ma annan sõnajärje üle Illar Hallastele.

I. Hallaste

Mul on juhatajale ettepanek teha vaheaja jooksul kindlaks mängureeglid selle küsimuse arutamisel. Juhatajal on täiesti võimalik otsustada, kas proua Sööt peab oma ettepaneku kohta ka ettekande, kas talle võib esitada küsimusi ning kui palju on sõnavõttudeks aega. Igatahes on selge, et nii olulise küsimuse puhul peavad saadikud kindlasti saama oma seisukoha välja öelda. Mitte ainult fraktsioonide ja komisjonide esindajad, vaid ka iga saadik. Aitäh!

Juhataja

Nagu ma ütlesin, pean enne otsustamist vanematekoguga nõu. Kalju Kohale pean kurbusega teatama, et aktsiisimaksu me täna ilmselt ei aruta. Lepime siis rahvarindelastega kokku, et nad saavad hakkama veerand tunniga. Lugu on nüüd nii, et me peame olema valmis tööpäeva pikendama, kui asjaolud seda nõuavad. Muidugi, me võime täna palli auti ajada, kuid sel juhul tuleb homme jälle seda teemat arutada. Vaheaeg veerand tundi. Ma palun vanematekoguga minu laua juurde!

V a h e a e g

Juhataja

Istungjärgu töö jätkub. Asugem töökohtadele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 73 saadikut, puudub 31.

Kolleegid! Vanematekogu pidas nõu ja me otsustasime, et kõik sotsiaalkomisjoni poolt tehtud ettepanekud pannakse hääletusele, kusjuures vaja on lihthäälteenamust. Kõigepealt on vaja võtta seisukoht, kas viia läbi salajane hääletamine. Selleks on vaja kolmandiku saadikute nõusolekut. Teeme veel kord kohaloleku kontrolli, et asi oleks täiesti täpne. Kohal on 74 saadikut, puudub 30.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et sotsiaalkomisjoni ettepanekut salaja hääletada? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 38 saadikut, vastu 25, erapooletuid 8. Hääletamine on salajane.

Nagu öeldud, võetakse järgmised otsused vastu lihthäälteenamusega. Ning kõik loetletud seaduseelnõud hääletatakse läbi eraldi.

Ma loen enne ette, kuidas ma kavatsen nad hääletusele panna. Võtta päevakorrast maha Eesti Vabariigi Ülemnõukogu seaduse eelnõu Eesti Vabariigi Ülemnõukogust. Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud juhataja! Tõenäoliselt siiski ei tasuks eelnõu päevakorrast maha võtta. Kui seda soovitakse teha, siis on see päevakorraküsimus.

Juhataja

Jaa. Nii on korrektsem. Mina lugesin täpselt nii, nagu ta oli kirjutatud komisjoni ettepanekus.

T. Anton

Ja kui tohib veel kord segada, siis me peaksime kokku leppima selle, milline oleks meie otsuse õiguslik tagajärg. Kas sellisel juhul kõik nimetatud seaduseelnõud on tagasi lükatud või edasi lükatud? Juhul, kui nad on edasi lükatud, siis me peaksime määrama tähtaja.

Juhataja

Mina mõistan asja nii, et päevakorrast maha võtmine ei tähenda edasilükkamist, vaid päevakorrast väljalülitamist. Ja sellisel juhtumil arutamise tähtaega ei määrata.

Teine komisjoni ettepanek puudutab juba arutatud teemat – Eesti Vabariigi valijate registri koostamist. Palutakse edasine arutamine lõpetada ja õiguslikult on selle tagajärg sama: asi tuleb päevakorrast välja lülitada.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Ma väga vabandan! Aga mul oleks vaja selgust ühes teises küsimuses. Kas taolist küsimuste väljalülitamist päevakorrast otsustatakse ka edaspidi väga kummaliste olukordadeni?

Juhataja

Arutasime vanematekogus ka seda küsimust, kuid sellisel otsusel ei oleks mingisugust alust. 53 häälega võetakse vastu otsuseid ja seadusi. Ja mina ette fantaseerima ei hakka, kuidas lood tulevikus hakkavad olema. Eeldan seda, et töö jätkub kehtiva reglemendi alusel. Aga praegu, nagu öeldud, on tegemist reglementeerimata protseduuriga. Ja reeglistik tuleb antud küsimuse lahendamisel selline, nagu teile ette kandsin. Kui nood eelnõud päevakorrast välja lülitatakse, saab nad sinna uuesti esitada vastavalt reglemendile. Ivar Raig.

I. Raig

Austatud spiiker! Austatud rahvasaadikud! Mäletatavasti tegin ma ülemöödunud esmaspäeval Eesti Maa-Keskerakonna saadikurühma nimel ettepaneku arutada kõnesolevaid küsimusi peale referendumit. See ettepanek on meil jõus ja see peab olema protokollitud. Ma ei tea, kas see on vaja uuesti kirjalikult esitada, et see samuti hääletamisele panna. See ettepanek antud küsimuste kohta esitati siiski varem kui Lehte Hainsalu oma. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Mul ilmselt ei sobi familiaarsusi jätkata, aga vägisi kipub keelele. Kallis Ivar, me ei aruta praegu seda küsimust. Praegu on kõne all see, kas me saime aru nendest reeglitest, mis on pakutud reglementeerimata protseduuri lahendamiseks. Ainult selle kohta saab esitada täpsustavaid küsimusi. Arvo Junti.

A. Junti

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Mul on ettepanek katkestada hääletamine ühel lihtsal põhjusel. Arutusel olevad projektid on esitatud Ülemnõukogule Ülemnõukogu enda otsuse alusel, millega ajutiselt on pikendatud Ülemnõukogu Presiidiumi volitusi. Kui nimetatud seaduseelnõud tagasi lükatakse, on ka Ülemnõukogu Presiidiumi ajutiste volituste otsus oma kehtivuse kaotanud. See aga tähendaks, et Ülemnõukogu Presiidiumi tegevusel puudub igasugune seaduslik alus ja tema otsuseid võib igäüks tõlgendada, kuidas arvab. Seetõttu ma teen ettepaneku, et me asuksime toda asja hääletama siis, kui meil on laual ka

projekt Ülemnõukogu Presiidiumi seisundi kohta. Me ei saa lubada, et võimumehhanismis tekib täielik juriidiline absurdsus.

Juhataja

Suur tänu, Arvo Junti! Hetkel me sisuliselt ka seda küsimust ei aruta. Praegu arutame küsimust vastavalt paragrahv 18-le. Kordan veel kord üle: hääletamine on salajane. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et päevakorrast välja lülitada Eesti Vabariigi seaduse eelnõu Eesti Vabariigi üleminekuperioodi riigipea ja Ülemnõukogu juhatuse kohta? Palun hääletada! Vaja on lihthäälteenamust. Ettepaneku poolt on 41 saadikut, vastu 22, erapooletuid on 8. Asi on päevakorrast välja lülitatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada päevakorrast välja päevakorrapunkt Eesti Vabariigi Riigikogu valimise seadusest? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 34 saadikut, vastu 33, erapooletuid on 4. Punkt on päevakorrast välja lülitatud.

Kolleegid! Nüüd üks selgitus. Sotsiaalkomisjoni teine ettepanek kõlab selliselt: eelnõu Eesti Vabariigi valijate registri koostamisest kohta arutamine lõpetada. Praegu on see seaduseelnõu menetluses. Ma panen ta hääletamisele samas sõnastuses, nagu komisjon on pakkunud. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et Eesti Vabariigi valijate registri koostamise eelnõu edasine arutelu lõpetada? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 30 saadikut, vastu 38 saadikut, erapooletuid on 4. See ettepanek ei leidnud toetust, asi jääb menetlusse.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et päevakorrast välja lülitada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu seaduse eelnõu? Palun hääletada! Ettepaneku poolt on 38 saadikut, vastu 29 saadikut, erapooletuid on 3. Teema lülitatakse päevakorrast välja. Kõik tehtud ettepanekud on läbi hääletatud, otsused vastu võetud.

Kolleegid! Homme alustame istungit aktsiisiseaduse täiendamisega ning sellele võib järgneda korterite ja elamute erastamisega seotud seaduseelnõu. Homme plenaaristung algab nagu ikka kell 10.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

32. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

28. veebruar 1991

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikust, lugupeetud saadikud! Palun asuda töökohtadele! Alustame 32. istungjärgu viimase istungiga. Kohaloleku kontroll. Kohal on 62 saadikut, puudub 42.

Head kolleegid! Enne kui me läheme päevakorra juurde, on mul teile tungiv palve. Ma kordan seda, mida ma ütlesin juba eilse istungi alguses, aga minu sõnum ei ole kohale jõudnud. Väga paljud vaatlejad ja parlamendisaadikud on juba Tallinnas kohal ja ootavad hotellides, millal siis lõpuks ka Eesti kolleegid suvatsevad nendega tegelda. Nad on tulnud ju vaatlema meie referendumil läbiviimist. Materjal sai ette valmistatud ja teile laiali jagatud, et te märgiksite ära, millise delegatsiooniga sooviksite tegelda. Paraku on ainult üksikud oma nime kirja pannud. Ärgem siis tehkem nüüd nii, et see oleks nagu vanasti komsomolikoosolek! Kella 12-ks ma paluksin täita kõik need lahtrid, mis puudutavad meiepoolset osavõttu! Kell 12 tuleb välisministeeriumi esindaja sellele dokumendile järele.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduse osalise muutmise kohta" eelnõu teine lugemine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Jätkame päevakorraga. Me arutasime kiireloomulise küsimusena aktsiisimaksu muudatusi. Esimene lugemine on läbi ja põhilised toimingud selle seaduseelnõuga saidki esimesel lugemisel tehtud. Loomulikult ei tähenda see, et teisel lugemisel ei tohiks seaduseelnõuga enam tegelda. Ettekande päevakorraküsimuses teeb eelarve-majanduskomisjoni nimel Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Käesoleva seaduseelnõu esimene lugemine oli meil 18. ja 20. veebruaril k.a. Härra rahandusminister andis meile siis väga põhjalikke

selgitusi. Eelarve-majanduskomisjon palus teil, kallid kolleegid, esitada oma parandusettepanekud arutatava seaduseelnõu kohta 25. veebruari õhtuks. Pean kahjuks tõdema, et ühtki parandusettepanekut pole majanduskomisjonile esitatud. Eelarve-majanduskomisjon arutas valitsuse pakutud projekti teispäevasel koosolekul, tegi oma ettepanekud ja need on teile praegu laiali jaotatud.

Nüüd lähemalt seaduseelnõu sisust. Loodan, et olete kõik saanud tutvuda meie endi poolt 26. juunil 1990. aastal vastuvõetud aktsiisimaksu seadusega. Asja huvides on see mul praegu käepärast. Kui ma käsitlen mõnda parandusettepanekut, siis loen ette ka seaduse originaalteksti, et asi oleks paremini jälgitav.

1. punkt. Jätta välja § 2 teine lause. Tsiteerin seaduse § 2: "Aktsiisimaksuga maksustatakse Eestis toodetud ja Eestisse imporditud kaupade käivet. Aktsiisimaksuga maksustatavate kaupadelt ei võeta käibemaksu." Viimane lause tuleks muudatusettepaneku järgi tühistada. See tähendab, et kaupu, mis on maksustatud aktsiisimaksuga, tuleb maksustada ka käibemaksuga. Mis on selle põhjuseks? Tänapäevane jaekaubanduse tehniline baas ei võimalda eraldada aktsiisimaksuga maksustatavaid kaupu jae- ning käibemaksuga maksustatavatest kaupadest. Samas ei ole topeltmaksustamine vastuolus maksukorraldusseadusega, mis on vastu võetud 28. detsembril 1989. aastal. Kahekordse maksustamise kohta on viide maksukorraldusseaduses § 5: "Kohalikul omavalitsusorganil on õigus oma haldusterritooriumil kehtestada lisaks käesolevas seaduses toodule täiendavaid makse. Ühte seda sama maksustamisele kuuluvat objekti võib maksustada ainult ühekordselt, kui seadusandluses ei ole kehtestatud teisiti." Tähendab, topeltmaksustamise keeld kehtib ainult kohalikele omavalitsusorganitele. Kui säilitada aktsiisimaksumäärad vastavalt 26. juunil vastu võetud aktsiisimaksu seadusele ning maksustada kaubad käibemaksuga, s.t. lisada väärtust, siis tõusevad kaupade hinnad, mis juhtus ka pärast 10. jaanuari k.a. Seepärast palus eelarve-majanduskomisjon valitsusel teha arvutused, mis viiksid aktsiisimaksumäärad vastavalt alla, nii et valem aktsiisimaks + käibemaks ja tootja müügihind annaks need hinnad, mis kehtisid enne 10. jaanuari. See tähendab, et tänase seisuga toimuks hindade langus ning 26. juunil vastu võetud aktsiisimaksu seaduse lisa nr. 1 ja nr. 2 tunnistatakse tühiseks. Nüüd pisut selgituseks tookordse aktsiisimaksu seaduse § 2 teisele lausele. NSV Liidu käibemaksuseadus, mis kehtis meie territooriumil eelmisel aastal, oli oma loomult individuaalne. Igal kaubagrupil oli oma käibemaks. See tähendab, et kauba müügihinnale ja kaubanduslikule juurdehindlusele lisas riik käibemaksu ja nii saadi jaemüügihind. Me oleme nüüd hakanud ennast NSV Liidu maksusüsteemist eraldama. Kui me oleksime tookord jätnud välja lause, et käibemaksuga ei maksustata aktsiisimaksuga maksustatavaid kaupu, siis oleks

tekkinud olukord, kus seda kaupa konkreetselt oleks maksustatud kahekordselt: meie kehtestatud aktsiisimaksu ja Liidu-poolse käibemaksuga. Tookord me ei olnud kursis ka meie enda käibemaksu kontseptuaalsete alustega. Kuid maksukorraldusseaduses oli viide sellele, et käibemaksu makstakse nüüd kaupade ja teenuste käibelt. See oli viide lisandunud väärtuseseadusele. Vahest suutsin natuke selgitusi anda. Kui pärast tekib küsimusi, püüan vastata.

Need oleksid siis muudatusettepanekud, mida majanduskomisjon aktsepteeris ja mis on kooskõlastatud ka valitsusega. Informatsiooniks teile veel, et valitsus taotles oma esialgses seaduseelnõutekstis aktsiisimaksu kehtestamist ka järgmistele kaupadele: juveelitooted, taftingvaibad, taftingvaibatooted, elektrienergia, šokolaaditahvlid, šokolaadiglasuuriga kompvekid ja närimiskumm. Eelarve-majanduskomisjon tegi valitsusele ettepaneku need täna arutatavast seaduseelnõust välja jätta, kuna ei ole esitatud konkreetseid aktsiisimaksu määrasid, ja esitada vastavate kaupade nimekiri ning maksumäärad eraldi taotlusena Ülemnõukogule koos põhjendustega. Ühtlasi on komisjoni ettepanek seaduseelnõu sellisel kujul, nagu ta praegu on, teisel lugemisel vastu võtta. Lisaks sellele seaduseelnõule on teile aga veel kätte jagatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus käibemaksust laekunud summade kohta. Nagu ma märkisin, ei tehtud esimese ja teise lugemise vahel parandusettepanekuid, kuid esimesel lugemisel oli kaks ettepanekut. Esimene: lükata seaduseelnõu tagasi, mida Ülemnõukogu tookord ei aktsepteerinud. Ja teine: teha valitsusele ülesandeks esitada Ülemnõukogule 32. istungjärguks ettepanekud toimunud seaduserikkumise heastamiseks. Seepärast ongi teile välja jagatud Ülemnõukogu otsuse projekt, mis püüab seda ettepanekut täita. Otsuse sisu on selles, et kõik enamlaekunud summad kanda üle vabariiklike linnade ja maakondade eelarvetesse ning nende sihtotstarve oleks vähem kindlustatud elanike täiendav kompensatsioon vm. Eelarve-majanduskomisjon ei arutanud, kuidas n.-ö. karistada seaduse vastu eksimise eest, kuna ei pidanud seda oma kompetentsi kuuluvaks. See oleks kõik. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Nüüd küsimused. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra Koha! Nagu te teate, on minu põhieesmärk selle asja juures, et homsest päevast tubakatoodete, alkoholi ja teiste aktsiisimaksuga maksustatud kaupade hind langeks 10%. Seoses sellega on mul teile paar küsimust seaduseelnõu kohta. Teatavasti kauba hind ei

koosne ainult aktsiisimaksust. Aktsiisimaks on üks osa sellest. Loogika ütleb, et kui tahetakse lahti saada 10%-lisest käibemaksust, peaks aktsiisimaks langema rohkem kui 10%. Teie esitatud tabelis on seda tingimust küll vaid osaliselt arvestatud. Miks ei ole õlle ja etüülpriirituse puhul isegi mitte 10% aktsiisimaksumäära langust ette nähtud, vaid tunduvalt vähem? See on esimene küsimus. Teine küsimus on see, et minu teada olid seni aktsiisimaksuga maksustatud ka karusnahatooted, järelkult võeti käibemaksu 10%. Kas ka nende aktsiisimaksumäärad on uued, seda me õiendist ei näe. Ja kolmas, mis on põhiline: te väitsite, et kaubanduses ei ole võimalik eristada ainult aktsiisimaksuga ning aktsiisimaksu ja käibemaksuga maksustatud kaupu. See tundub paljudele rahvasaadikutele üsna kummalise põhjendusena. Nimelt ei vii ju aktsiisimaksu panka külapoe müüja, seda tehakse ikka kõrgemal tasemel, hulgihaasides jne. Ja juba ettevõtted ise teavad, kui palju kaupa välja läheb. Kas te suudaksite põhjendada, miks siis ei ole võimalik neid kahte asja lahutada? See tundub normaalsele mõistusele tõesti arusaamatu.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Kas ma võiksin paluda, et härra Aron annab aktsiisimaksumäärade kohta omapoolse seletuse, kui palju nad siis vähenevad ja kuidas hind kehtestatakse? Ma paluksin, et meid täiendavalt informeeritaks kaubagruppide järgi.

Juhataja

Mul on ettepanek, et kaasettekandjatena tuleksid härra Koha kõrvale veel härra Aron ja vajaduse korral ka härra Miller, kui küsimus puudutab vahetult tema valdkonda. Kellelgi ei ole midagi selle vastu? Palun, härra Aron!

V. Aron

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Homsest päevast muidugi hinnad ei lange, sest enne tuleb teha ümberhindlus ja see ei juhtu veel mitte täna õhtul. Need võivad langeda ülehommest või mingisuguse muu ajanihkega, selleks on vaja ettevalmistustööd teha, komisjonid moodustada jne. Teiseks, hind ei lange mitte 10% vaid ikkagi 7%, 3% on kohalike võimude poolt juurde pandud käibemaks, mis on igal juhul hinnale lisatud. Kui 7% ei pruugi olla hinnalisa, vaid võib olla ka kehtiva hinna sees, siis 3% on igal juhul hinnalisa ja see ei kehti mitte kõigis linnades ja maakondades, vaid ainult seal, kus vastav otsus on vastu võetud. Piirituse puhul ei saagi seda küsimust olla, sest ega piiritust kusagil jaehinnaga ei müüda. Piiritust müüakse ainult tootjatele hulgihinnaga. Karusnahkade kohta võiksin öelda niipalju, et neid

maksustatakse teistel alustel. Kui varasema seaduse järgi oli maksumäär kehtestatud pargitud karusnahkadele, siis nüüd on karusnahatootjate taotluse põhjal see kinnitatud toorkarusnahkadele. Mis puutub käibemaksu maksmisse, siis ei tee seda tõesti kauplus, vaid kaubandusorganisatsioon, kuid ta maksab kauba käibelt, üldsummalta. Kaubakäivet kaubandusorganisatsioon üksikute kaupade viisi ei tea. Ta teab seda, kui palju tal ühte või teist kaupa sisse tuli, ja palju seda kuu jooksul müüdi. Kaupade viisi arvestust saab pidada ainult inventuuridega, inventuuridevahelise perioodi kohta.

Juhataja

Suur tänu! Ma mõtlen, et loogiline oleks lubada Jaak Allikul teine küsimus kohe esitada. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra Aron! Me saime teada uue ja huvitava asja. Kas meie senine aktsiisimaksu seadus, mis keelas maksustada aktsiisimaksuga maksustatud kaupu teiste maksudega, kohalike omavalitsusorganite jaoks siis ei kehti? Mina mäletan küll, et Viljandi volikogu võttis vastu otsuse 3% käibemaksu juurde panna, seal ei olnud tegemist mitte mingi abstraktse maksuga. Aga isegi kui see oleks abstraktne maks olnud, oli aktsiisimaksu seaduses öeldud, et aktsiisimaksu võtmise korral teiste maksudega ei maksustata.

V. Aron

Asi oli selles, et möödunud aasta suvel, kui võeti vastu aktsiisimaksu seadus, kehtis üleliiduline käibemaks ja siis ei olnud mingit võimalust maksustada ühte ja sama kaupa kahekordselt, sest sisuliselt see üleliiduline käibemaks oligi aktsiisimaks. See oleks tähendanud topeltnmaksustamist ja need olid tõepoolest alternatiivsed maksud. Nüüd aga kehtib meil vabariigi käibemaks, mis on hoopis teine maks, seda ei saanudki sel ajal aktsiisimaksu seaduses arvestada.

I. Hallaste

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandjad! Mul on küsimus naftasaaduste aktsiisimaksu kohta. Selle järgi tuleb välja, et bensiini AN-93 hinnale peaks lisanduma aktsiisimaksuna 21 kopikat liitrit. Kui palju peaks tõusma siis bensiini hind? Teine küsimus on seotud sellesama käibemaksu ebaseadusliku võtmisega kaupadelt, mis olid maksustatud aktsiisimaksuga. Kas on Maksuamet või eelarve-majanduskomisjon teinud arvutusi, kui palju laekus seoses sellega

riigieelarvesse ja palju maakondade või linnade eelarvetesse? Mitte kõigis linnades ja maakondades ei võetud 3%. Kui selliseid arvutusi on tehtud, siis oleks hea teada. Aitäh!

V. Aron

Aktsiisimaks ei muuda naftasaaduste müügihinda, see on seesama, kus oli enne sees käibemaks. Naftasaadustelt on kogu aeg võetud käibemaksu, nii et seal on lähtunud kehtivast hinnatasemest ja mingit hinnamuutust selle tagajärjel ei tule. Praegu ei ole see ka eelarves arvestatud aktsiisimaksuna, sest aktsiisimaks sel ajal ei kehtinud, vaid naftasaaduste hindade vahena. Arvestusi laekunud summade kohta veel ei ole, sest käibemaksu maksmise tähtaeg oli alles 22. veebruar. Arvestusi saab hakata tegema nüüd, kui veebruar on läbi. Siis saab võtta aluseks tootjate realiseeritud kaubakogused, sest kaubakäibe järgi seda summat välja tuua ei saa. 3%-list osa saab, aga 7%-list ei saa. See tuleb arvutada tootjate poolt müüdüd kaubakoguste järgi.

K. Koha

Täienduseks härra Hallastele: Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve tulude osas on naftasaaduste hinna vahed 173 miljonit 500 000 rbl. Kui me paneme aktsiisimaksumäära peale, siis see jääb nagu aktsiisimaksuna ja see rida kaoks sealt ära. See number jääb paika ja naftasaaduste eest tuleb hakata maksma sellist hinda, nagu see meil praegu poes on, olenemata sellest, kes on omanik.

P. Lutt

Lugupeetud hr. Koha ja lugupeetud hr. Aron! Mul on teile kummalegi üks tõsine küsimus. Esimene küsimus oleks hr. Kohale. Te mainisite siin sulaselges eesti keeles, et käibemaksu lisamisega tõuseb ka väärtus. Mis asi see on, kust niisugune asi on tulnud?

Hr. Aronile on mul selline küsimus. Te väitsite, et kui täna võetakse seadus vastu, siis peaks langema nende kaupade hind, mis on aktsiisimaksuga maksustatud. Ühtlasi ütlesite, et hindu pole võimalik alandada täna ega homme. Mida ütleb selle kohta Hinnaamet? Aitäh!

K. Koha

Ma vabandan hr. Luti ees, kui ma ütlesin, et väärtus! Kauba hind tõuseb.

P. Lutt

Sellest saan mina ka juba aru.

V. Aron

Sellest peaksime kõik aru saama, et kaupade ümberhindlus ei toimu tunni aja jooksul. Praegu pole seda otsust veel vastugi võetud, seepärast ei saa ju mitte midagi tegema hakata. Alles siis, kui see vastu võetakse, peab ta jõudma nendeni, kes seda ümberhindlust tegelikult tegema hakkavad ja kellel peavad olema juba täpsed arvud, millest lähtuda. Nii et seda asja ei saa tõesti üleöö teha.

K. Koha

Ma saan sellest kõigest väga hästi aru, kuid mina ja eesti rahvas ilmselt ei saa aru, miks teda on juba peaaegu kaks kuud püütud. Aitäh!

V. Aron

Sellepärast, et käibemaksumäär läks vastuollu aktsiisimaksu seadusega.

P. Jermoškin

Lugupeetud ettekandja! Ma sooviksin saada pisut selgitust eelkõige aktsiisimaksumäärasid käsitleva õiendi kohta. Siin on meile antud kaks tulpa, kus ühes on vanad määrad koos sotsiaalfondi hinnalisandiga ja teises uued määrad. Selgub, et need uued määrad on esitatud puhtal kujul. Kuid neile tulevad ju ka juurde sotsiaalfondi hinnalisandid – see on esimene küsimus. Ja teine küsimus. Ma tahaksin siiski kuulda vastust ning saada selgust, miks selle kahe nädala jooksul nii visalt jäädi nende ebaseaduslike hindade juurde. Milline aktidest on ülimuslikum, kas 1990. aasta 26. juunil vastuvõetud aktsiisimaksu seadus või määrus käibemaksu kohta? Asi on selles, et ühelgi seadusel pole minu teada tagasiulatuvat jõudu. Niisiis ei saa ükski käibemaksumäärade kohta käiv seadusandlik akt aktsiisimaksu seaduse sätteid tühistada.

V. Aron

Ma vastan esimesele küsimusele. Möödunud aastal oli meil teatud kaupadel – alkoholsetel jookidel, õlled, tubakatoodetel – ette nähtud sotsiaalfondi hinnalisand. Seda tehti kindlatel eesmärkidel. Ja peale selle maksti nendelt kaupadelt ka aktsiisimaksu. Nüüd on aktsiisimaksumääradesse võetud sisse nii üks kui teine, et ühelt ja samalt kaubalt ei oleks vaja kahes osas maksu maksta, kuna see hinnalisand ei lähe tänavu enam sotsiaalfondi. Sotsiaalfond saab oma raha sotsiaalmaksust ja see oleks niikuinii olnud laekumine riigieelarvesse. Sellepärast on see lihtsalt ühendatud aktsiisimaksuga.

K. Koha

Täienduseks härra Aronile. 1989. aastal võeti vastu 1990. aasta riigieelarve ja vastava seaduse § 6 2. lõikes on öeldud: "Arvestades riigieelarves selleks vahendite puudumist, nõustuda Eesti NSV valitsuse ettepanekuga ja kehtestada 8. jaanuarist 1990. aastal Eesti NSV territooriumil hinnalisandid keskmiselt alkoholsetele jookidele 20%, õllele 100% ja tubakatoodetele 50%, millest laekunud summad kanda Eesti sotsiaalfondi." Selle paragrahvi alusel ongi asi toimunud. Mis puutub seaduse ja määruse vaherkorda, siis see on puht juristide küsimus, kuid maksukorralduse seaduse alusel oli valitsusel õigus kehtestada käibemaksumäärus, tal oli selleks samasugune õigus, nagu Eesti Vabariigi Ülemnõukogul oli õigus kehtestada seadus. Selles mõttes on nad nagu võrdsed. Viga on siis ikkagi tekkinud sellest, kui me tookord kehtestasime, et käibemaksu ei või võtta. Nüüd läheb küsimus puhtvormiliseks – käibemaks. NSV Liidu moodi ja käibemaks Eesti Vabariigi moodi – ja see vastuolu tuleb tegelikult välja. Põhiline ongi püüda see vastuolu kaotada, et saaksime edasi liikuda. Aitäh!

A. Käärma

Lugupeetud juhataja! Mul on küsimus omavalitsuse kehtestatud 3%-lise käibemaksu kohta. Maksukorraldusseaduse §-s 5 on öeldud, et üht ja sedasama maksustamisele kuuluvat objekti võib maksustada ainult üks kord. Järelikult on see 3%-line kohalike omavalitsuste kehtestatud käibemaks nendele kaupadele, mis on aktsiisimaksu all, ka ebaseaduslik. Nii et mitte 7%, vaid kokku tuleb ikkagi 10.

V. Aron

§ 5 maksukorraldusseaduses ütleb niimoodi, et lisaks maksukorraldusseaduses ette nähtud maksudele võivad kohalikud omavalitsused kehtestada täiendavaid makse, mis lähevad kohalikkude eelarvesse. Käibemaks aga ei puuduta ju kohalikke makse, maksukorraldusseaduses on selle kohta kirjutatud niimoodi, et peale selle võivad kohalikud omavalitsused kehtestada käibemaksumäära jaekaubakäibelt. Nii et see ei puuduta üldse seda paragrahvi.

A. Käärma

Tähendab, et siis ikkagi võib topeltnmaksustada.

V. Aron

Võib. Käibemaks ei ole kohaliku omavalitsuse poolt kehtestatav maks, vaid kohalikule omavalitsusele on antud õigus kehtestada täiendav käibemaksumäär kuni 3% jaekaubakäibest. § 5 aga räägib kohalikest maksudest, mida kohalikud omavalitsused võivad kehtestada lisaks maksukorraldusseaduses ettenähtud maksudele.

A. Käärma

Ma arvan siiski, et see kõlab täpselt sama veenvalt teistpidi.

V. Aron

Asi on selles, et 3% oli praeguse aktsiisimaksu seadusega kindlaks määratud korras täpselt sama väärtus kui 7%. Aga kui see asi nüüd korda saab, siis me võtame maha küll 7%, kuid 3% ei ole meil kuskilt maha võtta. Selle võib kohalik omavalitsus ikkagi täiendavalt kehtestada, sest aktsiisimaksu maksja on tootja. Kui näiteks viinatehas väljastab kaupa, siis tema käibemaks on sealjuures 7%, mitte 10. Ta müüb 7% odavamalt kauba ära, aga seal sees on käibemaks 7%. Kui kaupluses müüakse viina, siis seal tuleb talle juurde 7% käibemaksu pluss 3% kohaliku eelarve käibemaksu.

K. Koha

Ma loeksin ette maksukorraldusseaduse mõned punktid. § 13: Eesti NSV valitsus kehtestab käibemaksu. Punkt 1. Vabariiklikud maksumäärad, maksmise kord. Kohaliku omavalitsuse organ võib kehtestada kohaliku maksumäära. Tähendab, § 5 sätestab, et kui käibemaks on paika pandud, siis ei tohi sellele vald lisaks panna mingit maksu, hobusesabamaksu vms. Aga ta võib täiendavalt panna juurde käibemaksumäära, see on lubatud.

V. Aron

3% oli praegu täpselt sama väärtus kui 7%. Aga edaspidi võib kohalik omavalitsus kehtestada 3% sellele hinnale, millega kaup kauplusesse müügile läheb, millega ta maha müüakse.

K. Koha

Kui me võtame täna vastu selle muudatuse tepaneku, et aktsiisimaksuga maksustatavaid kaupu võib ka käibemaksuga maksustada, siis on 7 + 3 täiesti seaduslik ja ei ole mingit topeltmaksu.

V. Aron

Ma ei ole öelnud, et 3% ei olnud väär. Ma ütlesin, et aktsiisimaksumääras me saime arvestada 7%, mitte 3%, sest kauba müüja, tootja, maksab ju ainult 7%, mitte 10. Kui me oleksime 10% maha võtnud, siis läheks see 3%, mida me kaupluses kinni maksame, näiteks tootja kasumisse. Sea ei ole ju loogiline.

K. Koha

Selle seaduse puhul on ju nii, et meie arvestame riigi seisukohalt 7%-ga, kohalik omavalitsus võib määrata 3%, kuid ei pea määrama. Tartu maakond ei määranud seda, sest me arvutasime tookord välja, et 3% tähendab meie territooriumil hindade tõstmist. Küsimus on selles, et 3% ei pea määrama, see ei ole kohustuslik, aga 7% on riigieelarve seadusega paika pandud määr, kui me riigieelarve seaduse vastu võtsime, siis tegime kuuest protsendist 7%. Selle vastu ei vaidle praegu keegi. Me räägime sellest, kuidas vastuolu kaotada. Seaduseelnõu, mida me täna arutame, ongi mõeldud selleks, et olukorda lahendada.

P. Jermoškin

Lugupeetud hr. Aron! Meile esitatud aktsiisimaksuga maksustatavate kaupade nimekirjas on kõikidel kaupadel ja kaubaartiklidel enam-vähem kindel hind. Mõnevõrra ebaselgeks jäävad aga punktid 4.1 ja 4.2. Nagu teada, on karusnahkade sordivahed küllalt suured ning nende hinnad võivad üsna palju varieeruda. Kas teile ei tundu, et oleks parem kehtestada nende kaupade aktsiisimaks protsentides, kuna on oht, et kindlad maksumäärad – 100 ja 30 rubla – toovad kaasa odavamate karusnahasortide kadumise? Asi on selles, et hõbe- ja sinirebase nahk võib maksta 600, aga ka 300 rbl. Loomulikult on ettevõtjal ja ka ettevõttel kasulik opereerida kallimate nahkadega.

V. Aron

Kõik aktsiisimaksumäärad on kooskõlastatud tootjatega ja siin on arvestatud nende ettepanekut maksustada kõik toornahad ühesuguse määraga. Muidugi, ettevõtte on sellisel juhul huvitatud rohkem tootma kõrgema kvaliteediga nahku, sest müügihind on tal suurem ja maks ikkagi sama, tal on kahjulik toota madala kvaliteediga nahku. Minu arvates peaks see nii olema kõigi tootjate ja kõigi kaupade puhul, et ettevõtte on huvitatud kõrgema kvaliteediga toodangu valmistamisest.

Juhataja

Suur tänu! Ettekandjale rohkem küsimusi ei ole. Pavel Jermoškin tahab täpsustada. Palun!

P. Jermoškin

Ma ei ole selle arvamusega siiski nõus. Asi on selles, et nimetatud karusnahkade kvaliteet oleneb eelkõige esmatootjatest ning neil on seda väga raske reguleerida. Just seetõttu ei taha vastuvõtupunktid võtta ei karusloomakasvatustelt ega eraisikutelt vastu karusnahku, mis kalduvad üsnagi kolmanda sordi poole. Aga ma tean oma kogemustest, et karusnahkade sordilisus varieerub väga laias ulatuses.

V. Aron

Ma ei ole muidugi karusloomakasvatuse spetsialist, aga ma kujutan asja ette niimoodi, et karusnaha hind ei olene üksnes tootjast, vaid ka sellest, kes seda ostab. Nii et hind määratakse ikka kvaliteedi järgi.

Juhataja

Suur tänu! Praegu saadikutel küsimusi ei ole. Kalju Koha! Kas meil on veel kaasettekandjaid?

K. Koha

Ei, rohkem ei ole.

Juhataja

Minule on laekunud üks parandusettepanek. Ma annan selle üle analüüsimiseks ja avan läbirääkimised. Kui sõnasoovijaid ei ole, siis ma pean dialoogi Kalju Kohaga. Kas juhtiv komisjon vajab aega parandusettepaneku analüüsimiseks või võib selle kohe hääletamisele panna?

K. Koha

Lugupeetud juhataja! See parandusettepanek ei puuduta konkreetset seaduseelnõu. Kui lubate, siis ma täpsustan seda härra Uluotsaga, ma ei saa siin tema redaktsioonist aru. Ma usun, et me saame seda töö korras teha.

Juhataja

Nagu ma aru saan, on see teisel lugemisel ainuke parandusettepanek. Kas esimesest lugemisest on jäänud parandusettepanekuid hääletamisele?

K. Koha

Ma märkisin oma ettekandes, et oli kaks ettepanekut, ühte Ülemnõukogu ei aktsepteerinud ja teine ettepanek on realiseeritud otsusena, kuhu härra Uluots praegu tegi parandusettepaneku.

Juhataja

Nii et hääletamisele minevaid parandusettepanekuid meil rohkem ei ole?

K. Koha

Ei ole. Praegu saab panna hääletamisele ainult seaduseelnõu tervikuna.

Juhataja

Mul on siis palve: hästi ruttu selgitada vahekorrad härra Uluotsaga ja seejärel paneme eelnõu hääletamisele. Protseduur näeks välja selliselt: kõigepealt parandusettepanek, siis seadus tervikuna ja sellele järgnev otsus. Sellises järjekorras me paneme nad hääletamisele. Mõlemad vajavad 53 häält.

Ma arvan, Kalju Koha, et võib-olla oleks siiski õigem kohe tulla kõnetooli ja me paneme ta siin koos hääletamisele.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Praegu sai hr. Uluotsaga konsulteeritud. See on aktsepteeritud parandusettepanek, nii et seda hääletamisele ei pea panema.

Juhataja

Sellisel juhul ei ole üldse parandusettepanekuid, mida peab hääletamisele panama. Kolleegid! Kas kellelgi on pretensioone parandusettepanekute suhtes? Kas kõigi parandusettepanekud on arvesse võetud? On võetud arvesse. Aitäh, Kalju Koha! Nüüd ma saan juba üksi hakkama.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 63 saadikut, puudub 41. Selgitan veel kord: kõigepealt pannakse hääletamisele seaduseelnõu tervikuna ja sellele järgnevalt otsuse eelnõu. Parandusettepanekud on arvesse võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus "Eesti Vabariigi aktsiisimaksuseaduse" osalise muutmise kohta? Palun hääletada! 53 häält. Selle ettepaneku poolt on 50 saadikut, vastu 7, erapooletuid on 6. Seadus jääb vastu võtmata. Nüüd me peame pidama nõu Kalju Kohaga, mis teha otsusega. Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Ma palun majanduskomisjoni nimel vaheaega. Ma ei saa siin otsustada, ma tahaksin majanduskomisjoniga konsulteerida.

Juhataja

Kui palju?

K. Koha

Loodan, et 10 minutiga saame hakkama.

Juhataja

Vaheaeg 10 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Istungjärgu töö jätkub. Kohaloleku kontroll. Kohal on 63 saadikut, puudub 41.

Kolleegid! Te mäletate, et me avasime läbirääkimised. Sõnasoovijaid ei olnud ja me läksime kohe parandusettepanekute juurde, otsustamise juurde. Kuna hetkel on tegemist tupikseisuga, siis võib-olla me lubaksime mõned lühikesed sõnavõttud kohapealt. Meil on ära kuulamata ka lõppsõna. Aleksandr Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud eesistuja! Austatud kolleegid!. On kujunenud üsna veider olukord: küsimus oleks nagu kõigile selge, läbirääkimistel ei esine keegi, ent samal ajal ei lähe seadus läbi. Ma vestlesin vaheajal mitme saadikuga, koos istus ka majanduskomisjon. Mulle sai selgeks, et osa saadikuid, küllaldane selleks, et otsustust mõjutada, ei saanud päriselt aru, milles küsimus seisneb, mida pakub majanduskomisjon ning mida kaotab ja mida võidab reavalija, meie kõik

siin. Seepärast ma paluksin, et saadik Koha väga lühidalt, tõesti kolme minuti jooksul seletaks meile võimalikult lihtsalt, mida kaotab ja mida võidab reavalija. Pärast seda võiksimme me taas läbirääkimisi jätkata.

J. Allik

Lugupeetud härra eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Kuna ma olen üks neist saadikutest, kes sellele seaduseelnõule vastu hääletas, siis ma selgitan täpselt, miks ma seda tegin ja mis peaks muutuma, et ma saaksin valitsuse ja komisjoni poolt ettepanud seadusprojektiga nõustuda. Minu arvates oleks vaja teha kaks asja: lahendada ära see 3% küsimus, sest tegemist oli täpselt sama seaduserikkumisega, ühelt poolt siis vabariigi valitsuse 7% ja teiselt poolt kohalike omavalitsuste 3%. Loota, et kohalikud omavalitsused seda parandavad, ei ole muidugi mingit alust. Järelikult, kui me küsimuse lahendame, peame tegema ettekirjutuse ka kohalikele omavalitsustele, et see 3% nendelt kaupadelt maha võetaks. Ja teine küsimus: otsuses peab olema hinnang seaduserikkumisele. Kas või sellises vormis, mis juhib vabariigi valitsuse tähelepanu sellele, et seadust rikkuda ei maksa. Kui need kaks tingimust on täidetud, siis ei oleks mul selle eelnõu vastu midagi, ma hääletaksin poolt. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Palume kõnetooli Kalju Koha!

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Majanduskomisjon pidas nõu ja meil tekkis selline probleem. Härra Gussev jõudis sellest juba ka rääkida. Ma esitasin ettekande, vastasime küsimustele, ühtegi parandusettepanekut seaduseelnõu kohta ei tulnud ja nii me ei saanudki teada, mille vastu oldi. Härra Allik andis nüüd täiendava selgituse, mis tingimustel tema on nõus hääletama poolt, nii et üks seisukoht on teada. Enne ei saanud majanduskomisjon aru, milles on siis küsimus, mida majanduskomisjon peab tegema. Kas see seaduseelnõu, mis praegu on arutusel, tuleb teha ümber? Härra Allikule ütlen vastuseks, et hinnang tuleb. Majanduskomisjon ei võtnud endale kohustust hakata läbi viima juurdlust, kes on süüdi ja kes ei ole süüdi, kuid selle otsuse projekti 1. lõikes on öeldud: teha Eesti Vabariigi Valitsusele ülesandeks kanda aktsiisimaksuga maksustatavatelt kaupadelt vabariikliku käibemaksumäära järgi Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarvesse ebaseaduslikult laekunud summad üle maakondade eelarvesse jne. Nii et sellega on juba ka hinnang antud, kuna räägitakse

ebaseaduslikust laekumisest. Kui see seaduseelnõu on nüüd tagasi lükatud, siis ma paluksin, et härra Miller annaks informatsiooni, mis saab edasi.

Juhataja

Suur tänu! Palume kõnetooli härra Milleri!

R. Miller

Lugupeetud rahvasaadikud! Ma puudutaksin kõigepealt küsimust, mille tõstis üles Jaak Allik, nimelt 3%-list täiendavat maksu nn. kohaliku maksumäära järgi. Kui vaadata Ülemnõukogu otsuse projekti 2. punkti, siis on seaduserikkumise puhul ette nähtud ka see, et kohaliku käibemaksu määra järgi maakondade ja vabariiklike linnade eelarvesse laekunud summad suunatakse elanikele täiendava sotsiaalabi osutamiseks. Nii et kogu see vastuolu puudutab kõigi täiendavalt laekunud summade suunamist sotsiaalabiks elanikkonnale. Edasi küsimus, kas maailmapraktikas on kahekordset maksustamist või mitte. On küll. Seda on Rootsis, kus kasutatakse aktsiisi- ja lisandunud väärtuse maksu, ja samuti Ameerika Ühendriikides, kus kasutatakse aktsiisi- ja müügitaksu. Nii et meil ei ole tegemist mingisuguse erandiga, vaid see on maailmapraktika n.-ö. järgimine ja juurutamine. Mis saab edasi, kui seda parandust vastu ei võeta? Siis tekib küsimus, kas valitsuse määrus käibemaksuga maksustamise kohta muutub tühiseks. See aga tähendaks üle poole miljardi rubla käibemaksu väljalangemist riigieelarve tuludest ja vabariigi valitsus peaks esitama Ülemnõukogule riigieelarve projekti muudatused, et vähendada kulutusi nende summade võrra, või siis leidma võimalusi kuskilt täiendavaid tulusid saada. Aga nii suures summas see muidugi reaalne ei ole. Ma tahaksin veel kord alla kriipsutada, et Ülemnõukogu seaduse lisas esitatud aktsiisimaksumäärasid on vähendatud riigieelarvesse laekuva käibemaksu määrade võrra. Seejuures on kõik maksumäärad kooskõlastatud tootjatega ja arvesse võetud tooraine kallinemist 1. jaanuarist. Juhul, kui me täna ei kehtesta uusi aktsiisimaksumäärasid ja vanad jäävad kehtima, siis tekib tootjatel selline olukord, et osa tootjaid hakkab töötama kahjumiga või nende toodete rentaablus muutub minimaalseks. Sest sisuliselt on neil kõigil aktsiisimaks peal, aga märksa kõrgemate määradega, kui täna on välja pakutud seaduse projekti lisas. See olekski kõik, mis ma tahaksin selgituseks öelda. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, hr. Miller! Võib-olla me loeme selle siiski veel kaasettekandeks ja lubame esitada

ka mõned küsimused. Ma juhin tähelepanu sellele, et reglemendi järgi me laveerime lubatu ja lubamatu piiril. Mart Laar.

M. Laar

Täna härra spiikrit võimaluse eest esitada küsimusi! Lugupeetud härra Miller! Kas ma sain õieti aru, et see pool miljardit käibemaksu tuleks siis ainuüksi nende kaupade pealt, mis on käinud aktsiisimaksuga maksustamise alla? Siis ei pea ju kogu käibemaksu tühistama. Ma arvan, et üks probleem on siin ikkagi selles, et praegu ei ole otsustes ega seaduseprojekti piisava selgusega – vähemalt osa saadikute jaoks – välja öeldud hinnanguid valitsuse tegevusele. Me mäletame väga hästi, kuidas siitsamast kõnetoolist meile kinnitati, et aktsiisimaksu rakendamisel ei maksustata käibemaksuga. Võib-olla härra Allik teeks siis omapoolsed ettepanekud ja me paneksime need hääletusele, et me sellest küsimusest üle saaksime. Mida härra Miller sellest ettepanekust arvab? Aitäh!

R. Miller

Mis puutub kogu käibemaksu äralangemisse, siis tahan veel kord korrata seda, mida härra Aron siitsamast kõnepuldil ütles: kogu käibemaksu, s.o. lisandunud väärtuse arvestamise praktika ja teooria on välja töötatud selliselt, et me ei maksusta üksikuid kaupu, vaid kaubakäivet. Siin tuleb selget vahet teha, senine käibemaks oli maks üksikutelt kaupadelt, aga nüüd on meil käibemaks kaubakäibelt ja üksikuid kaupu kogu kaubakäibest eristada on tegelikult võimatu. Mis puutub hinnangu andmisesse, siis hinnangu andsin ma juba möödunud neljapäeval, kui ma siin saalis esinesin.

I. Hallaste

Austatud juhataja! Lugupeetud härra Miller! Ma usun, et paljudele saadikutele saavad asjad hoopis selgemaks, kui te oleksite valmis või võimelised tooma välja konkreetset hinnatõusud pärast seda, kui kehtestati uued aktsiisimaksumäärad. Just konkreetsete kaupade lõikes koos selle aktsiisimaksuga ja 10%-lise käibemaksuga, mis nüüd juurde tuleb. Mis hakkab maksuma näiteks konkreetset viin, vein, õlu, konjak, šampanja? Šampanja aktsiisimaks on 5.50 pudeli kohta. Kas bensiini, sigarettide ja karusnahkade hind tõuseb või langeb või jääb täpselt samale tasemele? See aitaks kindlasti kaasa otsuse langetamisele. Aitäh!

R. Miller

Konkreetsed hindu mul kaasas ei ole, aga hr. Aron teab vahest konkreetselt, kui palju hinnad vähenevad. Ma ütleksin seda, et kõigil kaupadel, mis seni olid aktsiisimaksuga maksustatud, langeb hind aktsiisimaksu vähenemise tõttu keskel läbi 7%. Kui hr. Aronil on kaasas kaupade konkreetsed hinnad, siis ma palun ... Ei ole kaasas? Aga võib-olla laseme tuua, meil on ju need arvestused majas olemas, see ei võta rohkem aega kui 10 minutit, et asja selgust saaks.

I. Hallaste

Vähemalt meile esitatud andmete järgi sigarettide hinnad tõusevad, sest nende aktsiisimaksu määr tõuseb, kui alkoholi puhul langeb. Kas langeb piisavalt või mitte, seda ma ei oska hinnata, aga teiste puhul isegi tõuseb.

R. Miller

Mul on ettepanek, et härra Aron toimetab veerand tunni jooksul siia kõik hinnad, mis meie majast on võimalik saada. Pärast seda anname siis konkreetse vastuse sellele küsimusele, aga kui on teisi küsimusi, siis ma oleksin nõus vastama.

Juhataja

Suur tänu! Mul on ettepanek, et kuulaksime ära veel kahe saadiku küsimused ning siis katkestaksime ja võtaksime vahepeal teise päevakorrapunkti ning jätkaksime pärast tänasel istungil. Ma juhin teie tähelepanu sellele, et seadus jäi vastu võtmata, küsimus on praegu otsuses. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Hr. Koha täiendus otsusele rahuldab mind täiesti selles küsimuses, mille ma tõstasin. Mul on ettepanek lisada otsusele veel kolmas punkt: teha kohalikele omavalitsusorganitele ettepanek mitte maksustada täiendava käibemaksuga kaupu, mis on maksustatud aktsiisimaksuga. Siis on see kohaliku omavalitsuse asi ja ma ei tea, kuidas ma Viljandi volikogu liikmena hääletan, see oleneb juba rajooni eelarve pingelisusest, on seda raha vaja või mitte. Aga meie viiksime oma töö korrektselt lõpuni, kui me sellise ettepaneku teeksime.

Juhataja

Suur tänu! See parandusettepanek on minu käes, ma panen ta õigel ajal hääletamisele. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud spiiker! Mul ei ole küsimus. Kas ma tohin anda ühe väikese seletuse?

Juhataja

Kuna me oleme pehmelt öeldes ignoreerinud reglementi, siis kannatame selle ka ära.

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid! Möödunud valitsuse infotunnis selgus peaministri sõnadest, et ei ole vist suuremat oponenti valitsusele kui mina, seepärast ei saa mind kahtlustada koostöös valitsusega. Teiseks on see, et ega ma minister Millerit ka eriti ei usu. Ja sellepärast ma konsulteerisin kaubandusminister Ants Laosega ja jõudsin selgusele, et täna Miller ei valeta. (Naer saalis.)

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Kas me oleme nõus katkestama seda teemat ja jätkama veel täna käesoleval istungil? Ma panen selle hääletamisele. Lihthäälteenamusega otsustame, kas katkestame või mitte.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 59 saadikut, puudub 45. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada käesoleva päevakorrapunkti arutelu ja jätkata seda veel käesoleval istungil? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 50 saadikut, vastu 4, erapooletuid on 3. Arutelu katkestatakse.

Eesti Vabariigi seaduse "Erastamise esimesel etapil riiklikku ja munitsipaalelamufondi kuuluvate elamute ja korterite müümise kohta" eelnõu ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Erastamise esimesel etapil riiklikku ja munitsipaalelamufondi kuuluvate elamute ja korterite müümise seaduse kehtestamise kohta" projekti teise lugemise jätkamine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Meil on juba mitu korda katkestatud elamufondi müüki ja erastamist käsitlev seaduseelnõu. Kõik me teame, millise seaduseelnõuga on tegemist. Katkestatud oli teine lugemine. Jätkame ja palume kõnetooli ettekandeks hr. Jüri Reinsoni!

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Pärast viimast seaduseelnõu lugemise katkestamist on komisjon nõustunud veel mõnede parandusettepanekutega, mis on üsna redaktsioonilist laadi ja ei muuda seaduse olemust. Aga eelkõige tahan ma rääkida ühest ettepanekust, mille vastuvõtmine või tagasilükkamine jääb Ülemnõukogu otsustada. Komisjon arvab, et me ei tarvitse seda aktsepteerida. Eelarve-majanduskomisjonile on laekunud haldusreformikomisjoni avaldus: "Meie komisjon uuris riiklikku ja munitsipaalelamufondi kuuluvate elamute ja korterite müümise seaduse eelnõu. Eelnõu arutelul komisjoni 19. veebruari istungil viitasid komisjoni liikmed ridamisi projektis sisalduvatele küsitavustele. Komisjoni lõppseisukoht kujunes järgmiseks:

1. Elamute ja korterite erastamine on enneaegne, kuna kokku leppimata on terves hulgas põhimõtetes, mis määravad erastamisprotsessi suunad.
2. Hädavajalik on eelnevalt jõuda selgusele maa ostu-müügi ja hinnakujunduse suhtes. Vastasel korral jääb lahtiseks hoonetealuse maa omandus.
3. Praeguses olukorras oleks tõenäoliselt ainsaks lahenduseks tõsta üür ekspluatatsioonikulude katte tasemele, doteerides samaaegselt seetõttu põhjendamatult maksuraskustesse sattuvaid elanikke.
4. Elupindade kasutamist reguleerivates seadustes näha ette parandused, mis võimaldavad üürilepingu rikkujatega vajaliku karmusega ringi käia."

Järgnevad parandusettepanekud. Hr. Kamalt laekus ettepanek paragrahvi 4 lõike 5 kohta: asendada "1 m² lõpliku müügihinna kohta" sõnadega "1 m² alghinna kohta". Komisjon ei saa sellega nõustuda.

Pr. Kolossova ettepanek on sama paragrahvi 4 lõige 5 välja jätta. Komisjon ei nõustunud.

Kristlik-demokraatliku saadikurühma ettepanekud. Paragrahv 3 lõige 4: asustamata elamute ja korterite müük toimub ainult oksjoni teel. Komisjon on arvestanud seda osaliselt, mida ma selgitan hiljem, komisjoni ettepanekute lugemisel. Teine ettepanek. Paragrahv 3 lõige 2: lause viimane osa asendada tekstiga "toimub vaid Eesti Vabariigi Valitsuse korraldatud oksjonil konverteeritava valuuta eest." Seda on samuti osaliselt arvestatud.

Hr. Järvesaare ettepanek paragrahvi 4 lõike 7 kohta: "metoodikas võtta elamute ja korterite müümise aluseks nende tegelik maksumus müügi momendil kehtivates hindades, kusjuures tuleb sisse viia paranduskoeffitsient sõltuvalt elamu või korteri asukohast." Majandus-eelarvekomisjon leidis, et see ettepanek ei ühti meie kontseptsiooniga ja me jääme oma juurde. Saadik teeb veel ettepaneku viia täiendava paragrahvina sisse müük 50%-lise soodustusega. See kõlaks nii: "Elamuid ja kortereid müüakse 50%-lise soodustusega 15-aastase tasumistähtajaga. Esimene sissemaks ostu-müügilepingu sõlmimisel peaks olema vähemalt 25% ostja poolt makstavast summast." Kuna see ei haakunud samuti majanduskomisjoni seisukohaga, siis me ei toeta ka seda ettepanekut. Edasi järgneb sellesama punkti täpsustamine. "Juhul, kui kodanik soovib selliselt ostetud korteri või elamu võõrandada enne 15-aastase tähtaja möödumist, siis: a) tasub ta eelnevalt müüjale elamu, korteri maksumuse 100%-liselt; b) tagastab elamu, korteri müüjale, kusjuures viimane tagastab ostjale tema poolt sissemakstud summa, mida on vähendatud kulumi võrra perioodi eest, millal korter või elamu oli kodaniku isiklikus omanduses." Nagu ma juba ütlesin, majanduskomisjon ei toetanud neid ettepanekuid.

Hr. Jaak Allikul on kaks ettepanekut. Paragrahv 4 lõige 6 sõnastada järgmiselt: "Käesoleva seaduse alusel omandatud elamu või korteri võib ostja või tema pärijad müüa vaid kohaliku omavalitsuse organile või ametkonnale, kellele korter kuulus tema erastamise momendil, ning sama hinna eest, millega ta osteti, arvestades amortisatsiooniindeksit ning amortisatsioonitaset ja ümberehituseks ning remondiks tehtud kulutusi." Komisjon ei toeta ka seda ettepanekut.

Paragrahv 4 lõige 7: "Müüdavate elamute ja korterite müügihinna määramise metoodika ja müügi korra kehtestab Eesti Vabariigi Valitsus. Metoodikas võtta elamute, korterite hinna määramise orienteerivaks aluseks nende taastamisväärtus ning arvestada soodustuste tekkimisel ostja ajalist tööpanust Eestis. 1 m² üldpinna algmaksumuse alampiiriks määrata seejuures 50 rbl. ja ülempiiri kujundab tegelik turuhind." Komisjon ei toetanud seda ettepanekut.

Edasi on sisuliselt tegemist härrade Arvo Junti ja Koit Raua ühiste ettepanekutega. Meil on siin kirjas hr. Junti ettepanek, nagu see eelmine kord jäi: lisada omaette paragrahv tagatiste

kohta. Komisjon on seisukohal, et silmas pidades eluaseme suurt tähtsust kodanikele, võivad need tagatised tõepoolest selles seaduses siis konkreetselt olla üles loetletud.

On pakutud järgmist redaktsiooni: "Paragrahv 6. Tagatised. (1) Omandi võõrandamine on lubatud seaduses ettenähtud juhtudel ning Eesti Vabariigi Valitsuse otsusel riiklikeks vajadusteks. (2) Omandi võõrandamise aluseks oleva otsuse võib omanik vaidlustada kohtu teel. (3) Vara võõrandamisel tuleb omanikule hüvitada tekitatud kahjud täies ulatuses ning omaniku põhjendatud nõudmistega arvestades taastada temale samaväärne vara samaväärsetes tingimustes samas või samaväärses paikkonnas."

Ühtlasi leidis komisjon, et hr. Koit Raua ettepanek tagatiste viimase lõike kohta ei haaku seaduse üldise tekstiga. Kohustused ja tagatised kahju tekitamisel on fikseeritud tsiviilõigusega ja me ei pea vajalikuks neid sellesse seadusse lülitada. Võrreldes selle tekstiga, mis teil käes on, on eelarve-majanduskomisjon, arvestades kristlaste ettepanekuid, teinud järgmised muudatused.

Paragrahv 3 lõige 2 sõnastada järgmiselt: "Elamute ja korterite müük teiste riikide kodanikele võib toimuda vaid Eesti Vabariigi Valitsuse nõusolekul ja tema poolt määratud tingimustel."

Paragrahv 3 lõige 4 lisada lõppu lause: "Valitsusel on õigus erandkorras informatsiooni saamise eesmärgil korraldada elamute ja korterite müümiseks oksjoneid, piirates nendes osalejate ringi isikutega, kes vastavad käesolevas lõikes esitatud nõuetele."

Üldiseks selgituseks seaduse juurde lubage mul öelda järgmist. Silmas pidades paljusid vastukajaid nii parlamendis kui väljaspool parlamenti, tahan ma teile öelda, et ei majanduskomisjon tervikuna ega ükski tema liige pole mitte kunagi väljendanud soovi või püüdu teenida elamute ja korterite erastamise seaduse eelnõu vastuvõtmisega raha. Kõik, mis puudutab hinnaprobleeme, on lähtunud komisjonis väljakujunenud seisukohast, et seaduse ees on kõik vabariigi elanikud võrdsed, vaatamata sellele, kas neil on korter või ei ole. Ja ainult see on komisjoni ajendanud langetama selliseid otsuseid hinna kohta, nagu nad siin on fikseeritud. Väited, et me nende nõudmistega takistame erastamisprotsessi ja kohalikel omavalitsustel ning riigiorganitel ei teki võimalust kortereid ja elamuid erastada, on minu arvates ja kogu komisjoni arvates üsnagi hanejalgadel. Kui nad tõepoolest tahavad alustada elamute ja korterite erastamist ja asi jääb raha taha, siis on selles seaduses ju paragrahv, mis võimaldab kortereid ja elamuid müüa järelmaksuga 20-aastase tasumistähtajaga ja korteristja peab esialgu sisse maksma ainult 10%. Samal ajal tahan ma veel kord rõhutada, et võttes selle seaduseelnõu ühel või teisel kujul vastu, läheme mööda üldisest erastamise kontseptsioonist, mida me ei ole veel arutanud. Seepärast peame tegema nii, et kõnealune seaduseelnõu ei looks

takistusi ega piiranguid üldise erastamise aluste seaduse kontseptsiooni vastuvõtmisel. Komisjon leiab, et praegusel kujul seaduseelnõu neid takistusi ei loo. Mul on kõik. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Saadikutel on mõned küsimused. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra Reinson ja lugupeetud kolleegid! Mul on ettepanek. Eile pöördusid minu poole Ametiühingute Keskliidu esindajad, et teada saada, mida see seaduseelnõu sisaldab, kaugel selle arutamise järg on. Selgus, et sellisel suurel ühiskondlikul organisatsioonil ei ole sellest eelnõust vähimatki aimu ja välja pole öeldud ka oma seisukohta. Ma arvan, et niisuguseid asjast huvitatud organisatsioone on teisigi. Eesti elanike seas on selle eelnõu kohta liikumas kõige fantastilisemad kuuldused, ühte kajastas eilne "Päevalehe" artikkel, kes seda juhtus lugema. Seetõttu on mul ettepanek katkestada seaduseelnõu teine lugemine, avaldada projekt koos kõigi variantide ja olulisemate parandusettepanekutega ning majanduskomisjoni ja valitsuse selgitustega ajakirjanduses, korraldada kaks nädalat kestev rahvaarutelu ning jätkata projekti arutamist märtsikuu viimasel istungjärgul. Küsimus ei ole mitte selles, et me peaksime hakkama pensionäride kirju koguma, mis on huvitav, vaid selles, et me saaksime oma valijatega rääkida ja et olulisemad ühiskondlikud organisatsioonid, ametiühing ja teisedki, kes on antud juhul asjast huvitatud pool, saaksid meile välja öelda oma autoriteetsed arvamused. Asjaga on kiire, aga samal ajal üheksa korda tuleb siin tõesti mõõta, enne kui üks kord lõigata. Ma arvan, et üks kuu annaks oodata ja märtsi lõpuks peaks see seadus olema vastu võetud. Aitäh!

J. Reinson

Lugupeetud härra Allik! Ma ei eita, et me võime selliselt talitada, aga ma tahan meelde tuletada mõningaid fakte. Käesolev seaduseelnõu avaldati "Rahva Hääles" 1990. aasta oktoobris rahvaaruteluks, Elamu-kommunaalmajanduse peadirektori aadressil laekus 30 ettepaneku ringis. Tähendab, me ei saa väita, et seda ei ole tahetud rahvaga arutada. Samal ajal tuleb meelde, et ühel istungjärgul tekkis meil siin saalis seesama probleem, et fraktsioonid ikkagi ei ole seda seaduseelnõu arutanud ja võtame aja maha, arutame fraktsioonides läbi ja läheme siis edasi. Selle tulemus on ümmargune null. Me ei eita, et me võime selliselt talitada, ma lihtsalt tahtsin juhtida saadikute tähelepanu sellele, et seaduseelnõu on kord "Rahva

Hääles" aruteluks avaldatud ja see näitab meie rahva üldist suhtumist. Me pühendame nendele asjadele liiga vähe tähelepanu ja ärkame kuidagi liiga hilja.

Juhataja

Suur tänu! Ma juhin tähelepanu, et praegu esitatakse küsimusi. Läbirääkimised järgnevad. Nikolai Aksinin.

N. Aksinin

Lugupeetud ettekandja! Ma tahaksin esitada küsimuse nii saadikurühma "Võrdsete õiguste eest" kui ka suure arvu Suure Isamaasõja veteranide nimel, keda on vabariigis 23 000 ja kelle arv 5–6 aasta pärast puhtfüüsilistel põhjustel järsult kahaneb. Mul on siin üleliidulise veteranide nõukogu poolt seadusandliku algatuse korras välja töötatud otsuse projekt, mis on saadetud kooskõlastamiseks ka meie vabariiki. Selles on ettepanek, et Suure Isamaasõja veteranidele ja invaliididele antaks korterid ilma igasuguste järgnevate soodustusteta tasuta eluaegseks kasutamiseks. Viie aasta pärast need korterid valdavalt tagastatakse riigile. Palun fikseerige see küsimus kindlasti otsuses! Ma esitasin selle ettepaneku "Võrdsete õiguste eest" saadikurühma nimel ka kirjalikult. Seltsimehed! Lugupeetud kolleegid! See on väga paljude invaliidide palve. Pöördun sellega teie kõigi poole. Tänan tähelepanu eest!

J. Reinson

Tahaksin sellele teie ettepanekule kohe käigult vastata, kuna komisjon on analoogset küsimust juba arutanud. Meile laekus ka üks selline ettepanek, kus tehti ettepanek anda nendele inimestele, kellele kuulunud elamispind sõjas hävis, praegu nende käes olevad korterid tasuta. Ma näen siin tõepoolest analoogiat sõjaveteranidega, Afganistani veteranidega. Me leidsime aga, et selliste sõjakahjude hüvitamine ja soodustuste loomine sõjaveteranidele ei ole selle riikliku ja munitsipaalalamufondi erastamise seaduseelnõu küsimused.

Juhataja

Suur tänu! Ma palun tungivalt, kolleegid, esitagem praegu küsimusi, kui me millestki aru ei saanud. Läbirääkimised jätkuvad. Kas seda teemat katkestada või mitte, otsustab Ülemnõukogu siis, kui on laekunud vastav ettepanek. Heldur Peterson.

H. Peterson

Kuidas te arvate, kas korterite müümisel on piisavalt arvestatud korteri asukohta, seda, kas see asub äärelinnas või kesklinnas? Esimeseks märtsiks on valmimas maaseadus, kas ei peaks teatud mõttes arvestama ka maaseadusest tulenevat, sest see käsitleb kogu maafondi? On ju teada, et kesklinnas maksab maa-ala teinekord mitu korda rohkem kui sellel paiknev maja. Seda peaks rohkem diferentseerima näiteks Mustamäe või Lasnamäe puhul.

J. Reinson

Ma olen ettepaneku esitajaga täiesti nõus. Komisjon on seda küsimust arutanud ja leidnud, et komisjoni poolt pakutav hinnamääramise mehhanism võimaldab asukohast tingitud erinevusi arvestada.

M. Ahven

Austatud juhataja! Austatud ettekandja! Nagu mulle küsimuste ja parandusettepanekute järgi tundub, ei ole ka teised vist aru saanud, mis on selle seaduse lõppeesmärk. Kas me tahame inimese käest raha kätte saada või tahame kasvatada neis peremehe- ja kodutunnet? Selle eesmärgi täpsustamine annaks seadusele täpsema kontseptsiooni. Praegu ühed võitlevad ainult selle eest, kuidas rohkem raha saada. Teine küsimus: kas komisjonil on andmeid samade protsesside kohta teistes riikides? Majanduskomisjoni inimesi ei olnud ameeriklaste korraldatud sümposiumil, seal räägiti alles hiljaaegu Ameerika Ühendriikides tehtud erastamise katsest, mis suures osas läbi kukkus. Aitäh!

J. Reinson

Kahtlemata on seaduseelnõu eesmärk alustada riikliku ja munitsipaalendamufondi erastamist. Kõige kergem oleks seda saavutada, kuulutades homsest päevast kõik korterid nende üürijate omanduses olevaks. Niimoodi jõuaksime kõige kiiremini tulemuseni, mida me taotleme. Komisjon leiab, et siin on suur vastuolu, millest me ei saa mitte kuidagi mööda. Õigemini, saaksime mööda, kui Ülemnõukogu võtab vastu sellise otsuse, et meie ei ole kohustatud seadusandjatena käituma kõigi vabariigi elanikega ühetaoliselt. Tähendab, sisu on selles, kes saab ja kes ei saa. Kui me väidame, et elanikkonda, töötajaid on aastate jooksul röövitud, nad ei ole saanud oma tööpanuse eest väärilist kasu ja selle raha arvel on tehtud riigieelarvest kõikvõimalikke kulutusi, kaasa arvatud riikliku elamufondi rajamine, siis ma pean teile meelde tuletama, et maksu maksavad kõik elanikud, olenemata sellest, kas neil on riiklik

korter, kooperatiivkorter või individuaalelamu, ühtmoodi ja sellest lähtudes oleks neil ka ühesugune õigus korterite erastamisel.

Teine küsimus. Kas meil on informatsiooni, kuidas neid protsesse on püütud reguleerida teistes maades? Praegu meie komisjonil seda informatsiooni ei ole, aga aprillikuu jooksul me loodame saada privatiseerimise üldistes küsimustes üsna mahukat infot, kuna siis toimub selles küsimuses tähtsaid rahvusvahelisi üritusi, kus me tahame osaleda.

N. Aksinin

Lugupeetud ettekandja! Ma tahan teile öelda, et ma pole mitte nahaalne inimene, vaid lihtsalt järjekindel ning seetõttu mind teie vastus ei rahuldanud. Minu küsimus oleks: kui privatiseerimine ja sellega seonduv veteranidele soodustuste andmine ei kuulu teie ega parlamendi kompetentsi, siis kelle funktsioon see on? Teine küsimus: kas te üldse olete lugenud seda NSV Liidu Ülemnõukogus arutusele tulevat seaduseelnõu ning osalenud selle korrigeerimises? Tänan!

J. Reinson

Hr. Aksinin! Ma ei öelnud, et meie ülesanne ei ole neid soodustusi määrata vms. Kahtlemata on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu määrata, kas anda veteranidele ja teistele sõjakahjude läbi kannatanutele need korterid, aga mitte selle seaduseelnõuga. Me peame lähtuma ühest: seaduseelnõu peab olema võimalikult täpne ja seda ei maksa koormata kõrvaliste ülesannetega. Mis puudutab teist küsimust, siis mina ei ole mainitud seaduseelnõu väljatöötamisel osalenud ja minu teada ükski teine majanduskomisjoni liige ka mitte. Mina näiteks ei ole seda projekti meil majanduskomisjonis üldse näinud.

I. Fjuk

Lugupeetud ettekandja! Ma tahtsin küsida ühe küsimuse, aga pean nüüd esitama kaks, sest minu meelest Mati Ahven ei saanud vastust. Ta küsis, mis on korterite privatiseerimise eesmärk, ja te vastasite, et eesmärk on erastamine. Need on ju üks ja sama asi. Ma küsiksin, miks siis tahetakse erastada. On see raha- või peremeheküsimus?

Teine küsimus: kas on mõeldud motivatsioonile, mis erastamise käivitaks? Asja ees, teist taga ei hakka ju inimesed raha andma, et seda korterit, kus nad elavad, kätte saada. Aitäh!

J. Reinson

Lugupeetud hr. Fjuk! Võib-olla ma tõesti ei väljendunud piisavalt täpselt. Korterite privatiseerimise eesmärk on saada riiklikule, nimetule omandile konkreetne omanik. Ma juhtisin ainult tähelepanu, et selle eesmärgi saavutamise teedel varitsevad meid ohud ja vastuolud ning et kõige kergem oleks muidugi, kui võiksite korterid inimestele lihtsalt anda. Teine küsimus puudutas motivatsiooni. Motivatsiooni kohta oleme selle seaduseelnõu arutusel algusest peale rääkinud üürist. Peamiseks motivatsiooniks saab olla üüri viimine tegelike kulutuste tasemele ja elamu-kommunaalmajanduse kahjumite mittekatmine riigieelarvest. Peremehed otsiksid siis ka võib-olla võimalust neid kulutusi oluliselt vähendada. Teine motivatsioon, mis meil tahes-tahtmata praegu ilmneb, on katteta raha paigutamine millessegi mõistlikusse.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid! Reglemendi järgi tuleb vaheaeg. Täname praegu Jüri Reinsonit ja jätkame pärast vaheaega kell 12.20.

V a h e a e g

Juhataja

Kohaloleku kontroll. Kohal on 62 saadikut, puudub 42. Kolleegid! Tänapäev on selle poolest küll eriskummaline, et väga raske on püsida reglemendi piires. Lubame võib-olla veel mõned kõrvalekalded, kuid kindlalt sellise teadmisega, et see ei loo pretsedenti, reglement kehtib ja me peame teda austama. Kuid on asjaolusid, mis kõrvalekaldeid õigustavad. Mul on palve, suhtugem sellesse suuremeelselt! Praegu me veel päevakorra juurde ei lähe.

Tundub, et meile sõbralike maade parlamentide delegatsioonide vastuvõtuga seostuv on kunstlikult keerukamaks tehtud. Ma tahaksin veel kord rõhutada, et meie, kes me oleme võtnud välisdelegatsioonide vastuvõtu organiseerimise oma peale, ei pidanud silmas seda, et olete ametnikud, riigiametnikud, vana hea mälestuse järgi ametiühingu aktivistid, kellele antakse ülesanne kätte ja saadetakse uksest välja. Teie, lugupeetud kolleegid, esindate Eesti Vabariiki, olete Eesti Vabariigi kõrged rahvaesindajad. Teie jaoks ja teie heaks töötab aparaat, nii hästi või halvasti kui see meil välja kukub. Ärge oodake ülevalt poolt mingeid juhtnööre ja korraldusi, kust algab ja kus lõpeb teie missioon. Te ise esitate oma ettepanekud, kui soovite, siis isegi nõudmised. Loodetavasti minu selgitus aitab mõista sellele probleemile lähenemise

viisi. Ja ma paluksin nüüd erandkorras kõnetooli ka välisministeeriumi esindaja, kes annab veel lisaselgitusi.

A. Tiiman

Olen Ago Tiiman välisministeeriumist ja tegelen välisvaatlejatega.

Küsimus pole mitte niivõrd tehniline, kuivõrd protokolliline. Kuna vaatlejatena tulevad siia väga paljud välismaa parlamendiliikmed, siis oleks väga meeldiv, kui me vastame sama tasemega, s.t. saatjad on meie Ülemnõukogu liikmed. Pange palun kirja need telefonid, kust saab kõikvõimalikku infot. Riigikantselei telefonil 606 220 saate tellida auto, kui mõni delegatsioon tahab teha pikemat reisi mööda Tallinna või Tallinna lähistel. Kui keegi soovib sõita maakondadesse, siis on vaja oma soovist teatada telefonil 602 533, see on staabi number "Olümpia" hotellis. Staap võtab ühendust maakonnavalitsusega, sealt saadetakse välja auto ning maakond võtab kogu delegatsiooni ülalpidamise enda peale. Kindlasti oleks soovitav, et vastutav isik meie Ülemnõukogust läheks kaasa. Välisministeeriumis on kaks kontakttelefoni. Esimesena neist – 606 330 – on minu enda oma ja teine – 606 427 – härra Enn Liimetsa, välisvaatlejatega tegeleva komisjoni aseesimehe telefon. Minu poolt kõik. Aitäh tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu!

A. Tiiman

Tõlgid tulevad kõik staabi poolt.

Juhataja

Loodetavasti rohkem küsimusi ei ole. Esialgsed lahkarvamused võisid tekkida lihtsalt sellest, et meie kogemused on teistsugused. Saadikud ei osanud mõelda, et nad on siiski kõigepealt Eesti Vabariigi kõrged rahvaesindajad. Suur tänu!

Kolleegid! Kuna mul on veel üks analoogiline probleem ja aeg surub peale, siis ma palun, et me lahendaksime ka selle ruttu ära ja seejärel läheksime päevakorra juurde. Minu poole on väga kiire kirjaga pöördunud rahvadiplomaatia ühingu aseesimees Riina Lõhmus. Ma loen kirja ilma kommentaarideta ette ja ootan, et saal teeb siis oma ettepanekud.

"Sügavas lugupidamises teie toetuse ja abi suhtes, mida olete osutanud Taani mitmete organisatsioonide algatusele toetada neile võimalikes piirides Balti riikide iseseisvustootlusi,

pöördume teie poole asjatundliku nõu saamiseks seegi kord. Taani haridus- ja ametiühinguorganisatsioonide ühistööna valmis projekt konverentsi "Baltikum 91" korraldamiseks. Kirjale lisatud koopia Eesti Rahvadiplomaatia ühingule saabunud teleksist selgitab põhjalikult ürituse üksikasju. Pöördume teie poole palvega leida Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liikmete hulgast rahvasaadik, kes oleks teie arvates sobiv isik esindama Eesti Vabariiki nimetatud konverentsil. Väljasõit Taani toimub 2. aprillil. Konverents leiab aset 3. aprillil ning 4. aprillil pöörduvad kolme Balti riigi parlamentide esindajad koos kolmeliikmelise delegatsiooniga Taanist kolmepäevasele marsruudile läbi Tallinna, Riia ja Vilniuse, et tutvustada konverentsil kõneldut ning anda üle Taani üldsuse toetuskiri Balti riikide iseseisvustootlustele. Arvestades Ülemnõukogu suurt töökoormust, ilmutab Eesti Rahvadiplomaatia Ühing koostöös Läti ja Leedu rahvadiplomaatia ühingutega valmisolekut osutada abi ürituse tehniliseks korraldamiseks Balti riikides 4.–7. aprillini, juhul kui peate seda vajalikuks. Kui aga leiate, et meie ühingute edaspidine osalus ettevalmistamises on liigne, piirdume palvega, et nimetate Eestit esindava isiku nime, et saaksime otsekohe saata Taani partneritele edasi tema andmed, kutse viisa taotlemiseks." Minult paluti vastust kella 12-ks. Ma palun, ärme seda kommenteerime, kõik te saite aru, milles asi on. Tehke see töö saalis ära ja esitage nii ruttu kui võimalik oma ettepanekud.

Kuna me oleme juba niikuinii reglementi ignoreerinud, siis anname veel kord enne päevakorra juurde minekut võimaluse esineda härra Grigorjevil.

P. Grigorjev

Lugupeetud kolleegid! Me oleme edukalt lõpetamas järjekordset istungjärku ning peagi sõidame laiali oma kodudesse. Seal ootab meid ees meie endi poolt tühistatud püha – 8. märts, rahvusvaheline naistepäev, mida nüüd tähistatakse tähtpäevana. Arvan, et kõigest hoolimata pole meie armsad naised kaotanud ei oma sarmi ega tähtsust meie elus. Arutasime kaua seda asja rahvussuhete komisjonis ja "Virumaa" saadikurühmas ning otsustasime, et meie naiskolleege tuleb siiski naistepäeva puhul õnnitleda, soovida neile ning nende kaudu kõigile meie vabariigi naistele õnne, kordaminekuid ja tervist ning seda, et nad aitaksid meil korda saata suuri riiklikke tegusid. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, kolleegid, kannatlikkuse eest! Me jätkame päevakorraga. Mul oleks palve, et kuulame ära ettekanded, mis käivad korterite erastamise seaduseelnõude juurde, ja siis

otsustame katkestamise küsimuse. Peale selle on meil kohustus naasta täna veel aktsiisimaksu seaduse muudatuse juurde. Ma palun uuesti kõnetooli härra Jüri Reinsoni!

G. Israeljan

Lugupeetud ettekandja! Vastake palun sellisele küsimusele! Kas riigi või kohaliku omavalitsuse omandiks on ka ettevõtete ja asutuste omand, kes on korterid välja maksnud juba nende ehitamisel ning andnud nad üle nende organite haldusse? Tänan!

J. Reinson

Lugupeetud härra Israeljan! Et sellele küsimusele täiesti ammendavat vastust anda, oleks vaja täpselt teada, kuidas nad on üle antud. Kui nad on üle antud eksploateerimiseks, siis on selge, et nad on ettevõtte omand. Niipalju kui mina tean, on nad antud bilansist bilanssi. Sel juhul omandivorm muutub ja nad ei ole ettevõtete omanduses.

J. Telgmaa

Lugupeetud ettekandja! Kui te vastasite selle seaduse eesmärkide kohta, siis tõite välja kaks põhilist eesmärki. Esimene oli vabastada riik ülearustest kulutustest, mida ta praegu teeb elamufondi korrashoiuks ja eksploatatsioonis hoidmiseks, ning anda need kulutused inimeste endi kanda. Teine eesmärk oli, et riik saaks inimeste käest raha kätte, kui nad korteri ära ostavad. Ma küsiksin nüüd niimoodi: kas komisjon on arutanud seda asja ka selle kandi pealt, et kahte niisugust eesmärki täitvat seadust ei võta rahvas lihtsalt vastu? Ta ei võta enda kanda neid kohutavalt suuri kulusid, mis kaasnevad käest ära lastud paneelilamute eksploatatsioonis hoidmisega, ega hakka neid elamuid välja maksma. Kas komisjon on mingisuguse utopia küüsis ja arvab, et inimesed võtavad vabatahtlikult need asjad vastu? Sellel rajaneb ka Jaak Alliku loogika, et privatiseerimine läheb läbi ainult siis, kui võetakse üks neist eesmärkidest. Kas komisjon on asja sellest aspektist tõsiselt arutanud? Tänan!

J. Reinson

Austatud küsija! Kõigepealt täpsustaksin, et ei mina siin puldis ega ükski komisjoni liige pole öelnud, et komisjoni eesmärk on raha saada. Kust te selle väite võtsite, andke andeks, ma ei tea. Ka ei öelnud ma, et komisjoni eesmärk on vähendada riigieelarvelisi kulutusi kommunaalkorteritele. Esimesele kohale seadsin ma konkreetsele korterile, elamule omaniku saamise, kes oma heaperemeheliku suhtumisega võimaldaks neid kulutusi vähendada. Tahan veel kord rõhutada: hinna puhul on lähtunud ainult sellest, et kõik elanikud, vaatamata sellele,

kas neil on riiklikku elamufondi kuuluv korter või ei, on selle seaduse ees võrdsed nagu iga teiseigi meie poolt vastuvõetava seaduse ees.

V. Jermolajev

Lugupeetud ettekandja! Kas teil on ettekujutust, kes on selle niinimetatud riikliku elamufondi ehitamise eest maksnud? Kas komisjonil on sellest ettekujutust? Küsimus on tingitud sellest, et ettevõtted on põhimõtteliselt selle elamufondi ehitamise juba kinni maksnud. Seda esiteks. Teiseks on tasumine osaliselt toimunud ettevõtete kasumist moodustatud, seega nende ettevõtete töötajate poolt loodud sotsiaalse arengu fondi arvel. Tuleb välja, et nad on maja juba välja maksnud, linnatäitevkomitee või antud juhul omavalitsus pole selle maksumusse andnud kopikatki. Ja nüüd siis on need ettevõtted sunnitud ise või oma töötajate kaudu maksma selle elamispinna eest teistkordselt. Kelle omand see siis ikkagi on, mitte faktilise seisuga järgi, vaid sisuliselt? Need korterid on ju välja makstud ja me püüame panna inimesi maksma nende eest teistkordselt. Täna!

J. Reinson

Kui küsija peab silmas kogu riikliku elamufondi elamuid, siis ma ei saa hästi aru. Kui te peate silmas neid elamuid, mis on ehitatud ettevõtte vahenditega ja mis ettevõtted on üle andnud kohaliku omavalitsuse bilanssi, siis oleks vastus järgmine. Me ei saa tagantjärele taastada seda pilti, mis motiividel need elamud üle anti. Komisjon ei saanud ka Kommunaalameti seisukohta, mille järgi elamud on üle antud selleks, et vabaneda suurest kommunaalkahjumist. Siin võib võrduseks tuua need ettevõtted, kelle bilansis olid hooned ja kes pidid pidevalt kandma miljonitesse ulatuvaid kommunaalkahjumeid.

N. Zahharov

Nagu teada, on elamispinna erastamine seotud teatud säästudega, elanike võimega seda elamispinna osta. Kas komisjonil on ülevaade hoiuste keskmisest suurusest ja nende üldmahust ning kõigi elanikekategoriate keskmistest hoiustest? Sel juhul võiks neid kortereid erastada orienteeruvalt esimese kahe-kolme aasta jooksul.

J. Reinson

Komisjonil puudub detailne analüüs, kui paljudel elanikekategoriatel raha on. Küll on aga komisjonil teada hoiuste üldsumma, mis ei ole üldse adekvaatne rahva käes oleva rahaga.

Kuid seda seadust tehes ei lähtunud komisjon konkreetselt ka sellest rahahulgast, mis on rahva käes.

Juhataja

Suur tänu! Viktor Jermolajev, teine küsimus.

V. Jermolajev

Ma pidasingi silmas nii ühtesid kui teisi elamuid. Asi on selles, et ametkondlik elamispind, millest te rääkisite, on tõepoolest ehitatud ettevõtete rahaga ning üle antud omavalitsustele. Kuid osamaksudega ehitatud elamispind maksti samuti kinni ettevõtte rahast. Kujutagem ette sellist pilti, et mingi loomeliit ehitab oma rahaga maja, annab selle omavalitsusele üle ning on sunnitud pärast oma liikmete jaoks välja ostma. Nagu näete, on siin tegu paradoksiga. Seoses sellega on mul küsimus. Me jõudsime juba selgusele, et nii osamaksuga kui ka ametkondliku pinna ehitamiseks teeb ettevõtte kulutusi oma kasumist. Sel juhul jääb aga selgusetuks, miks neid rahasid ettevõttele või tema töötajatele tagasi ei maksta, vaid hoopiski mujale suunatakse. Põhimõtteliselt me siis maksame raha välja sellele, kes pole seda elamispinna ehitamiseks kulutanud. Kuidas sellega jääb?

J. Reinson

Ma püüan veel kord vastata. Oma otsust langetades lähtus komisjon sellest, et ehitasid tõepoolest oma kasumist, kuid nad hoidsid ka oma kasumit kokku, suunates kommunaalmajanduse kahjumi linnakassa arvele. Muidugi võiks siin palju vaielda, kuidas meie ettevõtete kasumid on kujunenud. Meie hinnamehhanism ja majandusmehhanism tervikuna ei ole üldse olnud sellised, et kõigi ettevõtete tulemused oleksid sõltunud nende töötajate panusest. Lõpptulemused kujunesid hoopis teiste tegurite mõjul.

Juhataja

Suur tänu, härra Reinson! Tundub, et küsimusi ei ole. Me kuulame veel ära härra Sanderi kaasettekande. Enne seda on mul üks kooskõlastus Ülemnõukoguga. Paistab niimoodi, et kõigi heakskiidul hakkab taanlastega tegelema härra Mart Laar, nii et laseme teatada Mart Laari nime. Ja nüüd anname sõna härra Jüri Sanderile.

J. Sander

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud saadikud! Ma ütleksin kõigepealt paari sõnaga oma arvamuse nende komisjoni seisukohtade kohta, mida siin äsja tutvustati. Põhimõtteliselt on Kommunaalamet nendega nõus ja toetab neid. Kuid on kaks põhimõttelist erinevust ja selles osas ma tahaksin jääda n.-ö. valitsuse seisukohtade ja ettepanekute juurde. Esimene on see, et seaduse järgi võivad elamute-korterite omandajateks olla Eestis vähemalt 10 aastat elanud üksikisikud. Ja teine moment oleks rõhutada, et elamute ja korterite müügihinna määramise meetodika ja müügikorra kehtestab Eesti Vabariigi Valitsus. Meetodikas tuleb võtta elamute ja korterite hinna määramise orienteerivaks aluseks nende taastamisväärtus. Mulle tundub, et kogu tänane poleemika puudutabki just seda müügihinna määramise meetodikat ja sellest ka need erinevad arvamused ja küsimused. Kuna siia nagu ei ole meetodikat lisatud, siis on võib-olla tekkinud usaldamatus, et võib-olla valitsus kehtestab pärast sellise meetodika, mis ei ole Ülemnõukogule vastuvõetav. Sellepärast peaksid võib-olla olema mõned põhimõttelised suunised meetodika koostamiseks. Kui sellest, mis ma siin valitsuse ettepaneku kohta ütlesin, jääb väheks, siis oleks ehk üldsusele arusaadavam kasutada hr. Järvesaare ettepanekut. Tema soovib võtta meetodikas elamute ja korterite müümise aluseks nende tegeliku maksumuse müügi momendil kehtivates hindades, kusjuures sisse tuleb viia paranduskoefitsient sõltuvalt elamu-korteri asukohast. Siia peab võib-olla veel lisama, et kahtlemata tuleb arvestada elamute ja korterite kulumist, ja kui vaja, siis veel täiendada seda. Teine variant on, et kui täna selle seaduse arutamine peatatakse, antakse mingi tähtaeg ja siis koostatakse meetodika, mis vaadatakse läbi ja kiidetakse heaks, kui kõik küsimused on läbi vaieldud. Ma arvan, et see vahest ei sobi, kui Ülemnõukogu hakkab lausa meetodikat kinnitama. Kuid need põhimõtted peaksid paigas olema. Eelkõnelejale esitati mitu korda küsimusi selle kohta, et mida ikkagi taotletakse. Kommunaalamet on oma ettepanekutega algusest peale taotlenud seda, et elamud ja korterid saaksid omaniku. See peaks tulema ka sellest seadusest välja. Komisjon toetab sama põhimõtet, aga tema ettepanekust see välja ei tule. Kui aga tahetakse turuhinnaga müüma hakata, siis nähtavasti ei taotleta omaniku leidmist, vaid tahetakse ikkagi raha saada. Hr. Järvesaare ettepanekut rõhutasin ma sellepärast, et seal on selgelt kirjutatud välja: tegelik maksumus müügi momendil. Sisuliselt on see sees nii valitsuse kui ka eelarve-majanduskomisjoni ettepanekus, kuid ta on sõnastatud majanduskeeles ja esimesel lugemisel ei saa tavaline kodanik sellest võib-olla aru. Nii et see tuleks ehk lihtsamalt välja öelda. See oleks minu poolt kõik.

Juhataja

Suur tänu! Millised oleksid küsimused hr. Sanderile? Toomas Kork.

T. Kork

Hr. Sander! Võib-olla siiski täpsustaksite. Mulle jäi natukene arusaamatuks, millises punktis millised muudatused teil konkreetselt on. Te ütlesite, et nii võiks olla, naa võiks olla, nii oleks parem ja naa oleks parem, aga kuidas see tekstis on? Me peame hääletama ju seaduse teksti.

J. Sander

Ma ütlesin, et nõustun üldiselt nende ettepanekutega, kuid jään kahe valitsuse ettepaneku juurde ja selles osas ei toeta eelarve-majanduskomisjoni ettepanekuid.

J. Allik

Lugupeetud härra ettekandja! Ma arutasin töö käigus härra Reinsoni komisjoniga üht parandust, mis on jäänud välja. Mind huvitab valitsuse seisukoht selles suhtes. On teil seaduse projekt käepärast?

J. Sander

On küll.

J. Allik

See on paragrahv 6 lg. 4, kõige viimane punkt. Kas valitsus oleks nõus, kui sealt jääksid välja esimesed kolm sõna ja kui me fikseeriksime nii: ettevõtete, organisatsioonide omavahendite arvel ehitatud elamute ja korterite müügist laekunud summad lähevad neisse ettevõtetesse, organisatsioonidesse. Tähendab, mõeldud pole mitte ainult ametkondlikku pinda, vaid kogu pinda, mis on ettevõtete ja organisatsioonide omavahenditega loodud. Kui ettevõtte või organisatsioon selle erastab, siis ta saab selle raha tagasi.

J. Sander

Ma toetan siin komisjoni ettepanekut ja seisukohta. Need, mis on üle antud kohalikele omavalitsustele, on täna riigi elamufond ja raha peab ka sinna laekuma. See, mis on ametkondlik elamufond ja mis täna sinna kuulub, pannakse paika selle seadusega.

J. Allik

Sel juhul langevad välja kõik need majad, mis olid koopereerumise korras ehitatud. Munitsipaliteet koopereeris ettevõtelt, organisatsioonidelt raha, ehitas maja valmis ja praegu on see munitsipaliteedi või riigi elamufond, ta ei kuulu sellele ettevõttele. Küll aga kehtib ka praegu, et kui see korter vabaneb, siis jääb see samale asutusele edasi, aga on ikkagi riiklikus elamufondis.

J. Sander

Tagantjärele on väga raske selgeks tegema hakata, mis vahenditega need ettevõtted koopereerimise korras ehitamisest osa võtsid, kas nad tegid seda oma arengufondist või riiklike vahenditega. Siin tuleks juba detailselt hakata selgitama. Kuna see on kõik toimunud väga pika aja jooksul, siis tekib kindlasti väga palju vaidlusküsimusi, nii et siin peaks vahest mingi selgem ja lihtsam otsus olema.

A. Gussev

Öelge, palun, kuidas valitsus suhtuks sellesse, kui Ülemnõukogu saadikud, hoolitsedes oma valijate õiguste ja heaolu eest, teeksid ettepaneku kinnitada see seadus koos ehitatud riiklikku ja munitsipaalfondi kuuluvate majade ja korterite müümise metoodikaga? Tahtmata solvata valitsust, pean ma ütlema, et meid hämmastas mõnevõrra, et te Ülemnõukogu selja taga ajate hoopis teisi asju. Kuidas te suhtuksite sellesse, kui üheaegselt võtta vastu seadus ja kinnitada see metoodika?

J. Sander

Oma ettekandes ma niisugust mõtet ka väljendasin, et metoodika võiks heaks kiita. Kas Ülemnõukogu hakkab metoodikat kinnitama, on muidugi tema enda otsustada, aga siis läheb seadusandlus küll väga keerukaks. Igasuguste muudatuste sisseviimine tuleb tulevikus siis ainult Ülemnõukogus otsustada, ka kõige väiksemad täpsustused, mis aja jooksul vajalikuks osutuvad. On selge, et kui see metoodika ka alguses väga hea paistab, siis tegelik elu nõuab kindlasti juba lähiaegadel korrektiivide tegemist. Seepärast ma arvan, et kinnitamine ei oleks võib-olla vajalik, aga eelnev läbi arutamine ja hinnangu andmine sobiks küll. Sisuliselt te ju praegu siin metoodikat arutategi.

S. Sovetnikov

Lugupeetud hr. Sander! Kas te ei pea siiski võimalikuks paragrahvi 3 punktis 1, kus on öeldud, et elamute ja korterite ostmise õigus on eraisikutel, kes on siin elanud vähemalt 10 aastat, seda tsensust alandada? Me oleme juba arutanud valijate registri seadust, kus tunnistame valimistsensuseks 3 aastat. Kui inimene on alaliselt sisse kirjutatud, elab selles korteris, miks siis mitte talle seda õigust anda? Ja kas te peate võimalikuks, et edaspidi, kui võetakse vastu kodakondsusseadus, oleks kõigil, olenemata siin elamise ajast, elamute ja korterite ostmise õigus? Tänan!

J. Sander

Miks pakkus valitsus välja 10 aastat? Siin on mitu momenti. Esiteks, praegu peab elamispinna taotlejate n.-õ. elamistsensus olema ka 10 aastat. Samuti kehtib see punkt kõigi nende korterite ostmisel, mida müüakse uutes majades, sellega me juba nagu automaatselt likvideeriksime korterijärjekorra olulise vajaduse momendi. 10-aastane tsensus on läbi jooksnud teistest privatiseerimisseadustest, näiteks teenindusobjektide puhul. Ma arvan, et esimesel etapil praegu seda tsensust ära kaotada ei ole õige. Võib-olla jõutakse selleni siis, kui tõesti selgub, et elanikkond ei võta seda seadust vastu ja kortereid ostetakse vähe. Siis on muidugi vaja need muudatused teha, nagu ma juba rääkisin, tuleb seda määrustikku nähtavasti tulevikus pidevalt täiendada, ta peab eluga kaasas käima. Aga praegu ma selle tsensuse ärajätmist ei pea õigeks. Ja see on ka valitsuse seisukoht.

J. Jõerüüt

Härra eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab sama teemat, mida käsitles Jaak Allik oma küsimuses. Ma küsin väga konkreetselt, lihtsalt muidu tekib siin arusaamatus. Kuidas on sõnastatud teie käes olevas, teie arvates lõplikus variandis paragrahvi 6 lõige 4?

J. Sander

"Ametkondlikku elamufondi kuuluvate ettevõtete ja organisatsioonide omavahendite arvel ehitatud ja ehitatavate elamute ja korterite müügist laekunud summad kantakse nende ettevõtete ja organisatsioonide arengufondidesse."

J. Jõerüüt

Suur tänu! Ma väidan, et sellest ongi tekkinud segadus, sest eelmisel arutlusel on majanduskomisjon pakkunud välja juba selle lõigu alguse uue sõnastuse. Asi on selles, et üks parandus on eesti keeles öeldes kaduma läinud. Sellest minu ja härra Alliku pretensioonid.

J. Sander

Minul teist varianti ei ole.

Juhataja

Me selgitame seda koos härra Reinsoniga. Suur tänu! Rohkem küsimusi ei ole. Peame enne läbirääkimiste algust nõu. Kas härra Reinson võiks selgitada seda küsimust, mille Jaak Jõerüüt ja Jaak Allik tõstasid? Kuulame selle kõigepealt ära.

J. Reinson

Lugupeetud kolleegid! Teile praegusel istungil esitatud seaduseelnõu ja tehtud parandusi tuleb lugeda nii, et seda teksti, mis teile eelmine kord kätte jagati, tuleb vaadata tema algsel kujul, ja kõik parandusettepanekud, mis on laekunud ja mida komisjon arutas, on teieni jõudnud lisalehel. Nii et igasuguseid muid parandusettepanekuid algselt esitatud seaduseelnõu tekstis ei tarvitse vaadata. Ja ma selgitasin juba ka toda paragrahvi 6 lõiget 4, et kuna komisjon ise oma istungil loobus tollest parandusest, siis ei olnud seda lisatud ka siia komisjoni parandusettepanekutesse. Kas ma andsin teile ammendava vastuse?

Juhataja

Saadikud on rahul. Suur tänu, hr. Reinson! Kolleegid, kuidas me nüüd käitume? Mulle on praegu laekunud kaks ettepanekut teise lugemise katkestamise kohta, kolmanda lugemise nõue saab tulla pärast teise lugemise lõppemist või selle hääletusele panekut. Arutelult maha võtta? On see kirjalikult esitatud? Üks hetk, me vabandame ja selgitame hr. Reinsoniga asjaolusid.

Lugupeetud kolleegid! Mul on ettepanek praegu läbirääkimisi mitte avada, sest on laekunud mitmeid ettepanekuid teise lugemise katkestamise kohta ja sellisel juhul lähevad sõnavõtted kaduma. Sellepärast ma teen ettepaneku viia kõigepealt läbi hääletamine, et selgitada, kas Ülemnõukogu soovib katkestada või ei. Kui Ülemnõukogu katkestada ei soovi, siis avame läbirääkimised. Kui soovib katkestada, siis tulevad läbirääkimised juba koos uue, korrigeeritud seaduseelnõuga. Kas selline lähenemisviis sobib? Sobib. Kohaloleku kontroll.

Kohal on 52 saadikut. Ei ole kvoorumit. (Hääled saalist.) Teeme uue kohaloleku kontrolli. Kohal on 53 saadikut, puudub 51. Mis päev see täna küll niisugune on! Lugupeetud kolleegid! Laekunud parandusettepanekutes on pakutud välja mitmed motiivid, miks katkestada. Austades kõiki neid ettepanekuid, oleks mul nende tegijatele vastusettepanek, et me võtame aluseks katkestamise soovi, kuid ei hakka panema pingeritta motiive, vaid täpsustame, millisel istungjärgul me jätkame. Motiivid on seotud omandireformi alustega, maareformi alustega, rahvaaruteluga ja veel mitme asjaoluga. Mitmendal istungjärgul me võiksime siis jätkata? Järgmisel? Järgmiseks ei jõuta valmis. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Oleks otstarbekas, et kui me lugemist jätkame, siis oleks saadikutele paljundatud ka redigeeritud vahevariant. Ma ei tea, mitmendaks istungiks presiidiumi aparaat seda jõuab. Peale selle peaksime jõudma võrrelda seda projekti 1. märtsiks valitsuse poolt esitatava maareformi ja omandireformi aluste projektiga, et nad omavahel süsteemi viia. Nii et ma arvan, et umbes 3 istungjärku edasi.

Juhataja

Kolme vahest pole vajagi. Võib-olla pakume välja 34. või 35. istungjärku. Aleksandr Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud juhataja! Austatud saadikud! Ma tahaksin veel kord juhtida tähelepanu oma ettepanekule. Seadust ennast võib muidugi veel täiustada, kuigi ta pole iseenesest halb, ent kõige tähtsam on antud juhul meetoodika, müümise kord ja müügihinna määramise meetoodika, mis kõige täpsemalt iseloomustaks neid protsesse. Seepärast oleksin tahtnud, et järgmiseks korraks, kui me seaduseelnõu arutelu jätkame, esitaks valitsus meile igakülgselt arutamiseks ka meetoodika projekti. Seadus ise, rakendamise meetoodika, kogu see sisemine protsess on küllalt mitmetahuline ning saadikute poole pöörduakse väga sageli selgituse saamiseks: kui palju miski maksma hakkab, kuidas seda kõike korraldatakse? Meie aga kahjuks oleme täna suutelised nendele küsimustele vastama ainult oma isiklike ettepanekute ja muljete põhjal. Minu ettepanek on, et valitsus esitaks järgmisel korral meetoodika projekti. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Jüri Reinson! Kas 35. istungjärk võiks sobida? Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud istungi juhataja! Lugupeetud kolleegid! Me pidasime nõu oma komisjoni esimehega. Oleme ilmselt valmis ka 34. istungjärguks. Peale selle tahaksin tuletada kolleegidele meelde, et esialgselt meile esitatud seaduseprojekti juures oli ka hinna määramise määrus, see on teil kõigil praegu käes, tutvuge sellega.

Juhataja

Suur tänu! Panen siis hääletamisele 34. istungjärgu, see on komisjoni ettepanek. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada elamute ja korterite müümise kohta käivate seaduseelnõude teine lugemine sellise arvestusega, et me jätkame 34. istungjärgul? Palun hääletada! Lihthälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 57 saadikut, vastuolijaid ja erapooletuid ei ole. Arutelu katkestatakse.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduse osalise muutmise kohta" eelnõu teise lugemise jätkamine

Juhataja

Kolleegid! Jätkame Eesti Vabariigi seaduse "Aktsiisimaksu seaduse osalise muutmise kohta" arutelu. Asjaolud on meil värskelt meeles, seadus jäi vastu võtmata, probleeme tekitas otsus. Vaatame, mis teha annab. Palume kõnetooli hr. Kalju Koha!

K. Koha

Lugupeetud juhatus! Kallid kolleegid! Enne kui hr. Aron hakkab hr. Hallastele vastama täpselt, konkreetsete numbritena, mille järele ta läks, palus hr. Gussev, et ma teeksin n.-ö. puust ette, kuidas miski asi välja kujuneb.

Võtame kõige lihtsama näitliku arvutuse, et saaks mehhanismist aru. Võtame konkreetse kaubaühiku, ühe pudeli viina, hästi mõistetava suuruse. Ma räägin suhtelistest hindadest, mitte sellest, mis oli poes. Selgitan mehhanismi, et oleks täpselt selge, kuidas see hind kujuneb, kas keegi saab maksust midagi endale või ei. Teeksin selle puust ette, et saaks asjad selgeks.

Ütleme niimoodi, et tootja kulutab ühe pudeli peale rubla. Selle rubla eest viib ta kauba ära. Selle rubla sees on ka kõik tema kasumid ja tootmiskulud. Kauplus, kes selle pudeli ära müüb, saab, ütleme, 10 kopikat. See teeb 1.10 rbl. pudel. Pudelite müük on riigi monopol ja tema

tahab müüa seda pudelit hinnaga 10.60. See vahe, mis seal on, ongi aktsiisimaks (vanasti oli see käibemaks). Nüüd, kui valitsus kehtestas käibemaksumäära, lisati 10.60-le otsa 7 + 3% ja hind kasvas. Täna arutatava seaduseelnõuga püüame saavutada olukorda, et see 10.60 taastuks, mitte et on 11.60. Selleks vähendame aktsiisimaksumäära nii palju, et hind jääks 10.60 peale, see tähendab, et on tootja raha, kauplusele minev raha, aktsiisimaks, mis läheb riigikassasse, ja käibemaks, mis läheb riigikassasse, s.o. hind 10.60. Need aktsiisimaksumäärad, mis siin on, on selliselt koostatud, et see hind tuleks tagasi enne 10. jaanuari. Võib-olla hr. Aron annab veel üksikute toodete täpsemad hinnad. Aitäh!

Juhataja

Üks hetk, Kalju Koha! Paistab, et see näide ei olnud vist veenev. On küsimusi. Nikolai Aksinin.

N. Aksinin

Lugupeetud Ülo Nugis! Lugupeetud ettekandja! Ma ei saanud aru, millisest pudelist on jutt, kas 0,5 või 0,7-liitrisest, mitmekraadisest viinast, mis tehase omast, kas "Pealinnast" või "Viru valgest". (Naer saalis.)

K. Koha

Härra Aksinin! Jään selles küsimuses vastuse võlgu. Ma rääkisin n.-ö. tinglikult, ma ei tea konkreetseid suurusid. Härra Aron annab selles küsimuses arvatavasti täpsemaid vastuseid, mina jään võlgu. Ma rääkisin tinglikult ära kogu selle mehhanismi.

A. Käärma

Seletus oli väga värvikas ja veenev, aga mul on selline küsimus. Kuna jutt oli pudelist – viin tõesti ilma pidelita koos ei püsi, ta voolab laiali –, kas siis see pudeli hind mängib ka mingit osa? Aitäh!

K. Koha

Pudeli hind on eraldi, sellel ei ole siin mingit osa.

A. Käärma

Kas juhendis ei ole teistmoodi?

K. Koha

Juhendi küsimuse seletab vahest härra Aron lahti, aga mina tean, et me ei maksa pudeli pealt käibemaksu. Selles mõttes pudeli hind ei lähe käibemaksu alla.

Juhataja

Suur tänu, härra Koha! Kolleegid! Te kõik saate aru, et tegemist on ülikeeruka juhtumiga. Seepärast ettekandjad ja komisjon sooviks, et Ülemnõukogu revideeriks oma seisukohta, ja paluvad, et me paneksime selle seaduse uuesti hääletamisele. Vajaduse korral ollakse valmis tegema seaduseelnõus ka muudatusi. Kui aga härra Aksinin ja härra Käärma nõuavad tungivalt vastust, siis me palume enne kõnetooli härra Aroni. Kui meie viinahinnad peas ei ole, siis seda ei maksa puudutada, kuid taara maksumuse kohta anname küll selgituse.

V. Aron

Lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Taaraga on asi nii, et viinahinna sees on ka taarahind, õllehinna sees seda ei ole. Viinapudeli peal on hind koos taaraga, õllepudelil ilma taarata ja sellest lähtuvalt on tehtud ka kõik arvutused. Kui nüüd viina juurde tagasi pöörduda, siis ma tooks teile arvud selle kohta, kuidas on saadud näiteks valgele viinale pakutav aktsiisimaks. Valge viina dekaliitri ametlik jaehind on 230 rbl., millest aktsiisimaks oli praegu kehtiva seaduse järgi 93% ehk 213.90 rbl. Sellel põhihinnale tuli juurde 20%-line sotsiaalfondi hinnalisand, mis moodustab 46 rbl. Nüüd tuleb siis juurde käibemaks – 17.79 rbl. – ja arvestatud on ka toorme hulgihinna kallinemist, s.o. 9.15 rbl. Nii tuleb uueks aktsiisimaksumääraks 21.90 rbl. – praegu kehtiv aktsiisimaksumäär – pluss 46 rubla – eraldised sotsiaalfondi – sellest maha 17.79 rbl. käibemaksu ja toormehinna kallinemine 9.15 rbl. ning lõpptulemusena saame siis ehk 233 rbl. dekaliitri pealt. Kõiki hindu mul siin ei ole, aga tegelikult on see teil endil kergesti väljarehkendatav: kui te praegusest müügihinnast võtate maha 7%, siis saategi selle hinna, mis peaks olema ja mis oli ka enne 10. jaanuari. Keskmise valge viina pudeli hind on praegu näiteks koos käibemaksuga 14.72 rbl., aga kuna viina on mitut sorti ja erinevates pudelites, siis täpselt niisugust hinda pudeli peal ei ole. Kui sellest käibemaks maha arvata, peaks olema 13.80 rbl. Likööri keskmine müügihind kaupluses oli 10.87, kui me rakendame uut aktsiisimaksumäära, siis peaks see tulema 10.16. Või võtame sigaretid. Praegu peaks I–II klassi filtriga sigarettide müügihind olema 1.60 rbl., pärast aktsiisimaksumäärade muutmist aga 1.50 rbl. Muidugi võib tulla 3% juurde, kus see on kehtestatud. Siin me ei saa seda arvestada, see on kohalike võimude otsustada, kas nad panevad juurde või ei pane. Tallinnas näiteks on 3% juures, Tartus ei ole. Võtame

sigarettidest veel näiteks "Ekstra" sigaretid. Praegu on hind 1.12 rbl., tuleb 1.05 rbl. Need on täpselt need hinnad, mis on ametlikult kehtestatud. Peab ütlema, et enamikus on nendel kaupadel, mida me praegu maksustame aktsiisimaksuga, ametlikult kehtestatud hinnad. Nii viinal, sigarettidel kui ka õlled on kõigil ametlikud hinnad, siin saab küsimus olla ainult selles, kas nad on müügil käibemaksulisandiga või ilma selleta.

Juhataja

Suur tänu, hr. Aron! Ma palun, võib-olla istute kuhugi siia ligidale, sest äkki on meil veel vaja teid tülitada! Me peame Ülemnõukoguga nõu pidama.

Kolleegid! Täpsustame asjaolusid. Ülemnõukogu ei võtnud seda seadust vastu ja praegu on eelarve-majanduskomisjonil koos valitsusega ettepanek pöörduda Ülemnõukogu poole, et saada nõusolek oma seisukohtade revideerimiseks. Sellesamas pakettis olevat otsust, mis puudutab käibemaksu laekumist, ei sobi omaette, ilma aktsiisimaksu seaduse muutmiseta vastu võtta, need on n.-õ. komplektis. Samas ma vaatan, et peale Aavo Mölderil on kõik sõnasoovijad selles päevakorrapunktis juba oma limiidi ammendanud. Protseduuri kohta loomulikult saab sõna võtta, Jaak Allik. Kuid ma teen enne oma ettepaneku ja arutagem, kas nad võivad tähelepanu pälvida. Meil on olnud pretsedente, et Ülemnõukogu on vaadanud veel samal istungil esitatud otsuse üle, kuigi väga korrektne selline lähenemisviis ei ole. Kuidas suhtutakse näiteks sellesse, kui me revideerime oma otsust nii, et lihtsalt lõpetame teise lugemise? Võimalik, et saadikud sooviksid ka kolmandat lugemist. Minu pakkumine, ütlen ette ära, ei ole laitmatu, kuid hea tahtmise juures ei pruugi selles siiski reglemendi lausrikkumist näha. Protseduuriküsimuses saab küll sõna. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra eesistuja! Kui me oleksime nüüd oma tööga reglemendi järgi edasi läinud, oleksime pidanud hääletama otsust. Siis oleks selgunud, milliseid otsuse kohta tehtud parandus- ja täiendusettepanekuid Ülemnõukogu aktsepteerib. Ettepanek oleks siis võtta vastu otsus ja see järel pöörduda tagasi seaduse juurde, hääletada seadust. Ma arvan, et siis ehk saaksime täna kogu selle protseduuriga positiivselt lõpule.

Juhataja

Mida juhtivkomisjon arvab? Aavo Mölder.

A. Mölder

Austatud eesistuja! Ma tahaksin soovitada sama protseduuri, mis Jaak Allik. Jaak Allik tegi ka veel ühe paranduse, et Ülemnõukogu soovitaks kohalikel omavalitsustel loobuda 3%-lise maksu kehtestamisest. Kõigepealt aga võiks siiski otsustada 7% küsimuse. Majanduskomisjoni nimel ütlesin kolleegidele, et riigieelarvest käibemaksu mahavõtmine on ebareaalne. See on sisuliselt esimene aasta, kus me peame harjuma nn. nähtavate maksudega, siia maani on käibemaks võetud ju meie kõigi taskust nii, et me arugi pole saanud. Hääletaks siiski selle majanduskomisjoni ettepaneku poolt täna seadus vastu võtta.

Juhataja

Suur tänu! Ma palun kõnetooli hr. Koha! Täpsustame siin asjaolusid. Kui komisjon on juba võtnud arvesse Jaak Alliku parandusettepaneku, siis me seda ei pane hääletusele.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Selguse huvides loeksin hr. Alliku ettepaneku uuesti ette. Ja nagu hr. Mölder juba ütles, me soostume sellega, et võtame protseduuri järgi enne vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse käibemaksust laekunud summade kohta. Ma loen siis ette 1. ja 3. punkti, kus on sees parandusettepanekud. Punkt 1: "Teha Eesti Vabariigi Valitsusele ülesandeks kanda aktsiisimaksuga maksustavatelt kaupadelt vabariikliku käibemaksu määra järgi Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarvesse ebaseaduslikult laekunud summad üle maakondade ja vabariiklike linnade eelarvetesse." Siin on lisatud sõna "ebaseaduslikult", mis oli hr. Uluotsa redaktsiooniline märkus. Majanduskomisjon soostus sellega. Ma arvan, et hääletusele ei ole seda vaja panna.

Juhataja

Ei ole.

K. Koha

Härra Allik tegi parandusettepaneku sellesesamasse 3. punkti. Ma loen selle teksti ette: "Teha kohalikele omavalitsusorganitele ettepanek mitte maksustada täiendava kohaliku käibemaksuga (Hr. Allik! Kas te nõustute käibemaksu määraga, see oleks vahest õigem – K. K.) kaupu, mis on maksustatud aktsiisimaksuga." See tähendab, et Ülemnõukogu võib teha ettepaneku, see ei ole n.-ö. kindrali käsk sõdurile, vaid meiepoolne ettepanek. Kohalik

volikogu võtab siis ise seisukoha. Selles mõttes on ettepanek aktsepteeritav. Minu poolt on selles küsimuses kõik.

Juhataja

Suur tänu! Üks hetk, ma küsin Ülemnõukogu käest, kas kellegi parandusettepanek on unustatud? Ei ole unustatud. Võime panna otsuse hääletusele, arvesse võttes neid parandusettepanekuid, mis on esitatud ja mida komisjon on aktsepteerinud. Kohaloleku kontroll. Kohal on 65 saadikut, puudub 39. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus käibemaksust laekunud summade kohta? Palun hääletada! Vaja on 53 häält. Selle ettepaneku poolt on 62 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 2. Otsus on vastu võetud.

Palume uuesti kõnetooli härra Kalju Koha!

K. Koha

Lugupeetud saadikud! Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduse osalise muutmise kohta" täiendavaid ettepanekuid pole tehtud. Kõik ettepanekud, mis tehti majanduskomisjonis, on valitsus aktsepteerinud ja neid ei ole vaja hääletada, järelikult saab seaduseelnõu tervikuna hääletamisele panna.

Juhataja

Kolleegid! Kas me oleme valmis korrigeerima oma seisukohti ja seaduseelnõu uuesti hääletama? Oleme valmis.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus "Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduse osalise muutmise kohta"? Palun hääletada! Vaja on 53 häält. Selle ettepaneku poolt on 57 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 2. Seadus on vastu võetud.

Kolleegid! Ma usun, et te nõustute kõik sellega, et me ei võta ette täiendavaid päevakorrapunkte. Kaks päevakorrapunkti, mis ajaliselt oleksid täiesti lahendatavad, jäävad ära ettekandjate puudumise tõttu. Saalis ei ole praegu Alar Maarendit, et saada selgust kaitseseaduses, ja ei ole ka Ants Veetõusmet, et arutada väärismetallide ja vääris kivide fondi moodustamist. Rohkem meil päevakorras punkte ei ole. Kas ollakse nõus, et lõpetame täna natukene varem? Aleksandr Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Parem hilja kui mitte kunagi. Ma tahaksin täpsustada üht küsimust. Me pole otsustanud, mis ajast see seadus rakendub. Praegu on ajalehtedes ilmunud bensiinihinnad, mis hakkavad kehtima homsest. Millal see seadus jõustub? Kas esmaspäevast, homsest või mingist muust ajast alates? Et ei tuleks meil pärast jälle arutada, kui ühelt kaubalt võetakse paralleelselt kahte maksu.

Juhataja

Seadus on küll vastu võetud, kuid selles küsimuses tahaks siiski selgust saada. Härra Miller! Härra Aron! Palume kõnetooli, et öelda, mis kuupäevast aktsiisiseaduse muudatus rakendub. Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Seadus peab hakkama kehtima vastuvõtmise hetkest. Sinna peaks siis juurde kirjutama: "Seadus jõustub vastuvõtmise hetkest." Kas me aktsepteerime seda? Kas härra Miller täpsustab?

Juhataja

Härra Miller! Mul on niisugune palve. Seadus on vastu võetud ja selle vea, kui me seda veaks peame, lahendame töö korras. Reegel on selline, et kui aega märgitud ei ole, siis rakendub seadus automaatselt vastuvõtmise hetkest. Niisugune on praktika.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Eesti Vabariigi seadus aktsiisimaksu seaduse osalise muutmise kohta on vastu võetud, kuid meie range reglemendi tõttu ma ei saanud sõna. Palun pöörake tähelepanu punktile 2 (venekeelses tekstis): 3. ja 5. paragrahvist jätta välja sõna "da" ja 5. paragrahvist arv "2". Ma otsisin nii palja silmaga kui prillidega, kuid sõna "da" ma neist paragrahvidest ei leidnud.

Juhataja

Suur tänu! Ma palun selle edasi anda Kalju Kohale! See on redaktsiooniline küsimus ja lahendatav töö korras.

Ma tänan teid, lugupeetud kolleegid! Paluksin, et te teete kõik referendumi heaks kordaminekuks! Hoiame vahepeal kontakti telefoni kaudu. Seniks head nägemist! Järgmine nädal, nagu te teate, on plenaaristungitest vaba, kuid ei ole mitte puhkenädal.